

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKNOLOJİ VE SANAYİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI VE
KONVANSİYONEL BANKACILIK SİSTEMİ
ARASINDA FON TOPLAMA FARKLILIKLARIN
ANALİZ EDİLMESİ (PORTER 5 GÜÇ ANALİZİ)**

Eren BÜYÜKŞAHİN

2501131033

TEZ DANIŞMANI

Doç.Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU

İSTANBUL-2018

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : EREN BÜYÜKŞAHİN

Numarası : 2501131033

Danışman : DOÇ. DR. ELİF HAYKIR HOBİKOĞLU

Anabilim/Bilim Dalı : TEKNOLOJİ VE SANAYİ İKTİSADI

Tez Savunma Tarihi : 31.07.2018

Tez Savunma Saati : 12.00

Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK SİSTEMİ
ARASINDA FON TOPLAMA FARKLILIKLARIN ANALİZ EDİLMESİ (PORTER 5 GÜÇ ANALİZİ)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorular
alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BAŞAK TANINMIŞ KOCAMEMİŞ		KABUL
2- DOÇ. DR. ELİF HAYKIR HOBİKOĞLU		KABUL
3- DOÇ. DR. HÜLYA KESİCİ ÇALIŞKAN		KABUL
YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. AHMET İNCEKARA		
2- PROF. DR. ERİŞAH ARICAN		

ÖZ

TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK SİSTEMİ ARASINDA FON TOPLAMA FARKILIKLARIN ANALİZ EDİLMESİ (PORTER 5 GÜÇ ANALİZİ) Eren BÜYÜKŞAHİN

Finansal sistemde geleneksel bankalarda olduğu gibi katılım bankaları da benzer fonksiyonları icra etmekle birlikte, farklılık arz eden düzenleme ve kurallarla faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları faaliyetlerini İslam dini ile belirlenen esaslara göre icra ederler. İslami bankacılık sistemi, Müslüman müşterilerin gereksinim ve taleplerine cevap verme ihtiyacının neticesinde ortaya çıkmıştır. Günümüzde de katılım bankacılığının büyüklüğü sürekli olarak artış gösterme, katılım bankaları farklı fon toplama ve kullandırma yöntemleri ile geleneksel bankaları karşısında varlığını büyüterek devam ettirmektedir..

Bu araştırmada katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasında fon toplama ve kullandırma sistemleri arasındaki farklılığın, bu bankalar açısından sektörel farklılığa olan etkisinin işletme stratejisi açısından incelenerek ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analiz kapsamında katılım bankacılığı konvansiyonel bankacılık konusunda öncelikle SWOT analizi yapılmış daha sonra ise Porter’ın 5 Güç Modeli temel alınarak karşılaştırmalı analiz yapılmıştır.

Çalışma sonucunda bankacılık sektöründe katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa göre arz ettiği farklılıklar ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa oranla daha zorlu şartlarda bulunmasına rağmen, daha az riskli ve gelişim potansiyeline sahip bir alan olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Konvansiyonel bankacılık, Katılım Bankacılığı, SWOT Analizi, Porter’ın 5 Güç Analizi.

ABSTRACT

BANKING AND CONVENTIONAL BANKING SYSTEM IN TURKEY ACCESSION TO ANALYZE BETWEEN THE ACQUISITION FUND rating is variable (PORTER 5 POWER ANALYSIS)

Eren BÜYÜKŞAHİN

Like the traditional banks in the financial system, the participation banks continue their activities with different regulations and rules, while performing similar functions. Participation banks conduct their activities according to the principles determined by Islamic religion. The Islamic banking system emerged as a result of the need to respond to the needs and demands of Muslim customers. Today, the size of participation banking is continuously increasing and participation banks are continuing their existence in the face of traditional banks with different fund collection and utilization methods.

In this research, it was aimed to investigate the difference between the fund collection and fund distribution systems between participation banking and conventional banking by examining the effect of sectoral difference on these banks in terms of business strategy. Within the scope of the study, SWOT analysis was firstly made on participation banking and conventional banking, and then comparative analysis was made based on Porter's 5 Power Models.

As a result of the study, the differences of participation banking in the banking sector according to conventional banking have been revealed. As a result, although participation banking is more difficult than conventional banking, it is considered to be an area with less risk and development potential.

Key words: Banking, Conventional banking, Participation Banking, SWOT Analysis, Porter's 5 Power Analysis.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Doç. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU'a, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Ahmet URAN'a ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eren BÜYÜKŞAHİN

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE BANKA TÜRLERİ

1.1. Bankacılık Kavramı.....	3
1.1.1. Bankacılığın Tanımı, Önemi ve Amacı	3
1.1.2. Bankacılığın Tarihi	4
1.1.3. Bankacılık Hizmetleri	7
1.2. Bankacılık Çeşitleri	9
1.2.1. Bireysel Bankacılık.....	11
1.2.2. Ticari Bankacılık	11
1.2.3. Katılım Bankacılığı.....	12
1.2.4. Yatırım Bankacılığı	12
1.2.5. Kalkınma Bankacılığı	12
1.2.6. Merkez Bankaları.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve İlkeleri	14
2.1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı	14
2.1.2. Katılım Bankacılığının İlkeleri	15
2.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri	16
2.2.1. Dini Nedenler	16
2.2.2. Ekonomik Nedenler	17
2.2.3. Politik ve Sosyal Nedenler	18
2.3. Tarihsel Gelişimi	18
2.3.1. Dünya’da Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	19
2.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu	21
2.4. Katılım Bankacılığının Tercih Edilme Sebepleri	25
2.4.1. Dini İnançlar	25
2.4.2. Ekonomik Gereksinim	25
2.5. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri	25
2.5.1. Nakdi Krediler	27
2.5.2. Gayrinakdi Krediler	33
2.6. Diğer Bankacılık Hizmetleri	34
2.7. Fon Toplama Faaliyetleri	34
2.7.1. Özel Cari Hesaplar	35
2.7.2. Katılım Hesapları	36
2.7.3. Sukuk	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONVANSİYONEL BANKACILIK, FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ VE KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKALARINDA BİLANÇO KARŞILAŞTIRMA⁴⁵

3.1. Konvansiyonel Bankacılık ve Gelişimi	45
3.2. Konvansiyonel Bankacılık Fon Toplama Yöntemleri	46

3.2.1. Mevduat Toplamak.....	46
3.2.2. Merkez Bankası Kredileri.....	48
3.2.3. Repo ve Ters Repo.....	49
3.2.4. Eurodolar Borçlanmalar.....	51
3.2.5. Tahvil İhracı.....	52
3.3. Konvansiyonel ve Katılım Bankalarında Bilanço	53
3.3.1. Bankacılık Sektörü Bilançosu.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA FON TOPLAMA SİSTEMİNİN PORTER'IN 5 GÜÇ MODELİ İLE İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı	62
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	63
4.2.1. Porter'ın 5 Güç Modeli	64

BEŞİNCİ BÖLÜM

VERİLERİNİN ANALİZİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Katılım Bankacılığı SWOT Analizi	70
5.1.1. Katılım Bankacılığının Güçlü Yönleri ve Fırsatlar	71
5.1.2 Katılım Bankacılığının Zayıf Yönleri ve Tehditler.....	73
5.2. Katılım Bankacılığının Konvansiyonel Bankacılık İle Karşılaştırmalı Porter Modeli Analizi.....	75
5.2.1. Sektör Rekabeti.....	77
5.2.2. Sektöre Yeni Rakiplerin Giriş Tehdidi	79
5.2.3. Tedarikçilerin Pazarlık Gücü	80
5.2.4. Müşterilerin Pazarlık Gücü.....	81
5.2.5. İkame Mal ya da Hizmet Tehdidi	83
SONUÇ	85
BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1.: Katılım Bankalarının Gelişimi (2004-2016).....	24
Tablo 2.2.: AAOIFI Tarafından Onaylanmış Sukuk Çeşitleri.	37
Tablo 3.1.: Seçilmiş Bilanço Kalemleri.	55
Tablo 3.2.: Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri.	56
Tablo 3.3.: Katılım Bankalarının aktif gelişimi ve sektör içindeki payı (Milyon TL, 2013-2014).	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Bankacılık Türleri.....	10
Şekil 2.1.: Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri.	26
Şekil 2.2.: Katılım Bankaları Tarafından Sunulan Nakdi Krediler.	27
Şekil 2.3.: Genel Anlamda Murabaha Yönteminin İşleyişi.	28
Şekil 2.4.: Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri.....	35
Şekil 3.1.: Albarak Türk Katılım Bankasının Son Bir Yıl içerisindeki Üçer Aylık Bilanço Örneği.	58
Şekil 3.2.: Akbank T.A.Ş.'in Son Bir Yıl içerisindeki Üçer Aylık Bilanço Örneği..	60
Şekil 4.1.: Porter'ın 5 Güç Modeli.....	64
Şekil 5.1.: Katılım Bankacılığı Swot Analizi.	71
Şekil 5.2.: Katılım Bankacılığı Porter Analizi.....	75
Şekil 5.3.: Konvansiyonel Bankacılığı Porter Analizi.....	76

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1: Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi 2012-2021 (milyon ABD doları).....20

Grafik 3.1: Banka Grupları Bazında 2015 Yılına İlişkin Bazı Bilanço Kalemlerinin Oransal Dağılımı.....53

GİRİŞ

Finansal sistemde geleneksel bankalarda olduğu gibi katılım bankaları da benzer fonksiyonları icra etmekle birlikte, farklılık arz eden düzenleme ve kurallarla faaliyetlerini sürdürmektedir. Katılım bankaları faaliyetlerini İslam dini ile belirlenen esaslara göre icra ederler. İslami bankacılık sistemi, Müslüman müşterilerin gereksinim ve taleplerine cevap verme ihtiyacının neticesinde ortaya çıkmıştır. Günümüzde de katılım bankacılığının büyüklüğü sürekli olarak artış gösterme, katılım bankaları farklı fon toplama ve kullandırma yöntemleri ile geleneksel bankaları karşısında varlığını büyüterek devam ettirmektedir..

Konvansiyonel bankacılık ve katılım bankacılığı arasında fon toplama ve kullandırma açısından bakıldığında birtakım temel farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, her iki türdeki bankaların müşterilerinin ihtiyaç ve taleplerine bağlı olarak şekillenen sistemlerden meydana gelmektedir. Buna karşılık, her iki bankacılık türü de, bankacılık sektöründe faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu durumda, bankacılık sektöründe yapılacak bir yatırımda akla iki temel soru getirmektedir. Bu sorularda ilki, katılım bankacılığına mı yoksa konvansiyonel bankacılığa mı yatırım yapılmasının gerekli olduğu, diğeri ise katılım bankacılığına yatırım yapılması halinde konvansiyonel bankacılığa oranla ne gibi farklılıklarla karşılaşılabilir.

Bu araştırmamda katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasında fon toplama ve kullandırma sistemleri arasındaki farklılığın, bu bankalar açısından sektörel farklılığa olan etkisinin işletme stratejisi açısından incelenerek ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümünde geleneksel bankacılık kavramı açıklanmış, bankacılığın önemi, tarihsel gelişimi ortaya konulmuştur. Geleneksel bankacılığın sunduğu hizmetler açıklanmış ve geleneksel bankacılık türleri özetlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise katılım bankacılığının tanımı yapılmış, ilkerler, ortaya çıkış nedenleri ve tarihsel gelişimi ortaya konmuştur. Müteakiben katılım bankacılığında fon kullandırma ve toplama yöntemleri detaylı olarak açıklanmıştır.

Çalışmanın analiz kısmında ise literatür taramasında elde edilen bilgilere dayalı olarak bankacılık sektörü özelinde katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılık, bir sektördeki rekabetçi güçleri ve bunların yapısını anlamaya yardımcı olan Porter analizinde kolaylık sağlaması amacıyla SWOT analizi ile ve sonrasında Porter'ın 5 Güç Modeli temel alınarak analiz edilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

Bu analiz neticesinde bankacılık sektöründe katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa göre arz ettiği farklılıklar ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa oranla daha zorlu şartlarda bulunmasına rağmen, daha az riskli ve gelişim potansiyeline sahip bir alan olduğu değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI VE BANKA TÜRLERİ

1.1. Bankacılık Kavramı

Bankaları, “Kâr elde etme amacı taşıyan ticari işletme” şeklinde tanımlamak mümkündür. Ekonomik sistemde yer alan birer parça olmaları nedeniyle icra ettikleri faaliyetleri süresince bazı fonksiyonlar üstlenmektedirler. Söz konusu fonksiyonlardan bazıları; likitide yaratma, finans aracılığı yapma, asimetrik bilgi sorunlarının çözümü, para politikası etkinliğinin artırılması, ihracatın teşvik edilmesi, kapsam ve ölçek ekonomilerinden faydalanılması, ödeme sistemleri etkinliğinin artırılması, kredi talebinde bulunanların değerlendirilmesi ile dış ticaretin fonlanması olarak açıklanabilir (Yağcılar, 2011, s. 5).

Bankalar esasen piyasadan fon toplayıp, topladığı fonları kazanç elde etme maksadıyla talep eden tüzel ya da gerçek kişilere veren iktisat işletmeleridir. Zamanımızda çok farklı alanlarda faaliyet göstermeleri nedeniyle bugün sahip olduğu nitelikleri bütünüyle kapsayacak bir tanımlama yapmak zordur. Genel olarak mevduat toplayıp kredi veren, kredi-para politikaları uygulamalarına destek sağlayan, aracılık yapan, sanayideki kuruluşlara destek olan, sunduğu kiralık kasalarla bireylerin menkul kıymetlerini koruyan, fiili olarak borsa faaliyetlerine iştirak eden, ülkelerin kalkınmalarına destek sağlayan, kredi kartı, otomatik ödeme talimatı verme gibi hayatı kolaylaştıran hizmetler sunan işletmelerdir (Güney, 2007, 1).

1.1.1. Bankacılığın Tanımı, Önemi ve Amacı

Bankalar, “Mudilerine hizmet sunan ve sundukları hizmetlerin maliyetine katlanan finans işletmeleri” biçiminde tanımlanabilir. Öteki işletmelerdeki gibi bankalar da bir yandan kar amacı taşıyan faaliyetleri gerçekleştirirken bir yandan da diğer bankalarla rekabet ederler. Bu nedenlerle hem fiyat hem de fiyat haricindeki araçları kullanarak belirli kazançlar sağlamaya çalışır. (Deb ve Murthy, 2008, s. 37).

1.1.2. Bankacılığın Tarihi

1.1.2.1. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Tarihsel süreçte bankacılık hizmetleri ilk olarak Sümerler ile Babiller döneminde kullanılmıştır. Tarihte bilinen ilk banka olan Meketin kuruluşu M.Ö. 3500'e dayanır. Meketler, hammadde ile teçhizatların alımları maksadıyla harman vakti ödenecek şekilde çiftçilere önceleri fiziki ardından parasal kredi açmışlardır. Hesaplar arasındaki aktarımların, mal belgesi talimatlarının varlığı kazılar esnasında ortaya çıkan belgelerde yer almıştır. Meşhur Hammurabi Kanunları meketlerce ödünç alma/verme faaliyetlerinin nasıl yönetileceğini, borçların vadelerinde nasıl tahsil edileceklerini, borcunu ödeyemeyen borçludan borçların tasfiyesi için hangi malların kullanılabileceğini ayrıntılı şekilde içermektedir (Parasız, 2000, 107).

Paranın ekonomik yaşamda yer alamaya başlaması ile birlikte, fazla parası olanlar ile paranın eksikliğini yaşayanları buluşturan bireyler ortaya çıkmış ve bunlar zamanla direkt olarak paranın ticaretinin yapan kurumlar haline almışlardır. 1300-1400'lü senelerde İtalya'da Medici ailesinin bankacılığın gelişimi konusunda önemli katkıları olmuştur. Terim olarak banka, bankerler tarafından ticaret esnasında kullanılan masaların ismi olan "banko" kelimesinden türemiştir (Güney, 2007, 2).

Çift yönlü muhasebe metodunun gelişimi, değerli senetlerin kullanımı, kağıt paranın genel ödeme aracı özelliği elde etmesi, sanayi devrimi ile beraber kredi ihtiyacındaki artış modern bankacılık gelişimine ciddi katkılar sağlamıştır (Parasız, 2000, 108).

1.1.2.1. Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Osmanlı dönemi süresince kurulmuş bankalar genelde yabancı sermaye ya da iştirakleri ile kurulmuştur. Söz konusu bankaların en önemlisi 1868'de kurulmuş olan Bank-ı Osmani Şahanedir. Esasen Osmanlıda bankacılık sistemi 19.yy.da oluşmakla birlikte, önceki dönemlerde de kendisine has bir finans yapısının bulunduğu bilinmektedir. Osmanlıda çağdaş manada bankacılık kurumu oluşumu öncesi,

krediye yönelik ihtiyaçların karşılanması maksadıyla ismine banka denilmese de kendisine has yapılar bulunmaktadır (Erdem, 2010, 289).

Halkta dağınık ve az miktarda bulunan paraların bir araya getirilip ihtiyacı bulunanların istifadesine sunulması ve tasarruf alışkanlığının halka kazandırılması maksadıyla, Mithat Paşa 1868’de İstanbul Emniyet Sandığını kurmuştur. Sermaye olmaksızın kurulmuş olan bu sandık 1907’de Ziraat bankasına devredilmiştir (Parasız, 2000,109).

Cumhuriyet dönemi hemen başında milli bankacılık ve sanayi alanlarındaki faaliyetlerin geliştirilebilmesi maksadıyla toplanan ve önemli İktisat kararlarının alındığı İzmir İktisat Kongresi’nin ardından 1924’te Türkiye İş Bankası açılan ilk banka olmuştur. 1933-1944 arasındaki dönemde şehirlerin kalkındırılmalarına hizmet etme, kentlerin imar planlarının hazırlanması, kasaba ve kentlerin su, elektrik, havagazı, kanalizasyon benzeri kamu hizmetlerine ilişkin tesis, yapı ve öteki işlerin yapımını kolaylaştırma amacı ile belediyelerce ihtiyaç duyulan orta ile uzun vadeye sahip kredi ve teknik danışmanlık sağlamak üzere 24 Haziran 1933 tarihinde 2301 sayılı yasayla Belediyeler Bankası kurulmuştur. Kuruluşuna ilişkin yasa gereğince, yalnızca belediyelerle ilgili etkinlikler hususunda kullanılabilmesi, hızla artan nüfus ile kentleşme paralelinde artış gösteren kredi ihtiyacında kuruluş sermayesi yetersiz kalmıştır. Bunların yanında mali kaynak ile teknik yardım ihtiyacı bulunan köyler ile İl Özel İdarelerinin bahse konu yardımın kapsamı dışında bulunması gibi sebepler dikkate alınarak 1945’de çıkarılan 4759 sayılı yasa ile Belediyeler Bankası “İller Bankası” adı ile tekrar örgütlenmiş, faaliyet gösterdiği alanlar köy ile il idareleri bayındırlık işlerini de içerecek biçimde artırılmıştır (Coşkun, Ardor vd., 2012, 8).

1960’lı yıllarla birlikte başlayan plan uygulama dönemleri içinde bilhassa sanayi finansman kuruluşları özendirilerek bu alanda uzman kuruluşlar oluşturulmuştur. DYB 1964’de, TSKB 1963’de, DESİYAB 1976’da kurulmasını müteakip DESİYAB ile DYB’nin birleşmesiyle Türkiye Kalkınma Bankası kurulmuştur (Yüksel vd. 2002, 15).

Türk bankacılığı 1980’li senelerde geçmiş yıllarda mevcut ortama nispeten çok daha değişik şartlar içerisinde çalışmıştır. 1 temmuz 1980 itibariyle faiz oranlarının serbest kalması neticesinde mevduat ile kredilerin faizi süratle yükselmiş ve müşterilerine yüksek gelir sağlayan bankerlerin giderek artması bankalar tarafından da bu akıma iştirak edilmesi neticesini doğurmuştur. Sonrasındaysa faizlerin oranının belirlenmesine ilişkin olarak centilmenlik anlaşmaları yapıldığı görülmüştür (Parasız, 2000, 112).

1980’lerde artan faiz oranları paralelinde mevduat maliyetleri de artmıştır. Bankalarca yükselen maliyetlerini dengelemek üzere işletme ve personel giderleri kısılmaya başlanmıştır. Bankacılık sistemi içerisinde kaynakların daha etkili biçimde kullanılması amacıyla Bankalar Arası Para Piyasası 1986’da hizmete girmiştir. 1980’de Türk bankacılık sistemi dışa açılması paralelinde ülkemizde şubelerini faaliyete geçiren yabancı sermaye sahibi bankaların yoğun bir rekabeti ile karşı karşıya kalmış, bahse konu rekabet bankacılık sektöründe etkinliğin artmasına neden olmuştur. Bu dönem içerisinde Türk bankalarınca diğer ülkeler içinde şubelerini hizmete sokmaya başlamışlardır (Parasız, 2000, 112-113).

1990’larda bankacılık sektörü tarafından uluslararası finans sistemiyle entegrasyon ve dışa açılım hususlarında kayda değer bir gelişme yaşanmıştır. 1990’larda karşı karşıya kalınan büyümedeki dalgalanmalar, değişken ve yüksek enflasyonla sermaye hareketlerindeki kırılgan yapı, geleceğe ilişkin belirsizliklerin artmasına neden olarak ekonomik birimlerce kısa dönemli bakış açısı ile hareket edilmesine ve Türk lirasına yönelik güvenin zayıflamasıyla paranın ikame edilmesinin hızlanışına neden olmuştur. Bahse konu süreç neticesinde bankalara ait kaynakların vadeleri ciddi anlamda kısalarak toplam kaynaklarda bulunan döviz türündeki yükümlülük oranı önemli oranda artış göstermiştir (BDDK, 2001, 6: [www. bddk. org. tr](http://www.bddk.org.tr)).

Bankacılık sektörü içerisinde bilhassa 2005 yılı sonrasında yaşanan gelişmelerin en önemlilerinden biri de yabancı yatırımcılar tarafından bankacılık sistemi içerisine direkt ya da ortaklar vasıtasıyla yaptığı yatırımlardır (Erdem, 2010, 318)

1.1.3. Bankacılık Hizmetleri

Kar amacı taşıyan işletmeler olmakla birlikte ekonomik sistemde sahip olduğu önem nedeniyle ekonomideki diğer işletmelerden farklı olarak yerine getirdikleri bazı görevleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

- i. Nakit kaynak sağlanması,
- ii. Asimetrik bilgi sorunlarının çözümü,
- iii. Para politikası etkinliğinin artırılması,
- iv. Finansal aracılık yapılması,
- v. İhracatın teşvik edilmesi,
- vi. Kredi talep eden müşterilerin değerlendirilmesi ve izlenmesi,
- vii. Kapsam ile ölçek ekonomilerinden faydalanılması,
- viii. Ödemeler sistemi etkinliğinin artırılması,
- ix. Dış ticaretin fonlanması,

şeklinde belirtilebilir (Yağcılar, 2011: 5).

Tarihsel süreç içerisinde geçtiğimiz 150 yıl incelendiğinde Türk Bankacılığı tarafından sağlanan ürünlerle hizmet yapılarında da gelişim yaşandığı anlaşılmaktadır. Bilhassa elektronik teknolojide yaşanan gelişmeler ve finans pazarında ortaya çıkan değişimler birarada bankacılık hizmetlerinde kendini göstermiştir. Bu husus nedeniyle hizmetlere ilişkin işlem süreçleri ile müşterilere hizmetlerin sunulma biçimlerinde ilerlemeler olmuştur. Yapısal değişimle ilgili olarak ATM'ler, ofis ile ev bankacılığı, kredi kartı ve elektronik fon transfer sistemlerini örnek vermek mümkündür. Bankacılık sistemi içerisinde sunulan hizmetlere ait özellikler aşağıda sunulmuştur (Kargın, 2006: 40);

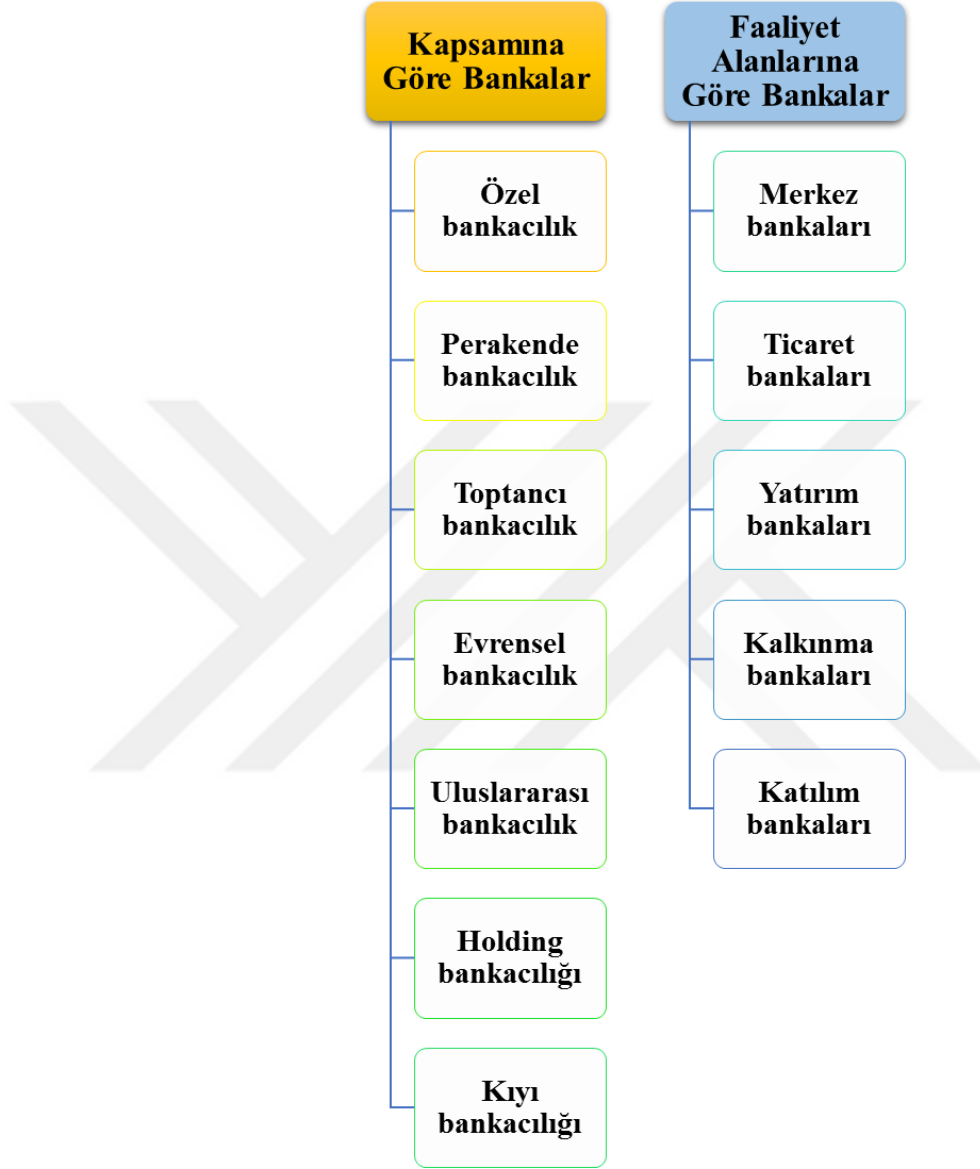
- i. Öteki hizmetlere benzer biçimde bankacılık hizmetleri de elle tutulmaz ve gözle görülmez özelliğe sahiptir. İnsanda mevcut beş duyuya hitaben bankacılık hizmetlerini satmak mümkün değildir.
- ii. Diğer birçok hizmetten ayrı olarak bankacılık hizmetlerinde; ödünç verilen, yatırılan, transfer edilen para hizmet konusudur. Bankacılık hizmetlerinde soyut olan hizmetler sözleşmeler yolu ile şekillenir. Kredi, prim tasarrufu ile taşınır değer satışı vb. hizmetlerin detayları sözleşmeler ile tespit edilir.
- iii. Bankacılık hizmetleri pazarlamasının kuralı, direkt dağıtımdır. Söz konusu husus açılmış olan şubeler aracılığıyla yapılmaktadır. Bankacılık hizmetlerini pazarlamada satıcı ile hesap sahibinin ilişkilerinin önemini ihmal edilmez. Çünkü sunulan hizmetlerin yapılarının karmaşık, belirsiz ve soyut olmalarıdır. Müşterilerce verilecek bankasıyla mevcut olan ilişkinin devam edip etmeyeceğine ilişkin kararda, bankaların hizmetleri sunma biçimleri ile pazarda bulunan rakip işletmelerin durumu belirleyicidir
- iv. Bankaların hizmetlerinin yapıları, onların uzun vadedeki başarılarına etki etmektedir. Hizmetlerin yapılarında; güvenilirlik, sürat, rahatlık benzeri teknik konulara ilişkin niteliklerin yanı sıra, hizmet paketlerinin görünümü, danışmanlık benzeri yapısal özellikler belirleyicidir. Bankaların şubelerinde gerçekleştirilen para yatırma/çekme ve para transferi işlemleri günümüzde şubelerin haricinde ATM'ler vasıtasıyla da yapılabilmektedir. Bu husus müşteri trafiğinin azalması sayesinde banka personelinin daha etkin olarak kullanılabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında elektronik bankacılık sayesinde her bir işlem için ayrılan süre de daha kısa olmaktadır.
- v. Bankacılık sektöründe bir taraftan teknoloji, pazar, çevre ve rekabet ortamı kaynaklı güçlüklerle mücadelenin yanında geçmiş döneme ait

hatalar giderilirken bir taraftan da yenilenmek mecburiyeti bulunmaktadır. Bunun sağlanabilmesinde çağdaş bir pazarlama anlayışı uygulanması önem arz etmektedir.

1.2. Bankacılık Çeşitleri

Bankalar, kapsam ve faaliyet gösterdiği alanlara göre iki grupta incelenebilir. Bankaları kapsamı bakımından; perakende bankacılık, özel bankacılık, evrenselbankacılık, toptancı bankacılık, holding bankacılığı, kıyı bankacılığı ve uluslar arası bankacılık olarak sınıflandırmak mümkündür. Faaliyet gösterdiği alanlar bakımından ise; merkez bankaları, yatırım bankaları, ticaret bankaları, kalkınma bankaları ile katılım bankaları şeklinde sınıflandırılabilir. Belirtilen 5 banka türüne ilişkin bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 1.1: Bankacılık Türleri.

Kaynak: PEHLİVAN, P.: 2016 Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Nisan 2016, Sayı: 31.

1.2.1. Bireysel Bankacılık

Finans hizmetleri sektöründeki kurumların en önemlilerinden olan bankalarca yerine getirilen ana fonksiyon fon sağlanması ve kullandırılmasıdır. Değişim yaşanan finans dünyası içerisinde kendilerine ait fonksiyonları yerine getiren bankalar devamlı olarak yenilik arayışının içerisindeyler. Bireysel bankacılık uygulamaları bankalar tarafından bu kapsamda başlatılan yeniliklerden biridir. Bireysel bankacılık; pazarlama ile teknolojinin bankalar tarafından birbirlerini tamamlayan hususlar olarak görülmesi neticesinde meydana gelen, modern pazarlama yaklaşımı kapsamında teknolojinin getirdiği imkânlardan da faydalanarak, kişilerin devamlı değişip çoğalan ihtiyaçlarını karşılama amacı taşıyan bankacılık hizmeti şeklinde tanımlanabilir (Muratoğlu, 1998: 21).

Bireysel bankacılık, bireylere ticari hedefleri haricinde tasarruflarının değerlendirilmesi imkanı sunan, bunun yanında da bireysel ve ailevi gereksinimlerini gidermek için kaynak tedariki sağlayan hizmetlerini ve bunlara yönelik aracılık işlemlerini belirtmektedir (Küçük, 1993: 28).

1.2.2. Ticari Bankacılık

Bu bankalar temelde; toplum kanalı ile elde edilen fonların yine toplum tarafından kullanması fonksiyonunu üstlenirler. Bu bağlamda ticari bankalar fon kaynaklarını; kişi, firma ve resmi kurum ile kuruluşlardan sağlanan mevduatlar ve öz sermayeler oluşturur. Bu fonlar kredi, menkul değer ve diğer plasman alanlarında kullanılırlar. Bahse konu fonların kullandırılması vasıtasıyla sağlanan gelir ve faizler ile bu fonların kaynaklarına ödenen faizler ve giderler arasındaki fark bankalarından gelirlerini teşkil etmektedir. Ayrıca zamanımızda ticari bankaların gelir kaynakları daha da çeşitlenmiş olup, kredi kartı yıllık aidatı, hesap işletim ücretleri, kredi dosya masrafları vb. kalemler bu gelir kaynaklarından bazılarını oluşturur (Erdem, 2010, 271).

1.2.3. Katılım Bankacılığı

Katılım bankaları, dinimize göre haram olan faiz uygulaması olmayan, faizsiz esas çerçevesinde bankacılık faaliyetleri gerçekleştiren kuruluşlardır. Katılım bankacılığına ait en önemli işlevi hem faiz konusunda duyarlı olan tasarruf sahiplerine ait tasarrufları, hem de sistem haricinde kullanılmayan fonların ekonomilere kazandırılmasıdır. Bu bankalar, kar-zarar ile risk paylaşım esasının geçerli olduğu bankacılık çeşididir (Pehlivan, 2016).

Katılım bankaları; kalkınma, mevduat ve yatırım bankalarıyla beraber bankacılık sektöründeki üç ögeden biri olup zamanımızda en süratli gelişen sektörler arasında bulunmaktadır. Klasik bankalarda kârın azami seviyeye çıkarılması ilkesi doğrultusunda hareket edilirken, katılım bankalarınca tasarrufu bulunanlardan toplanan ve uluslar arası piyasalardan sağlanan fonlar, faizsiz finansman ilkelerine uygun biçimde direkt olarak reel ekonomi için kullanılmakta ve sağlanan kâr ya da zarar tasarrufların sahipleriyle paylaşılır. Dolayısı ile katılım bankaları üretimin, yatırımın, istihdamın ve ihracatın fonlandığı kurumlar şeklinde fonksiyon icra ederler (Pehlivan, 2016).

1.2.4. Yatırım Bankacılığı

Tahvil ihracı yaparak ya da yurtiçi-yurtdışındaki finans kurumlarından sağlanan kredilerin sanayi şirketlerinin uzun vadeli yatırımları maksadıyla finansman için kullandıran, sanayi işletmeleri için çeşitli alanlarda danışmanlık da yapan Eximbank benzeri bankalardır (Güney, 2007, 4).

1.2.5. Kalkınma Bankacılığı

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerdeki atıl paranın yatırımlara sevk edilmesini sağlayan aracı kurumlardır. Üretimin artması sayesinde ekonominin büyümesine katkı sağlayacak fonların uzun vadeli yatırımlara dönüşümünde etkili bir role sahiptirler. Sermayelerini genelde devletin karşıladığı bu bankalar Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası (TÜRK EXİMBANK) ve İller Bankası'dır. Kalkınma bankalarının ana fonksiyonlarını; ülkelerin sanayilerine uzun

vadeli finans desteğinin sağlanmasına yardımcı olma, yatırımların finansmanı için kullanımı maksadıyla iç ve dış piyasalardan fon temini, sermaye piyasasının gelişimi için katkı sağlanması ,le yabancı sermayenin yapacağı yatırımlar için aracılık etme olarak ifade edilebilir(Eroğlu, 2004).

1.2.6. Merkez Bankaları

Merkez bankaları bağlı bulundukları ülkelerin para politikalarının sorumluluğunu taşıyan kurumlardır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) 11 Haziran 1930'da Anonim Şirket şeklinde kurulmuş olup, kur ile para politikalarından sorumludur. Finans sistemi ile fiyat istikrarının sağlama, ülkemizde tedavülde bulunan banknotların basımları ile finans sistemindeki dolaşımlarının sağlanması Merkez Bankası'nın görevlerinden bazılarıdır (TCMB, 2014).

Merkez Bankası; para basma yetkisi bulunan tek kurum olup, bu yetkinin süresiz olarak sahibi konumundadır. Hükümetle beraber kur rejimi uygulamasını tespit eden Merkez Bankası, ülkemizde ya da uluslararası piyasalarda negatif gelişmeler yaşanması durumunda döviz likitidesinin kontrol altında tutularak ülke menfaatlerine göre hareket etmektedir. TCMB sorumlulularından biri de ülkemizdeki döviz ile altın rezervlerinin saklanması ve söz konusu rezervlerin yönetilmesidir (TCMB, t.y.).

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. Katılım Bankacılığının Tanımı ve İlkeleri

2.1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Klasik bankacılık sisteminde önceden belirli bir faiz oranına istinaden tasarruf sahiplerinden toplanan mevduat faiz karşılığında ihtiyaç duyanlara ödünç verilirken, faizin yerine tasarruf sahiplerinin neticeye katılımını esas alan bankacılığın tanımlanmasında, faiz bulunmadığını vurgulama adına “Faizsiz Bankacılık” denilmiştir. İsminden de anlaşılabilceği üzere negatif bir kavram olan bu kavram olandan çok olmaması gereken hususu belirtir. Faiz için alternatif faizsizlik değil kardır (Gülşen, 2010: 3).

Faizle herhangi bir şekilde ilgisi bulunmayan katılım bankalarınca bütün bankacılık hizmetleri değişik usullerle yapılmakta olup, birçok bankacılık hizmetinin yapılabilmesi nedeniyle klasik bankalar için bir alternatif oluştururlar. Klasik bankalar tarafından yapılan faize dayalı bazı işlemler yapılamadığından katılım bankaları bir nevi onları tamamlamakta, finans sektöründe derinlik ve çeşitlilik sağlayarak faaliyetlerine devam etmektedirler(Özulucan ve Deran, 2009: 86).

Katılım bankaları ekonomi için değişik katkılar sağlamaktadır. Bu katkılardan bazıları; finans sistemine dahil olmayan fonları sistem içerisine kazandırıp tasarrufların sahiplerince kazanç elde edilmesini sağlama, gelir dağılımının düzenlenmesine ilişkin etkiler, reel sektör için kaynak aktarımı ile ekonomik büyümeye verilen katkı şeklinde sıralanabilir. Bunların yanında; kayıt dışı olan faaliyetleri kayıt altına alma, Kurumlar vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödemek suretiyle kamu maliyesi için sağlanan katkı, direkt olarak reel sektörü fonlama nedeniyle istihdamda devamlılık ve artışla sosyo-kültürel etkinliklere verilen katkıları da saymak mümkündür (Ece, 2011: 4).

2.1.2. Katılım Bankacılığının İlkeleri

İslami esaslara göre çalışmakta olan banka kurulmasındaki temel sebebi faiz oluşturmaktadır. Dinimizde müslüman veya müslüman olmayan ayırdetmeden her çeşit faizi kesin biçimde yasak etmiştir. Faize ilişkin inmiş olan dört ayetle adım adım faiz yasak edilmiştir(Terzi, 2013).

Faize ilişkin olarak inmiş ilk ayet Rum suresi 39. Ayet olup, söz konusu ayetle faizin haram oluşu değil, bu sayede elde edilen kazancın helal olmadığı ifade edilmektedir. Yine faize ilişkin bir diğer ayet Nisa suresi 161. ayet olup, bu ayetle Yahudilerin durumunun anlatılıp müslümanlar tarafından bu durumdan ders çıkartılması gerektiği belirtilmektedir. Bir diğer ayet olan Ali İmran suresi 30. ayetle bileşik faiz yasaklanırken, sonradan inen Bakara suresi 278-281 arası ayetlerle faizin her çeşidi yasaklanmış ve "...tevbe ederseniz, anaparanız sizindir" buyrulurak yalnızca borç verilmiş olan anaparanın geri alınmasının helal olduğu bildirilmiştir (Bayındır, 2007).

İslam esaslı finansal sistem bir nevi kar ile zarar hususlarında ortaklığın esas olduğu faiz olmayan tekniklere dayanır. Bu nedenle İslam esaslı finansal sistemin bazı ana prensipleri bulunmakta olup bunlar aşağıda sunulmuştur: (Özel, 2013:2, Akın ve Ece, 2010:4-5):

- i. Faizin yasak oluşu,
- ii. Paranın potansiyel sermaye oluşu: Sadece öteki kaynaklar ile beraber üretim süreci içersine dahil olduğuda takdirde, paranın sermaye niteliği kazanması,
- iii. Spekülatif davranışların yasak olması: Belirsizlik, kumar ve aşırı risk benzeri konuların ticari faaliyetler için söz konusu olamaması,
- iv. Riskin paylaşılması: Kâr payının elde edilmesinde girişimciler ile finansörlerin aynı riski paylaşmaları,
- v. Soysal adalet

- vi. Sözleşmelerin kutsal oluşu,
- vii. İslam dininince uygun görülen faaliyetler.

2.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Nedenleri

2.2.1. Dini Nedenler

Faiz olmayan bankacılık islam dininin faiz konusunda getirdiği yasaktan kaynaklanır. Dinimiz, yapı ve sebebine bakılmaksızın borçlanma konusunda faizi yasak etmiştir (Berooğlu, 2002).

Ticarette faiz ile kârın birbirlerinden ayırdedilmesinde değişik ölçütler kullanılabilmekte olup, bunların aşağıdaki şekilde sıralanması mümkündür (Uçar, 1993).

- i. Ticaret esnasında satıcılar aşırı dahi olsa sadece bir kere kâr elde edebilirken, aynı borç vasıtasıyla birçok defa faiz almak mümkündür.
- ii. Ticaret işlemlerinde, satıcılar ile alıcıların aralarında menfaatlerin eşit olarak değişimi söz konusu olmaktadır. Ancak faiz içeren işlemlerde alacaklı taraf kendisine fayda sağlayacak bir fazlalık almasına karşın, borçlu taraf yalnızca süre erteleme elde ederken almış olduğu borcundan kâr kazanıp kazanmayacağı belli değildir.
- iii. Ticaret esnasında insanlar, harcadıkları imkan ve zamanlarının karşılıklarını alırken faiz içeren işlemlerde herhangi bir gayret ve risk bulunmamakta ve mutlak surette kâr elde edilmektedir.

İslam dini kaynaklarına göre faizin haram olması nedeniyle, insanlar tarafından kullanılmayan fonları değerlendirme fikrinden hareketle faizsiz bankacılık doğmuştur.

2.2.2. Ekonomik Nedenler

Günümüzdeki ekonomiler incelendiğinde İslam ülkeleri genel itibari ile az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke kategorisi içerisinde bulunmaktadır. Geleceğe ilişkin kısa, orta ve uzun vadeli olarak stratejik planlarını yapan ülkelere bakan yönüyle en önemli hususlardan biri teknolojik gelişmelerle birlikte finansal kaynakların oluşturulabilmesi ya da var olan koşullarda iyileştirmelerin yapılması yoluyla finansal kaynakların çekilebilmesidir (Uçar, 1993).

Katılım bankalarının ortaya çıkış nedenlerinin başlarında, 1970’lerde OPEC ülkeleri tarafından petrol fiyatlarının artırılması neticesinde hızla artan Petro-dolarların sebep olduğu büyük tasarruflar nedeniyle İslam ülkelerinin ekonomik işbirliğine gitmeleri gelmektedir (Budur, 2003).

OPEC ülkelerince petrol fiyatlarının artırılması ve dış ticarete verilen fazlalık, Petro-dolar şeklinde adlandırılan tasarruflar olarak Batı ülkelerine akarken, İslam ülkelerinin gelişim ve kalkınmalarına katkı sağlamamıştır. Yine söz konusu ülkelerdeki gelir adaletsizliği, ülkeleri ekonomik çözümlerin arayışına sevk etmiştir. Öte yandan petrol zengini olmaları yanında doğal kaynaklar ile insan gücüne sahip, ancak yetersiz sermayeleri nedeniyle kaynaklarını değerlendiremeyen geri kalmış durumda islam ülkeleri de mevcuttur. Sermayeleri çok olan İslam ülkeleriyle yetersiz sermayesi olan ülkelerin aralarında yapacakları işbirliği neticesinde, her iki grupta yer alan ülkelerin pozitif sonuçlar elde edilebileceği fikri de faizsiz bankacılığın kuruluşu bakımından önem arz etmektedir (Türkmenoğlu, 2007).

Önümüzdeki yüzyılla ilgili stratejik planlar geliştiren ülkeler tarafından üstünde durulan önemli bir başka konu da teknolojik gelişmeler dışında finans kaynaklarının kontrol edilebileceği mekanizmaların geliştirilmesidir. Bu sebeple geçtiğimiz on yıllık zaman dilimi içersinde bankacılık yanında üretim ve hizmet sektörlerinde bulunan şirket birleşimleri giderek çoğalmış ve 2000’lerde rekor olarak nitelendirilebilecek düzeye çıkmıştır. Chase,Mantrust, HSBC Holding, Bank of Tokyo Mitsubishi, Citi Corp, Credit Suisse Corp, Rabobank ve ABN Amro Bank vb. pek çok banka öteki kuruluşlar ile birleşmek suretiyle dünyanın değişik bölgelerinde

tasarruf elde etme yoluna gitmiştir. Bahse konu olan bankaların pek çoğu öncelikle Ortadoğu olmak üzere İslam ülkelerinde faizsiz bankacılıkla ilgili özel bölümlerini açıp sermayeleri çekerek önemli oranda kar elde etmişlerdir. Ayrıca New York Borsası'nda İslami kurallar çerçevesinde hizmet ile üretim gerçekleştiren firmalar için özel indeksler hazırlanmış ve dini bakımdan çekinen çok sayıda tasarrufçu da sisteme dahil edilmiştir(Başar, 2000).

2.2.3. Politik ve Sosyal Nedenler

Toplum içerisinde fakir ve zengin her sınıftan kişiler bulunur. Yani herkesin ekonomik gelir seviyesi diğerinden farklılık gösterir. Katılım bankaları, insanların aralarındaki bu eşitsizliklerin giderilmesi ve maddi bakımdan gelir seviyelerinin dengelenmesi maksadıyla kurulmuştur. Çünkü zenginler paraları sayesinde kazandıkları faizle servetlerini zaman geçtikçe çoğaltmaktadırlar. Faizsiz bankalar, kişilerin gelirleri arasında uçurum yaratan etkileri küçültmeye çalışırlar.

Uluslararası açıdan bakıldığında İslam ülkelerince faizsiz bankacılık, politik seviyede güçlenme ve uluslararası politika konularında söz sahibi olabilme adına da kullanılmıştır. Çünkü faizsiz bankacılık kanalıyla aralarında yapacakları işbirliğiyle ülkeler kalkınma ve ekonomik büyümenin yanında uluslararası politikada güçlü olma hedefi güderler (Öztin, 1989: 162-163).

Küreselleşmeyle eş zamanlı olarak faizsiz finans sistemi de büyümüş, küreselleşmenin sonucu olarak Müslüman ülkeler tarafından öteki ülkelerin uyguladıkları katılım bankacılığı sistemiyle sermaye piyasalarının gelişimine yardımcı olma ve birlikte gelişme adına daha fazla fırsat elde edilmiştir. Sukuk piyasasında görülen büyüme finans sistemi büyümesi konusunda verilebilecek en iyi örneklerden biri olup, son yıllar içinde sukuk piyasa işlemleri işlem hacmi ile sayısal bakımdan ciddi oranda büyüme göstermiştir (Özsoy, 2012, s.70).

2.3. Tarihsel Gelişimi

Bu kısımda katılım bankacılığının tarihsel gelişimi ülkemiz ve dünya boyutuyla olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir.

2.3.1. Dünya’da Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

1969’da gerçekleştirilen İslam Konferansına iştirak eden ülkelerin aralarında İslam Kalkınma Bankası ile İslam Bankaları Birliği’nin kurulmasının ardından faizsiz bankacılık konusuna yönelik gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte bu alandaki ilk denemenin 1963-1966 arasında Ahmet en-Neccar tarafından Mısır’ın kasabasında hizmete sokulan faizsiz bankacılık modeli olduğu kabul görmektedir (TKBB, 2012; 83). Müteakiben 1971’de yine Mısır’da devletin verdiği destekle kurulmuş olan “Nasr Sosyal Bankası” faizsiz ilk ticari bankadır. 1974’de S.Arabistan’ın Cidde şehrinde kurulan ve 1975’de faaliyetlerine başlayıp halihazırda devam ettiren “İslam Kalkınma Bankası” sonrasında kurulan İslami bankalar bütün dünya çapında zaman geçtikçe çoğalmaktadır (Pehlivan, 2016).

Malezya, İslami bankacılık alanında başı çeken ülkelerden biri konumundadır. Klasik bankacılık ile beraber gelişme gösteren faizsiz bankacılık 2012’de sektör içerisinde %20’lik pay edinmiştir. İran’da İslami finans kurallarının bankacılık sektöründe yapılandırıldığı ülkelerden olup, İslami finans varlıklarının %40’lık oranının bu ülkede bulunduğu iddia edilmektedir. Dünya genelindeki en büyük 7 İslam bankası İran’da yer almaktadır (Serpam, 2013).

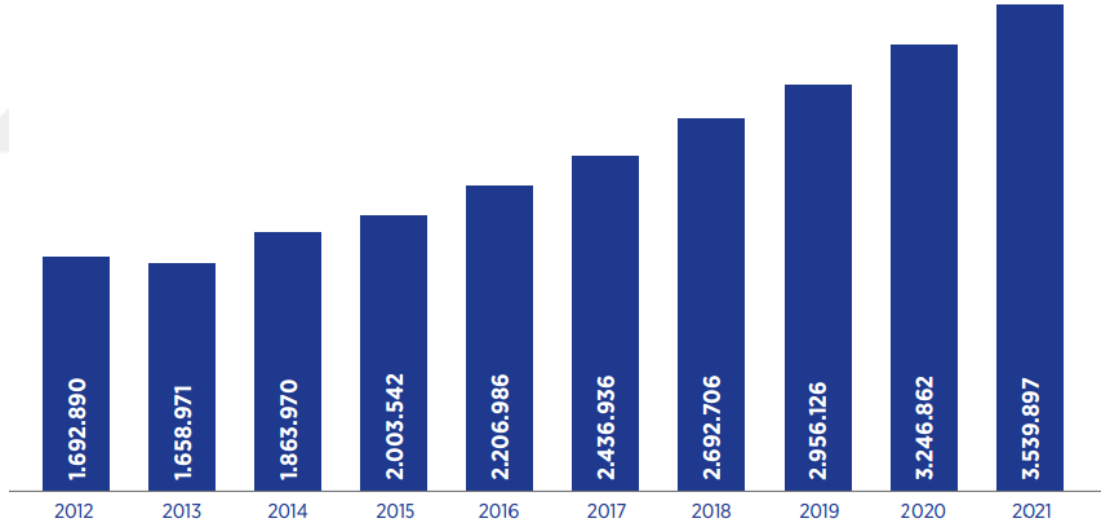
Günümüzde dünya çapında faizsiz sistemle çalışan 100’ün üzerinde banka mevcuttur. Söz konusu bankalar; Lüksemburg, İsviçre, Danimarka, Malezya, Amerika Birleşik Devletleri, Filipinler, Bahreyn, Hong Kong, Kuveyt, Sudan, Kazakistan, Rusya, İngiltere, Pakistan, Katar, Bangladeş, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan’da bulunmaktadır. Buna karşın Müslüman olmasına karşın faizsiz bankanın bulunmadığı Irak, Afganistan Libya, Suriye ve Yemen gibi ülkeler de mevcuttur (Parlakkaya ve Çürük,2011;10).

Dünya genelinde çok popüler bankacılık dergileri arasında yer alan The Banker isimli derginin 2012 bilançolarına istinaden Kasım 2013’de yayımladığı “Top Islamic Financial Institutions” raporuna göre ilk 10 İslami Banka içerisinde İran’ın 5, Suudi Arabistan’ın 2, Kuveyt, Malezya ile Birleşik Arap Emirlikleri’nin 1’er bankası bulunmaktadır. Thomson Reuters’in yayımladığı raporda dünya

bankacılık sistemi 120 trilyon dolar aktif büyüklüğe ulaşmış olup, söz konusu büyüklük içerisinde faizsiz bankacılık uygulamaları 4 trilyon dolarlık bir potansiyel elde etmiştir (TKBB, 2013).

Grafik 2.1’de görüldüğü gibi ICD Thomson Reuters Faizsiz Finans Gelişim Raporu-2016 verilerine istinaden; 2015 itibari ile faizsiz finans sisteminde bulunan varlıkların toplamı %8’lik büyümeyle 2.003 milyar dolar seviyesine ulaşmış olup, bu büyümenin temel kaynağını toplam faizsiz finans varlıklar içinde %73’lük paya sahip olan faizsiz bankacılık oluşturmuştur (TKKB, 2016).

Grafik 2.1.: Faizsiz Finans Varlıklarının Gelişimi 2012-2021 (milyon ABD doları).

Kaynak: TKBB: 2016, “Katılım Bankaları 2016”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, 28 Temmuz 2018, s.37.

Bahse konu dönem itibari ile varlıkların dağılımı incelendiğinde;

- i. Faizsiz bankacılığın toplam varlıkları 1.451 milyar ABD doları (%73),
- ii. Sukuk piyasasının toplam varlık değeri 342 milyar ABD doları (%17),
- iii. Faizsiz fonların toplam değeri 66,4 milyar ABD doları (%3),

- iv. Tekafül işlemleri kapsamındaki toplam varlıklar 37,7 milyar ABD doları (%2),
- v. Öteki faizsiz finansal kurumlar toplam varlıklarının 106,4 milyar ABD doları (%5) seviyesinde bulunduğu görülmüştür (TKKB, 2016).

Küresel faizsiz finans sistemi içerisinde faaliyetlerini sürdüren kuruluş sayısı 1,329 olup, bahse konu kuruluşlardan 480 adedini faizsiz bankacılık esaslarına göre bankacılık hizmeti veren katılım bankaları, 322 adedini tekafül şirketi ve 527 adedini de öteki finans kurumları oluşturmaktadır. Küresel faizsiz finans sistemine ilişkin varlıklara bakıldığında ise; 447 milyar dolar yönetilen varlık büyüklüğüne sahip ilk sırada Suudi Arabistan'ın yer aldığı, bu ülkeyi 434 milyar dolar varlık büyüklüğü ile İran takip etmekte ve ardından 414 milyar dolar büyüklükle Malezya gelmektedir. Toplam küresel faizsiz varlıklar içerisinde bahse konu üç ülkenin payı %65 seviyesinde bulunmaktadır (TKKB, 2016).

2.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu

Türk bankacılık sistemi içerisinde önemli bir boşluğun doldurulması amacıyla katılım bankalarının yasal altyapısı 1983’de kurulmuş olup, bu bankalarca faizsizlik prensibi çerçevesinde halktan toplanan fonlar ticaret faaliyetleri ile kişisel mal ile hizmet alımı konusunda ihtiyaç sahiplerine kullanırlmaktadır. Bu bankaları mevduat bankalarından farklı kılan asli özellikleri, fon kullanılırken mutlak surette mal ya da hizmet alım-satımı gerçekleştirilmesidir (Albaraka, 2015;8-9).

1985’de faaliyetlerine başlayan iki katılım bankası ile ülkemizde hayat bulan katılım bankacılığı, muhtelif sebeplerle ekonomik sisteme dahil olmayan mali değerlerin yastık altından çıkarılması, sermaye birikimi sağlanması, yabancı sermayeyle beraber faizsiz finans esaslarına göre ulusal ekonomimize kazandırılmasını hedeflemiştir (Özulucan ve Deran, 2009).

Ülkemiz 1980’lerde kapalı ekonomik sistemden dışa açık serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte uluslararası piyasalarla uyum sağlanması sürecinde

katılım bankacılığı şeklinde bilinen bankacılık modeli ile tanışmıştır (Özcan ve Hazıroğlu, 2000;9). Bu yıllar türk mali sisteminin derinlik kazanması, müessese ve araçlar açısından zenginleşerek çeşit kazanma gayretlerinin çoğaldığı dönemdir. Bu gayretler neticesinde 1985’de finans sistemimiz içersine yeni bir bankacılık modeli olarak dahil olan katılım bankaları tarafında günümüzde de bankalar ile beraber aynı piyasa işlemleri değişik metodlarla gerçekleştirilmektedir (Özulucan ve Deran, 2009).

Türkiye’de İslami prensipleri referans doğrultusunda bankacılık faaliyeti gerçekleştirilmesine Bakanlar Kurulunun 16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı Kararnamesi ile “Özel finans kurumu” ismi ile izin verilmiştir. Söz konusu yeni anlayış ile muhtelif sebeplerle ekonomik sisteme dahil olmayan mali değerlerin yastık altından çıkarılarak ekonomiye aktarılması hedeflenmiştir (Pehlivan, 2016).

1999’da çıkarılan Bankalar Kanunu kapsamında alınıncaya kadar, katılım bankaları aşağıda belirtilen kanunlar ile tebliğler çerçevesinde faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir (Boz, 2000).

- i. 1567 Sayılı Türk Parasını Koruma Hakkındaki Kanun ile bu Kanun’a ilişkin Karar, Tebliğ ve Genelgeler,
- ii. 3182 Sayılı Bankalar Kanunu: Temel olarak Bankalar Kanununa tabi olmamalarına karşın, öteki mali kuruluşlar için kaynak olan 3182 Sayılı Kanun Md.96. sebebiyle bahse konu kanun ana kaynak olarak görülmektedir.
- iii. 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu,
- iv. 3167 Sayılı Çek Kanunu,
- v. Türk Ticaret Kanunu,
- vi. 193 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanundaki Menkul sermaye iradını açıklayan Md.94. ile 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun indirilecek giderler bölümündeki Md.14.,

- vii. Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun
- viii. Sermaye Piyasası Kanunu,
- ix. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından çıkartılmış olan ÖFK'ların kurulmasına ilişkin 83/7506 sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ,
- x. T.C. Merkez Bankası Tebliğleri,

1999'da kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılmasını içeren 4491 sayılı kanun çerçevesinde özel finans kurumlarının, bazı maddeleri hariç tutulmak kaydıyla Bankalar Kanunu kapsamına alınması kararlaştırılmıştır. Kasım 2005'de yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'yla adları "katılım bankası" biçiminde değiştirilerek Türk Mali Sistemi içerisinde bir tamamlayıcı olarak kabul görmüştür. Bugün faaliyetlerini sürdüren altı katılım bankasında bulunan hesaplar Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)'nin güvencesi altında olup 2005 yılında gerçekleştirilen düzenlemenin ardından süratle büyümüşlerdir (TKBB, 2012; SERPAM, 2013).

Ülkemizde faaliyetlerini sürdüren 5 katılım bankasının 2016 sonunda ulaştıkları toplam büyüklük, piyasada sahip oldukları paylar ile kurumsal bankacılıktan KOBİ'ye kadar değişik bankacılık segmentlerinde gösterilen penetrasyon oranları nispeten kısa geçmişine karşın katılım bankacılığı tarafından elde edilen başarıyı göstermiştir. 2016'da sektörde Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ile Türkiye Finans olmak üzere beş banka faaliyetlerine devam etmiştir. Bahse konu yılda katılım bankalarının toplam aktifleri %10,5 büyüyerek 133 milyar TL ve pazar payları %4,9 düzeyine ulaşmıştır (TKKB, 2016).

Tablo 2.1.: Katılım Bankalarının Gelişimi (2004-2016).

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme (%)	Personel Sayısı	Büyüme (%)
2004	255	36	4.789	36
2005	290	14	5.740	20
2006	355	22	7.114	24
2007	422	19	9.215	30
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1
2015	1.080	9	16.554	1,7
2016	959	-11,2	14.467	-12,6

Kaynak: TKBB: 2016, “**Katılım Bankaları 2016**”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, 12 Temmuz 2018, s.33.

Tablo 2.1’de görüldüğü gibi 2016 yılı sonunda ülkemizde faaliyetlerini sürdüren 5 katılım bankası, 3’ü yurtdışında toplam 959 adet şubeye sahiptir. Sektörde bulunan bankalar büyümeye devam ederken, yurtiçi ve yurtdışında yaşanan ekonomik gelişmelerden kaynaklanan olumsuz etkiler paralelinde 2016 yılındaki şubeleşme hızı azalmıştır. Bu yılın sonu itibari ile, sektör içersinde yer alan şube sayıları içersinde katılım bankalarının oranı %8,2 düzeyinde temsil edilmiştir. Yine bu yıl sonu itibari ile, katılım bankaları çalışan sayısı 14.465 olmuş ve sektör içersinde %6.9 oranında orana ulaşmıştır. Katılım bankaları özkaynaklarının toplamı %8 artış ile 11.5 milyar TL seviyesine ulaşmış olup, bankacılık sektöründe % 3.8’lik bir payı temsil etmiştir. 2005-2016 aralığında yıllık olarak % 25.4 düzeyinde büyüme gösteren sektörün özkaynaklarının daha hızlı biçimde artış göstermesi gerekmektedir (TKBB, 2016).

2.4. Katılım Bankacılığının Tercih Edilme Sebepleri

2.4.1. Dini İnançlar

Dini inançlar kişilerin sosyal yaşamları yanında finans kararlarına da etki etmektedir. İslam inancında faiz kazancının haram olması nedeniyle insanların birçoğu tarafından tasarruflarının değerlendirilmesinde faizden kaçınılmaktadır. Böyle hassasiyetleri bulunan tasarruf sahiplerince faizsiz finansal enstrümanlara yatırım yapılmaktadır. Uluslararası alanda İslami bankacılık şeklinde ifade edilen katılım bankacılığı faiz kazancı istemeyen tüketiciler tarafından tercih edilen bir bankacılık çeşididir (Yıldırım ve Çakar, 2016).

2.4.2. Ekonomik Gereksinim

1970 ortalarından başlayarak bugüne değin İslami bankacılık sürekli olarak büyümüştür. İslami bankalar, zaman içerisinde küresel finans piyasalarının önemli bir aktörü halini almışlardır (Mallin, Faragaand Yonga, 2014). Bu bankalar kar ile zararın paylaşılması prensibine göre çalışmaktadırlar (BellalahandEllouz, 2004). İslami bankalar küreselleşmeyle beraber verimliliğin artırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması maksadıyla performans geliştirme gayreti içerisine girmişlerdir.

2001’de gerçekleşen küresel çaptaki mali krizde (mortgagecrisis) İslami finans bankacılık ve yatırım bakımından alternatif olarak gündeme gelmiştir (SmolaandMirakhor, 2010). Bilhassa bankacılık ile finans krizleri karşısında İslami bankacılık olumsuz biçimde etkilenmemiş ve küresel mali yapı içerisinde önemli bir parçaya dönüşmüştür (Aldohni, 2015). Dünyadaki öteki bölgelerin tersine Güney Asya ve Orta Doğu’da İslami bankacılık önemli bir ivme kazanarak kabul görmüş olup, bundaki en büyük sebep burada yaşayan Müslüman nüfusun yoğunluğu olmuştur (Ariff, 2014).

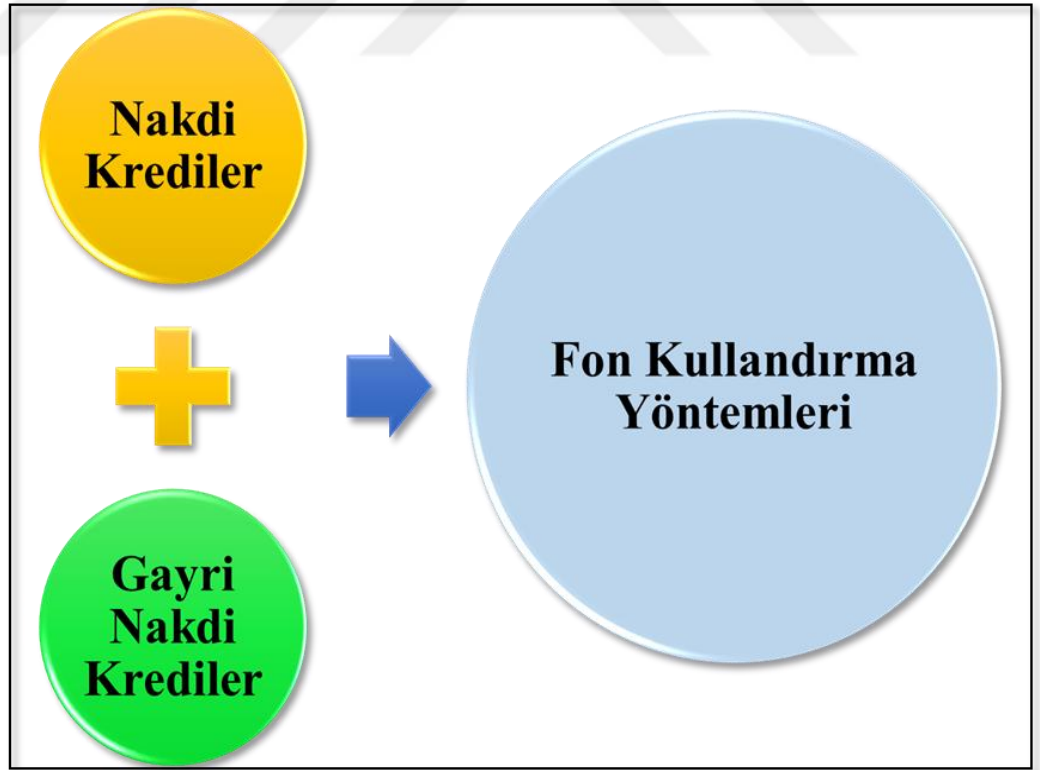
2.5. Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarının en önemli fonksiyonları, öteki bankalara benzer şekilde halktan fon toplayarak üretim alanlarına iletmektir. Katılım bankaları faize yer vermediklerinden, hem fon sahipleri ile hem de üreticiler ile aralarında borçlu-

alacaklı ilişkisi bulunmakta, fon sahipleri ve üreticiler ile katılım bankası birbirleriyle ortak konumunda yer almaktadır. Katılım bankalarının fon toplama maksadıyla bazı yöntemlerden istifade edilmekte olup, bu yöntemler yatırım hesapları, özel cari hesaplar ve sukuk yöntemleridir (Pehlivan, 2016).

Katılım bankalarının müşterilerine fon kullanılırken direkt olarak nakit ödeme gerçekleştirilmemektedir. Ödemeler, kredi müşterileri tarafından işletme maksadıyla ihtiyaç duyulan malı satmış olan firmalara faturaya karşılık olarak yapılır. Ödemelerin yapılmasının ardından üzerlerine kar payları ilave edilerek müşteriler borçlandırılmakta ve bu borç müşterilerden taksit taksit tahsil edilmektedir. Bu çerçevede katılım bankalarının kar-zarar ortaklığı, kurumsal finansman desteği (leasing) ile mala karşılık vesaik finansmanı şeklinde kullandırma metotlarından faydalanmaktadır (Özsoy, 2011:34).

Şekil 2.1.: Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri.

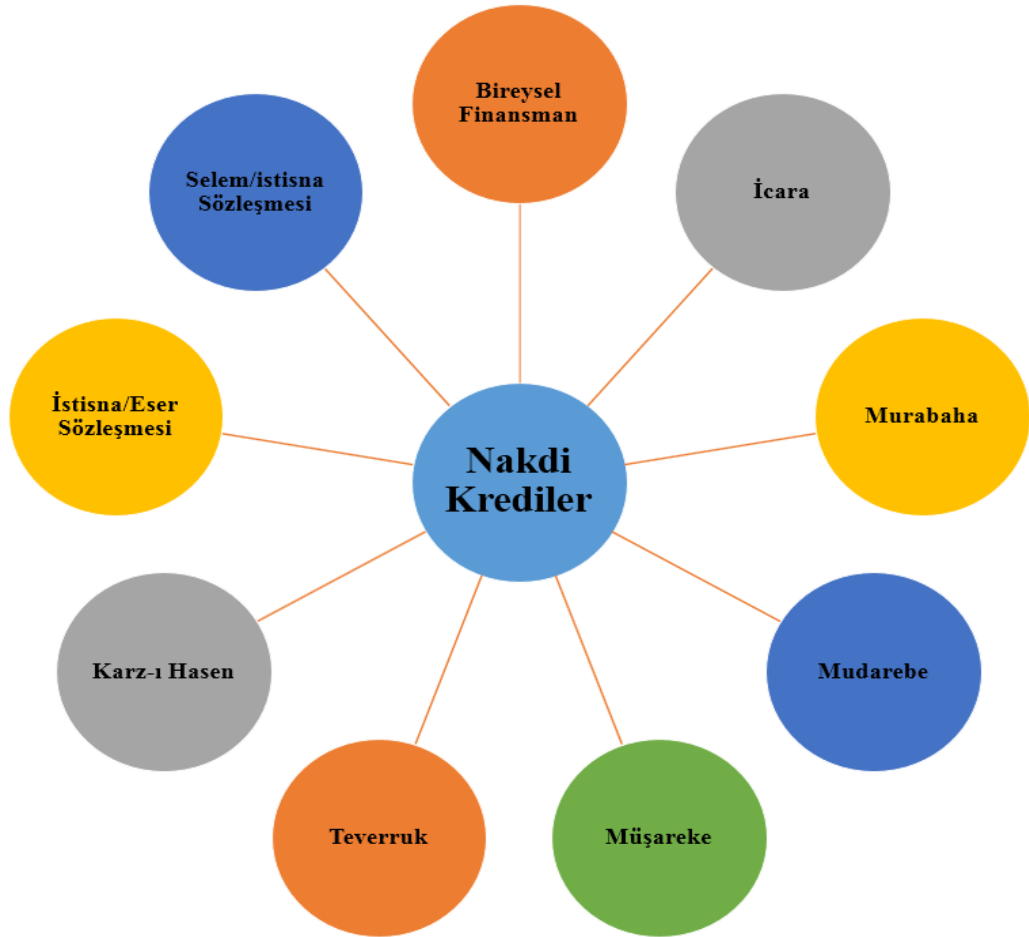
Kaynak: ÖZSOY, İ.: 2011 “Türkiye’de Katılım Bankacılığı”, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul, s.34.

Katılım bankaları tarafından müşterilere iki yolla fon kullandırılabilir. Bunlar Şekil 2.1’de de gösterildiği gibi nakdi krediler ve gayri nakdi krediler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Bu kısımda fon kullandırma yöntemlerinin detaylı tanımları ve farklılıkları açıklanacaktır.

2.5.1. Nakdi Krediler

Katılım bankaları tarafından reel sektörün nakdi şekilde fonlanmasına yönelik yöntemler çalışmanın bu kısmında açıklanmıştır. Nakdi kredileri Şekil 2.3’de de gösterilmektedir.

Şekil 2.2.: Katılım Bankaları Tarafından Sunulan Nakdi Krediler.

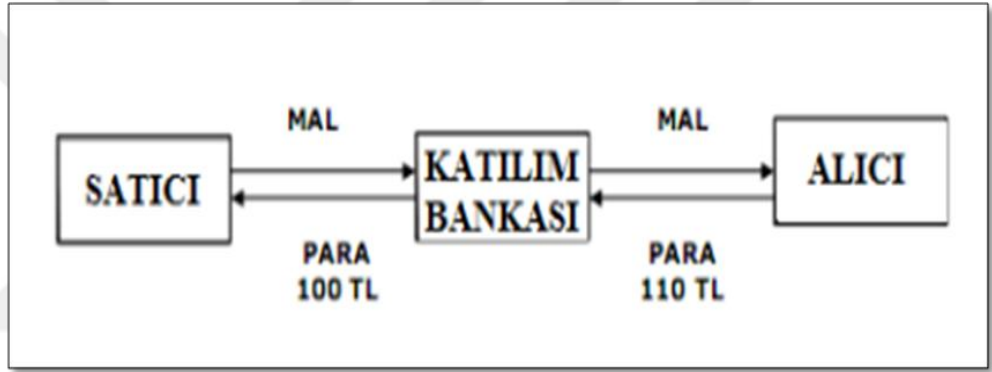

Kaynak: YILMAZ, O., N.: 2010 “Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı”, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul, s.10.

2.5.1.1. Kurumsal Finansman Desteği – Murabaha

Murabaha yani kurumsal finansman desteği; katılım bankaları ile fon talep eden işletmelerin (kredi müşterisi) aralarında imzalanmış oldukları bir sözleşme olup, bu sözleşme çerçevesinde banka işletme tarafından ihtiyaç duyulan her çeşit emtia, gayrimenkul ile hizmet bedeli işletmenin yerine satıcısına ödenmekte ve vadesine bağlı olarak üstüne kar marjı ilave edilerek işletmeler borçlandırılmaktadır (Yılmaz, 2010, s.11).

Şekil 2.3.: Genel Anlamda Murabaha Yönteminin İşleyişı.

Kaynak: YILMAZ, O., N.: 2010 “Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı”, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul, s.11.

Şekil 2.3’ten de anlaşılacağı üzere alıcılar yani müşteriler, almak istedikleri malla ilgili olarak aracı konumunda olan Katılım Bankasına başvurmakta, aracı tarafından alıcının istemiş olduğu mal veya mallar 100 TL’ye karşılık satıcıdan alınmakta ve alıcısına anapara + kar marjı ile beraber satılmaktadır (Yılmaz, 2010: 11).

Daha ayrıntılı biçimde ifade edecek olursak murabaha; satılacak olan mal maliyetinin belirlenerek üstüne belli miktarda kar ilave edilerek gerçekleştirilen satış sözleşmesidir (Ez-Zuhayli, 1997). Bu sistemin katılım bankası, müteşebbis ile malın satın alınacağı işletme olmak üzere üç tarafı bulunmaktadır. Müteşebbis tarafından öncelikle malın satın alınacağı işletme ile mal, fiyat, teslim şartları ve malla alakalı öteki özelliklerle ilgili hususlarda ön anlaşma yapılır. Bu anlaşmanın ardından

müteşebbis tarafından katılım bankasına başvurulmaktadır. Katılım bankasının belirlenmiş kredi limiti bulunduğu takdirde, banka mal alımına ilişkin talebi alıp teminatları da almayı müteakip malı sipariş etmekte ve ödemeyi satıcıya peşin olarak yapmaktadır. Müteşebbisin adına satıcı işletmeye fatura kestirilir. Sonrasında teslim maksadıyla irsaliye ile mal birlikte müşteri adresine gönderilmektedir. Banka tarafından sonrasında kar marjı da ilave edilerek mal müteşebbis adına fatura edilmektedir. Vadesi sonunda banka müşterisinden mal bedeline ilave olarak kar marjını da tahsil etmektedir (Büyükdeniz, 2000, s.26).

2.5.1.2. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel finansman desteği, ticari iş finansmanı için kullanmak üzere kişisel ihtiyaçlar maksadıyla gerçek kişi alıcılar tarafından satıcıdan doğrudan alınan mal ya da hizmet bedellerinin, katılım bankasınca alıcı için satıcıya ödenerek buna karşılık borçlandırılmasıdır. Bu metod ile kullandırılan fonlara ilişkin alım satım belgelerinin birer nüshasının muhafaza edilmesi gerekmektedir (Sümer ve Onan, 2016).

Bireysel ve kurumsal finansman desteklerinin aralarındaki ana fark, finansmanın birinde kuruma diğerinde bireylere sağlanmasından kaynaklanır.

2.5.1.3. Finansal Kiralama (Leasing)-İcara

Finansal kiralama; belli bir süreyi kapsayacak şekilde kiracı ve kiralayanın aralarında yaptıkları, kiracı olan tarafça seçilen ve kiralayanın üreticiden satın aldığı bir malın, mülkiyetinin kiralayan, kullanım hakkının ise belli bir kiraya karşılık kiracı tarafında bırakıldığı bir anlaşma türüdür. Finansal kiralama metodu 25 Haziran 1985 tarih ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Yasası ile yürürlüğe sokulmuştur (TÜGİAD, 1992).

BDDK tarafından katılım bankalarınca yapılacak leasing işlemleri ” 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu’nda belirtilen hükümler doğrultusunda, katılım bankasınca taşınır ve taşınmaz malları temin ederek kiraya verme” şeklinde tanımlanmakta ve bu işleme ait çerçeveyi oluşturmaktadır. Finansal kiralama, kiraya

veren tarafından bir malla ilgili tüm riskler ile menfaatlerin sanki malikmişcesine kiralayana devredildiği finansman biçimidir. Finansal kiralama, 226 sayılı kanun uyarınca bilgisayar ile araç kiralama firmalarının araba kiralamaları haricinde, öteki sabit kıymetlerin 4 senelik bir zaman dilimi süresince yapılabilen, orta ve uzun vadeye dayalı bir finans tekniğidir. Fakat ülkemizde finansal kiralama şirketlerince uygulamalarda vadeler bir seneyi aşmayacak biçimde kira ödemeleri ayarlanmakta ve yasanın hilafına hareket etmemeiş olma adına 4 senelik zamanı dolduracak biçimde sonraki senelere küçük ödemeler bırakılmaktadır. Kiralama süresinin ardından daha önce belirlenmiş olan makul bir fiyat karşılığında mal mülkiyeti kiracıya ait olabilmektedir (Tunay, 2005, s.338).

2.5.1.4. Mudaraba

Emek ve sermaye ortaklığı işlemi olarak da bilinen mudaraba, taraflardan birinin sermaye ötekinin ise işleme yönelik işletimi gerçekleştirmesi esasına dayanan ortaklık biçimidir. Bu işlemde taraflar, ortakların kardan alacağı paylarına ilişkin olarak anlaşma yapmaktadır(TKKB, 2016). Mudaraba sistemi içinde üç taraf bulunur.

- i. Rebbül-mal: Sermaye sahibi (mudi)
- ii. İkinci mudarip ya da amil: Sermayeyi çalıştıran, fonları işletmekte olan girişimci
- iii. Birinci mudarip veya amil: Banka (Amil ile müşterek, iki tarafın arasında aracı ve sermaye vekil sıfatı ile)

Mudaraba işleminin neticesinde elde edilecek kar üç kısma ayrılır. Karın ilk bölümü yatırımcı, ikincisi banka ve son bölümüyse bankayla sermaye paylaşan mudiye ait olmaktadır. Bankaların yalnızca kendi sermayelerini koyarak mudaraba yapmaları mümkün olup, girişimci ile banka, aralarında yaptıkları sözleşmeye göre elde edilmesi muhtemel bir kara ilişkin pay oranları üzerinde anlaşma sağlamaktadırlar (Akın, 1986: 125-126).

Ortaklığın yapıldığı işlem neticesinde parasal bir zararla karşılaşılması halinde, sermaye sahibi tarafından söz konusu zarar üstlenilirken işletmeci emek kaybına uğramaktadır. Kusur ve kastın bulunduğu hallerde zararı işletmeci üstlenmektedir (Katılım Bankacılığı, 2016).

Mudaraba, sınırlı ve sınırsız olmak üzere iki ayrı şekilde uygulanabilmektedir. Sınırlı mudaraba işlemlerinde sermayenin sahibi (Rabbül-mal) tarafından sermayeyi işletecek mudarib alışverişin yapılacağı kişiler, yer ve zaman hususlarında kısıtlanabilmektedir. Sermaye sahiplerince, yalnızca belli bir projede kullanılmak şartı ile sermayelerinin katılım bankalarına yatırılması sınırlı mudaraba için örnek oluşturmaktadır

2.5.1.5. Müşaraka

Müşaraka ortaklık sistemi içerisinde gereken sermayenin bir bölümü katılım bankasınca karşılanır ve müşteri tarafından da sermayeye katkı sağlanması gerekmektedir. Gerçekleştirilen ortaklığın neticesinde kazanılan kar işin başında üzerinde anlaşıldığı nispette paylaşılmaktadır. Bu oranın sermayedeki paylar ile aynı olması gerekmemektedir. Müşteri yapılmış olan işe sermaye haricinde emek de kattığından kârdan daha fazla pay alabilmektedir. Herhangi bir zararın meydana gelmesi durumundaysa ortaklar paylarına nispeten zarar etmektedir. Söz konusu metot genelde sanayi finansmanı için kullanılmaktadır (SERPAM, 2013).

Müşarakaya ilişkin daha yeni sayılabilecek bir çeşidi “azalan müşaraka” (diminishing musharakah) metodunda, projede gelir elde edilmeye başlanmasının ardından müşteri bütün olarak projeye sahip olmayı istediği takdirde, projede bulunan bankaya ait payı düzenli şekilde yapılacak ek ödemelerle satın alabilmektedir (Özsoy, 2011, s.48.). Bu metot genellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finans ihtiyacının karşılanmasında kullanılmakta olup, büyük ölçeğe sahip proje finansmanı için kullanıldığı ülkelerde bulunmaktadır (Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri) (Ahmad, 2010., s.7).

2.5.1.6. Teverruk

Nakit sağlamak maksadıyla vade ile alınan bir malın bir başkasına peşin olarak satılmasına “teverruk satışı” denmektedir. Belirtilen sistem katılım bankalarının ödeme zorluğu yaşayan müşteriler ait borçları tekrar yapılandırma maksadıyla kullanılabilir. Malezya vb. ülkelerde teverruk işlemleri daha ziyade nakit plasman yapılması maksadıyla kullanılır (Aktepe,2014).

2.5.1.7. Karz-ı Hasen

Karz-ı hasen borç şeklinde verilmiş olan para için gelir talep etmemek ya da faizsiz olarak borç vermek manaları taşımaktadır. Örnek verilecek olursa; verilen 1000 TL’lik borcu 1000 TL şeklinde geri almaktır (TKBB, 2018). İslam hukuku içerisinde karz terim haline gelen bir kelime olup, “kesmek veya kırmak” anlamına gelir. İslam hukukunda, karz diğer bir ifade ile borç ya da kredi işi için bir bölüm ayrılmıştır. Karz; ölçülüp, tartılan ya da sayısal açıdan ifade edilebilen mallar bakımından geçerli olmaktadır (Eskicioğlu, 1999:118).

2.5.1.8. İstisna/Eser Sözleşmesi

İstisna sukuk, sertifika sahibi tarafından sahibi olunan ürünlerin üretimi için gereken fonları sağlama maksadıyla ihraç edilen ve eşit değeri olan sertifikalardır. Üyelikle kazanılan fonlar ürün maliyeti iken, sertifika ihraç edenler üreticiler, üyelerse planlanmış olan ürünün alıcılarıdır. Sertifika alıcıları ürünün sahibi olmakta ve sertifikanın satış bedeli ya da ürünün satışından elde edilecek bedele hak kazanırlar. İstisna sukuk büyük ölçekli altyapı proje finansmanı açısından kullanışlı olup, alt yüklenici ile paralel biçimde istisna sözleşmesinin yapılmasına müsaade etmesi nedeniyle istisna finans aracılığı için uygun olmaktadır. Bu sebeple bir finans kuruluşu kar elde etme amacı ile inşaat işlemi yüklenip alt yüklenici ile sözleşme yaparak inşaat işini uzman olan bir firmaya bırakabilir (Haholu, 2012).

Müşteri tarafından sipariş bankaya, katılım bankası tarafından da imalatçıya verilir. Malın üretimi ya da üretilen malın isteğe uygun olmama durumlarında müşteriler bankayı, banka da imalatçı firmayı sorumlu tutmaktadır. Böyle bir

durumda banka o malın bir başka firmadan temin edilerek müşterisine teslim etmek zorundadır (Bayındır, 2005:265). Örneğin ayakkabıcı ya da marangoza gidilerek belirli ölçü ve modellerde bilinen fiyatlar ile ayakkabı veya pencere yaptırma bu çerçeveye girer. Bu modelde, bedelin peşinen verilmesi şart olmamaktadır. İstisnada siparişi vermiş olan birey, malı gördükten sonra alma veya almama/seçme hakkının sahibi olur. Eğer mal anlaşma şartları bakımından uygunsa siparişi veren almak zorunda, değil ise vazgeçme hakkı bulunmaktadır (Asutay, 2011: 53).

2.5.1.9. Selem/İstisna Sözleşmesi

Selem belli bir mal ya da hizmet bedelinin bütünü peşinen ödeyip ileri vadede satın alma işlemidir. Banka peşinen ödeme yapıp gelecek zamanda üretimi yapılacak malı satın almaktadır. Ancak bu malın satılabilmesi noktasında vadesinin gelmesi beklenmek zorundadır. İslam hukuku gereğince, altın, para, gümüş ve paraya benzer varlıklar bu yöntem ile satıldıklarında elde edilecek olan gelir faiz şeklinde değerlendirilmekte olduğundan haramdır. Bilhassa İran’da uygulanmakta olan bir finans yöntemi olup, bu işlemde kaynaklı risklerden korunma maksadıyla bankalarca paralel selem işlemi gerçekleştirilebilmektedir (SERPAM, 2013).

İstisna, halen mevcut olmayıp gelecek zamanda üretimi yapılacak malın satılmasıdır. Genelde tarım ile inşaat projeleri kapsamında uygulanan bu sistemde, müşteri tarafından belli bir peşinatın ödenmesinin ardından kalan tutar taksitler biçiminde bankaya geri ödenmektedir. Bu metot bilhassa Körfez ülkeleri içinde büyük çaplı inşaat projeleri finansmanları çerçevesinde başarı ile uygulanmıştır (SERPAM, 2013).

2.5.2. Gayrinakdi Krediler

Katılım bankaları nakit kredi desteği yanı sıra nakit işlemleri için de müşterisine hizmet sunmaktadır. Nakit olmayan krediler resmi kurumlar ile kuruluşlar ile öteki tüzel ve gerçek bireylere hitaben, belli bir taahhüt veya edinimin belli süre ve şartlara uygun olarak elde edileceğini taahhüt eden, elde edilemediği takdirdeyse bahse konu taahhüt bedelinin bankaca karşılanacağını garanti eden belgedir. Söz konusu belgeler (Sümer ve Onan, 2016);

- Akreditifler,
- Teminat Mektupları,
- Harici Garantiler,
- Aval Kabul Kredileri.

2.6. Diğer Bankacılık Hizmetleri

Katılım bankalarınca nakit ve nakit olmayan fonlama dışında geleneksel bankalar tarafından verilen aşağıdaki hizmetler de müşterilere sunulmaktadır (Sümer ve Onan, 2016);

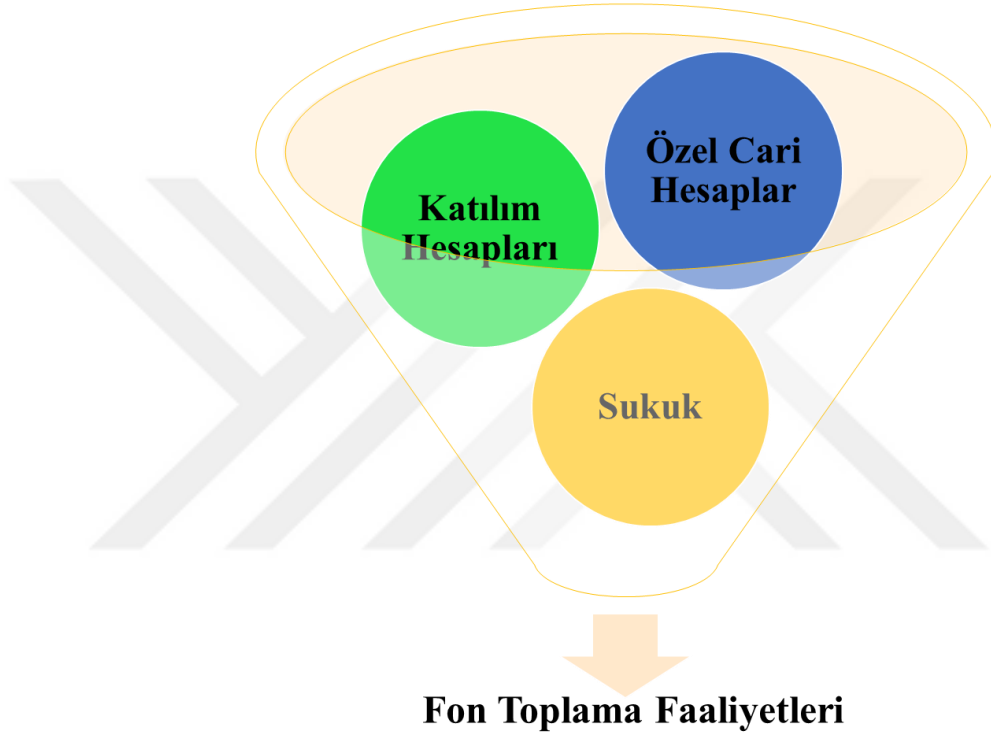
- i. Cari hesaplar üzerine çek karnesinin hazırlanması,
- ii. Kredi kartı limitinin tahsis edilmesi,
- iii. Spot döviz alım satımı yapılması,
- iv. Yurt içi PÖS (perakende ödeme sistemi) işlemleri yapılması,
- v. Yurt dışına para transferlerini gerçekleştirilmesi.
- vi. Çek ve senet tahsil işlemleri yapılması,
- vii. Fatura tahsilâtı yapılması,
- viii. Kambiyo hizmetleri verilmesi,
- ix. Kiralık kasa hizmetleri sunulması,
- x. Sigorta aracılık hizmetleri sunulması.

2.7. Fon Toplama Faaliyetleri

Kanuni açıdan katılım bankalarının kurulabilmesi için asgari bir sermayenin bulunması gerekmekte olup, gereken tutar dönem dönem güncellenmektedir. Ancak bankalar tarafından finansman için kullanılan asıl kaynak tasarruf sahiplerince

sağlanan fonlardır. Bankacılık kanunu ile fon toplama işlemleri düzenlenmiş olup, Şekil 2.4’te gösterilen fon toplama faaliyetleri aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 2.4.: Katılım Bankacılığı Fon Toplama Yöntemleri.

Kaynak: TAKAN, M.: 2002 “Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi”, Nobel Kitabevi, Ankara, s.15.

2.7.1. Özel Cari Hesaplar

Türk lirası ya da döviz cinsi türünde açılıp ihtiyaç duyulduğunda kısmen veya tamamen çekilebilen, tüm bu işlemlere yönelik olarak bankalarca hesabın sahibine bir bedelin ödenmediği hesaplardır. Söz konusu hesaplar işletildiğinde oluşabilecek kar ya da zarar katılım bankasının hesaplarına intikal etmektedir (Özsoy, 2012: 62).

Ticari ya da tüketim amacı taşıyan ihtiyaçların karşılanabilmesine yönelik olarak, ihtiyaçları olduğunda hemen ulaşabilmeleri maksadıyla sahiplerince açılmış

olan hesaplardır. Söz konusu hesaplar, klasik bankalarda yer alan vadesiz mevduat hesaplarına benzer (Takan, 2002: 17).

2.7.2. Katılım Hesapları

Kurumlara, zarar ile kara katılma hesabının akdi karşılığı olarak Türk Lirası ya da döviz olarak yatırılmış olan fonların kullanımlarından meydana gelecek zarar ile kara iştirak etme neticesini ortaya çıkaran, tüzel ve gerçek kişiler tarafından yatırılmış olan fonlardır. Bunlar, sahiplerinin sabit bir kazanç ve faiz almadığı hatta anaparayı da yatırdığı tutarda alamama durumunun bulunuşu hesap türleridir (Özsoy, 2012).

2.7.3. Sukuk

Dikkat çeken bir büyüme hızına sahip olan İslami finans hizmetlerinin tabii bir neticesi olarak meydana gelen sukuk, başta katılım bankalarınca olmak üzere finans kurum ve kuruluşları ile işletme ve ülkelerin hazinelerine finans piyasaları üzerinden İslam hukuku açısından uygun kaynak yaratma olanağı veren bir araçtır (SARPEM, 2013).

Sukukun ihraç edilmesindeki gaye, sahibi olunan paya istinaden toplanmış olan fonlarla yeni projeye başlanması, mevcut bir projenin geliştirilmesi, ya da toplanmış olan fonların ticari bir faaliyet finansmanında kullanılmasıdır. Sukuk sistemi içerisinde yatırımcı ya da sukukun sahibi tarafından elde edilecek olan kazanç; ticari bir faaliyet, belli bir varlık mülkiyeti veya bir iş ile ilgili ortaklık üzerinden sağlanacak gelirin hak sahibi olmadan kaynaklanır(Ernst&Young, 2013).

Sukuk, ihracı sonrasında eşit değerler biçiminde temsil edilen, ihraç ile elde edilecek tutarın daha önce planlandığı biçimde yatırım yapıldığı, gerçekleştirilen yatırımın çeşidine bağlı olarak duran varlıklar ile benzerleri üzerinde hak ve payların bulunduğu veya bir proje veya özel yatırım faaliyeti içerisinde ortaklık hakkı sağlayan sertifikalardır (Tok, 2009: 14).

Sukuk, ana ilke olarak İslami prensipler ile uyumlu olup, klasik bono ile tahvillere alternatif olmak üzere geliştirilmiştir. İslami prensip olarak faiz

yasaklanmıştır. Yine bu prensipler doğrultusunda borç alan ile borç veren iş ortağı konumundadır. Yatırıma ait risk ile getiri borcu alan ve veren tarafından paylaşılır. İslami tahviller, yapılandırılan finansal araçlar olarak ticari işlemlere dayanırlar. Bahse konu ticari işlemlerse sukuk çeşidine bağlı olarak, vadeli biçimde varlık alımı ile satımı, varlık kiralama, ortak girişim kurma biçiminde olabilmektedir(Yakar vd., 2013: 74).

Hangi faaliyetlere (Örn; varlık, borç, ticaret, proje, yatırım vb.) ilişkin mülkiyet hakkı bulunduğu faizsiz finansman bonosu olan sukukun çeşitlilik kazanmasını sağlamıştır (Söyler, 2012: 3-4). Bugün İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetleme Organizasyonu (Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions - AAOIFI)'nın tanımladığı ve onayladığı bir kısmının Tablo 2.2'de gösterildiği 14 adet sukuk türü mevcuttur (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012).

Tablo 2.2.: AAOIFI Tarafından Onaylanmış Sukuk Çeşitleri.

.	Sukuk al-ıjarah	.0	Sukuk al-murabaha
.	Sukukıjarahmowsufabıthıma	.1	Sukuk al-musharaka
.	Sukukmanfaaıjarah	.2	Sukuk al-mudaraba
.	Sukukmanfaaıjarahmowsufabı thıma	.3	Sukuk al-wakala
.	Sukukmılkiyat al-khadamat	.4	Sukuk al-muzra'a

.	Sukuk al-salam	.5	Sukuk al-musaqa
.	Sukuk al-ıstısnâ'a	.6	Sukuk al-muqarasa

Kaynak: BÜYÜKAKIN, F., ÖNYILMAZ O.: 2012 “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Sayı 7, s.6.

Yapı ve oluşturulma biçimi ve dayandığı prensipler bakımından sukukun kendisine özel bazı özellikleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2014):

- i. Faizin prensip olarak yasak olması nedeniyle sukukun faizli getiri yerine, kar payı ya da kira geliri biçimindedir.
- ii. Sukuk likit bir finan aracı olup türüne bağlı olarak ikincil piyasalarda da işlem görebilir.
- iii. Sukuk işlemleri süresince İslami finans prensiplerinin gereği olarak yüksek belirsizlik barındıran işlemlerden uzak durulur.
- iv. Sukuk, sahiplerinin hakları ile yükümlülüklerini gösteren senetler olarak nama ya da hamiline düzenlenip ihraç edilebilir.
- v. İslam hukuku esaslarına göre düzenlenen Sukuk, ikincil piyasada da bu kurallar çerçevesinde işlem görebilmektedir.
- vi. Sukuk yatırımı yapanlar kara sukuk ihracında yer alan paylaşma oranı, zararaysa ortaklık payı çerçevesinde iştirak etmektedir.
- vii. Sukuk, dayanak varlık olan hizmet, mal ya da menfaatte ortak mülkiyet payını temsil etmektedir.

2.7.3.1. Mudaraba Sukuk

Mudi (sermaye sahibi/rebbül mal) ortak olarak bir yatırımı gerçekleştirme maksadıyla katılım bankasına (sermaye sahibinin vekili, girişimcinin pasif ortağı olarak aracı durumunda bulunan 1. Mudarib veya amil) vadesi belirlenen belli miktarda bir para yatırmaktadır. Koşullara göre havuz sistemi içersine dahil edilen fonlar yatırım maksadıyla kar ile zarar ortaklığı esas alınmak suretiyle girişimciye (yatırımcı 2. Mudarib veya amil) kullanılmaktadır. Teoride olayda üç farklı taraf yer almakta olup, bunlar;

- i. Girişimci (Müştebbis)
- ii. Banka
- iii. Mudi

Bütün zarar ve kar ortaklığı yukarıda belirtilen üç tarafın arasında pay edilir. Uygulamadaki kısmına bakıldığında ise işleyişin farklı olduğu görülmektedir. Katılım bankası, yatırımcıdan sağlanan kar ya da zararın bir bölümünü, diğer bölümünü ise banka hissedarlarına dağıtır. Banka araya girerek mudilerle müştebbislerin birbirleriyle muhatap olması hususunu ortadan kaldırır (Akın, 2012:102).

2.7.3.2. Müşaraka Sukuk

İslam hukukunda müşaraka, “Şirket-i inan” olarak da adlandırılmaktadır. Mudaraba tarafların birinin ortaya sermaye diğerinin emek koyduğu bir sistem iken, müşaraka sisteminde taraflarca emek ve sermaye birlikte koyulmaktadır. Bu sistemde iş ortaklardan bir ya da ikisi tarafından da yapılırsa, tüm ortaklar belirlenmiş olan oran çerçevesinde kâr’dan haklarını alırlar. Kârın paylaşılması işlemiyse rıza dahilinde yapılır. Sermayelerin eşit olması durumunda dahi kar payı değişiklik gösterebilir veya kârların eşi olduğu durumlarda dahi sermayelerin oranı farklı olabilir. Farklılık, ortaklıkta yer alanlardan bazılarının iş konusunda daha kabiliyetli ve yatkın olmaları sebebiyle ortaya çıkabilmektedir. Hanefî ve Hanbeli mezheplerince bu görüş kabul edilirken, Şafî ile Maliki mezheplerince bu görüş kabul edilmemiştir. İslam bankaları

tarafından da Hanefi ve Hanbeli mezheplerinin görüşü esas alınmıştır. Müşaraka finans yönetimi uygulaması açıklanacak olunursa; katılım bankasınca ortak olarak kabul edilen müşteri tarafından istenen sermaye belli miktarda karşılır ve sorumluluk altına girilir. Alınan sermayenin yönetim sorumluluğu müşteriye ait olup, bu sorumluluk nedeniyle genelde kâr'dan da fazla payı müşteri almaktadır. Genelde sanayi sektöründeki makine ile teçhizat alımları maksadıyla bu yöntem kullanılmaktadır(Küçükkocaoğlu, 2005:9).

2.7.3.3. İcara Sukuk

İcara (Ijarah-Leasing, Kira finansmanı) sukuk bir kiralama anlaşması olup, malın sahibi anlaşmaya konu olan gayrimenkul kullanım hakkını kontrat yapılan kişiye devretmektedir. Burada icra sözcüğü, malın sahibine verilen kirayı ifade etmektedir. Finansal kiralama olarak bilinen leasing metoduna oldukça benzeyen icara sukukta kiralanan varlığın kiralama süresinin bitimiyle birlikte kiracıya satın alınma hakkı da tanınmasıdır. Fakat icara sukuk sahipleri varlık mülkiyet hakkı yanında varlıktan kira elde etme hakkının da sahibi olabilmektedir. İcara sukukun ciro edilebilmesi, ikincil piyasalarda işlem görebilmesi ile meydana gelen bir kaza ya da afet durumunda icara kontratının iptal edilebilmesi mümkündür. Ancak bugün artık kiralanan varlıklar için sigorta yapılmaktadır. İcara sukukta kiralanan varlığın kira getirisi yapılacak anlaşma uyarınca sabit kalabilirken değişken olması da mümkündür (Büyükakın ve Önyılmaz,2012:4).

2.7.3.4. Murabaha Sukuk

Murabaha, daha önce varılan anlaşmada yer alan miktarda bir kârın mal maliyetine eklenerek gerçekleştirilen satış işlemidir (Khan, 2003:26). Söz konusu sukuk çeşidinde; sertifikanın ihracını yapan emtia murabaha satıcısı, murabahayı alan emtianın alıcısı ve fon da emtia satın alma maliyeti olmaktadır. Sertifikaların sahipleri murabaha emtiasının sahibi olmaktadır ve emtianın yeniden satışı durumunda nihai satış fiyat hakkının da sahibidirler. Murabaha sukukun hukuken geçerli olabilmesi yalnızca birincil piyasada işlem görmesine bağlıdır. İslam hukuku sukukun ciro edilmesine ya da ikincil piyasada işlem görmesine müsaade

etmemektedir. Çünkü emtia alıcısının sertifika sahiplerine olan borçlarını temsil eden sertifikaların vadeli biçimde alınarak satışının yapılması faizle neticelenecek olmasıdır(Tok, 2009: 21). Murabaha sukuku toplanmış olan fonlar ile malların peşinen alınması, belirli kâr oranı ilave edilmesinin ardından vadeli biçimde satılması, son satış fiyatı esas alınarak yatırımcının alma hakkının sahibi olması esasına dayanır (Yılmaz, 2014).

2.7.3.5. İstisna Sukuk

İstisna sukuku, daha üretimi yapılmamış bir ürünün üretim için gereken fonların temini maksadıyla ihraç edilen eşit değere sahip sertifikalardır. Sertifikayı ihraç eden üretici konumunda ve sertifikaların sahipleri de üretimi yapılacak olan malların sahipleridir. Bunun yanında varlığın üretimini üstlenmiş olan tarafça iş daha farklı bir fiyatla alt yüklenicilere devredilebilmektedir(Ayub, 2007: 404).

Genelde inşaat sektörü içerisinde gerçekleştirilecek projeler kapsamında iki taraf arasında yapılan iş sözleşmeleridir. Bu sistem içerisinde üretimde gereken malzemeler tarafların birince tedarik edilirken öteki üretimi gerçekleştirmektedir. Son zamanlarda büyük altyapı projeleri finansmanı katılım bankalarınca bu metotla gerçekleştirilmektedir. Katılım bankalarınca selem metoduna benzer şekilde iki farklı istisna sözleşmesinin yapılması ile taraflar birleştirilebilir. İlk sözleşme banka ile ürünlerin alıcısı arasında yapılan ve ödeme şartlarının belirtildiği sözleşmedir. Diğer sözleşme ise ürünleri tedarik eden ile yapılandır. Bankalar alacakları malları peşinen alıp üzerine belirli oranlarda kâr'larını ilave ederek vade ile müşterilerine satmaktadır. Yapılan iki ayrı istisna sözleşmesinin birbirlerinden kesin biçimde ayrı olmaları gerekmektedir. Banka tarafından üretici kimliği ile yapılan sözleşmede mal teslimi öncesinde sigorta ile bakım masrafları üstlenilmelidir (Terzi, 2013: 68).

2.7.3.6. Selem Sukuk

Selem sukuk; üzerinde anlaşılan bir fiyatta, belirlenmiş olan miktar ile kalitede ürünün satın alınması anlaşmasıdır. Bunun yanında anlaşma içerisinde, satıcının ürünü ilerleyen zamanlarda karar verilecek bir gün zarfında dağıtımının gerçekleştirilebileceği de bulunabilir (Islamic Financial Services Board, 2009).

Selam finans sermayesini hareketlendirmek için selem sukuk sertifikaları eşit tutarlardan ihraç edilirler. Selam işlemleri maksadıyla kullanılacak olan fon, hizmet ve ürünlerin ilerde belirlenen üzerinde anlaşılmış olan tarihte dağıtımının garanti edilebilmesi için VKŞ (Varlık kiralama şirketi) sukuk alıcısınca peşinen ödenmektedir. Ticari ürün pazarlama ve satışı VKŞ (Varlık kiralama şirketi) tarafından atanmış olan ayrı bir kurumca gerçekleştirilmektedir. Yatırımcıların elde ettikleri gelirleri alış ile satış fiyatları arasında olan farktan oluşmaktadır (Financial Islam, 2006).

Bu çeşit sukuk işlemi, kısa vadeye sahip plasman sistemi aracılığı ile uluslararası piyasalar üzerinde alıp satılan ticari malların işlem görmesini ifade eden murabaha sistemi ile oldukça benzerlikler gösterir. Bu tür işlemlerin kompleks olup büyük olasılıkla şeriat açısından uygun değildir. Bu nedenle, şeriat açısından uygun olmayan işlemdeki riski azaltmak maksadıyla fıkıh danışmanlarına gerek duyulmaktadır (Mustafa, 2013).

2.7.3.7. İstihmar Sukuk

“İstihmar” genel manada yatırım anlamı taşımaktadır (İslamicbanker, sukuk-alistithmar). İstihmar sukuk, özel proje ya da yatırım faaliyetlerinde maddi varlık sahiplerine ait tüm hisselerin temsil edildiği eşit değere sahip sertifikalardır (IIFM, 2013: 3).

İstihmar, büyük kısmı gayrimenkullerden müteşekkil olan varlıklardan sukuk ihraç edebilmek maksadıyla kullanılan bir metottur. Fakat her bir ükenin kabul ettiği bir metot olmayıp Vakala benzeri birkaç değişik finansman yönetim şekline oluşur. Vakala ile istihmar metotların tanımlarından da anlaşılacağı gibi hibrid yapıya sahip sukuklardır. Sukuk piyasaları genişleye devam ettikçe değişik sukuk türleri oluşabilmektedir (DIFC, 2009, s.51).

2.7.3.8. Vakala Sukuk

Vakala sözcük anlamı ile vekil, temsilci manasına gelir. Vakala sukuk; murabaha, seleme, istisna ve icare gibi değişik finansman modellerini

uygulayabilmede gereken bir öne aşama biçiminde düşünülebilir. Vakala (vekalet) bir çeşit acentelik sözleşmesi olup, bu sözleşmeyle iş ya da proje maksadıyla karşı tarafa vekalet verilmekte, vekaleti veren sabit bir cürete karşılık olarak karşı tarafı vekil tayin etmektedir. Bu metot genelde yatırım fonları için kullanılmaktadır. Kar ile zarar direkt olarak yatırımcıya iletilmektedir(Altaş, 2008: 21). Vakala sukukla, birden fazla türdeki sukuk yapısının bir havuzda toplanıp faizsizlik prensipleri açısından uygun hale dönüştürülmektedir. İkincil piyasada işlem görmede uygun olmayan varlıklar öteki varlıklarla birleştirilipbu piyasalar üzerinde işleme uygun hale dönüştürülebilir(DIFC, 2009: 57).

2.7.3.9. Hibrid Sukuk

Hibrid sukuk, pek çok finansman sözleşmesi tarafından oluşturulan kümeye dayanılmak suretiyle ihraç edilen sertifikalardan oluşmaktadır. Çeşitlerin fazla olması nedeniyle fonların daha fazla hareket kabiliyeti bulunur. Sukuk ihracı ile alım-satımının yatırım açısından önem taşıması ve yatırımcılardan gelen değişik taleplerin dikkate alınması sebebiyle daha kapsamlı olan bu sukuk türü piyasalarda işleme tabi olmaya başlamıştır. Hibrid sukukun varlık havuzu İstisna, Murabaha ile İcara'dan oluşur. Ayrı nitelikleri olan enstrümandan müteşekkil bir varlık havuzunun sahibi olma, fonlara yüksek hareket yeteneği sağlamaktadır. Murabaha ile istisna sözleşmelerinin menkul kıymetlere dayanan enstrümanlara benzer şekilde ikincil piyasalarda işlem görmemelerine karşın, hibrid bir sukukta varlık havuzunda en az % 51 oranında İcara sukuk benzeri piyasalarda alım satımı gerçekleştirilebilen sukuk yer almalıdır (Tariq, 2004: 21).

2.7.3.10. Diğer Sukuk Hizmetleri

Sukuk genelde daha önce belirtilen ve yaygın şekilde kullanılmakta olan faizsiz finansman metotlarına istinaden ihraç edilir. Fakat bunlar haricinde de faizin olmadığı finansman metotları bulunmasına rağmen, bu metotların da sukuk yapıları bulunmakta olup, bunlar Muzara'a (Ziraat ortaklığı), Menfa'a (Menfaat), Muğarese (ağaç dikme ortaklığı) ve Musakat (sulamacılık - ağaç ortaklığı)benzeri sukuk türleridir (Hammad, 1996: 237-245).

Adlarından da anlaşılacağı gibi, Muzara'a, Musakat ve Muğarese dukuk türleri olup, tarımla ilgili faaliyetlerin geliştirilip faaliyetlerin yapılabilmesini fonlamak amacı ile ihrac edilirler. Muzara'a sukuku, tarımla ilgili faaliyetleri gerçekleştirmek üzere ekip-biçme işlerini fonlamak maksadıyla ihraç edilmekte olup, tarlaların sahiplik haklarını da temsil etmektedir. Musakat ise Muzara'aya benzemekle birlikte meyveli ağaçların ortaklığı ile bu ağaçların sulanması ile ilgilidir. Muğarese de ise ağaç dikimine yönelik gerçekleştirilen bir ortaklık söz konusudur (DIFC, 2009: 64-65).

Menfaat sukukuysa SPV'ye bir varlığın uzun dönemli kullanım hakkını sağlar ve SPV tarafından da söz konusu varlığın kullanımı ile kazanılan gelirler yatırımcılara dağıtılmaktadır.

Bu sukuklar haricinde hisse senedine dönüştürülebilme ve hisse senedi ile değiştirebilme imkanı bulunan sukuklar da bulunmaktadır. Sukukların değiştirilmesinde önceden belirlenmiş olan fiyatlar esas olmaktadır. Hisse senedine dönüştürülebilen sukukta ise vadenin son armesini müteakip yatımcısına daha önceden belirli olan başka bir şirkete ait hisselerle değiştirebilme olanağı sağlanmaktadır. İhraççılar tarafından ellerinde bulunan hisse senetlerini çıkarma maksadı ile bu tür programlara ihtiyaç duyulmaktadır (Küçükçolak, 2008: 34-35).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONVANSİYONEL BANKACILIK, FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ VE KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKALARINDA BİLANÇO KARŞILAŞTIRMA

3.1. Konvansiyonel Bankacılık ve Gelişimi

Temelde para ticareti ile birlikte modern bankacılık hizmetlerini de yapan kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Konvansiyonel bankalar, gerekli olan fonları toplamış olduğu mevduatlardan veya ihtiyaçlarına göre yurt dışında bulunan finans kuruluşlarından, yatırımcı kişilerden, devlet kaynaklarından ve kurumlardan temin eden ve teminini sağladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan kişilere kredi vererek kullanan kuruluş ve kurum olarak bilinmektedirler. Konvansiyonel bankalar, dışarıdan temin ettiği kaynaklar için faiz öderken, verdiği krediler karşılığında ise belli miktarda faiz almaktadırlar. Faiz üzerine kurulu olan bu bankalar; ellerinden geldiğince çok fon toplamayı amaçlamakla birlikte kendisine göre uygun olarak topladığı bu fonları daha yüksek faiz oranı ile fon talep eden kişi ve kurumlara vermeyi gaye edinmektedir (Karaayhan, 2008:11).

Osmanlı impatorluğunda modern manada kurulan ilk kredi kurumu 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Londra’da kurulmuş olan ticaret ve kredi bankası olarak Osmanlı İmperial Bankası adını alarak bankacılık işlemleri yanı sıra banknot çıkarma yetkisiyle donatılan bankadır (Kepenek ve Yentürk, 2005:21).

Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından sanayi alanında yapılan faaliyetlerin daha da artırılması ve milli bir bankacılık anlayışına geçilmesi amacıyla toplanmış olan değerli kararların alındığı İzmir İktisat Kongresi’nden sonra 1924 senesinde açılan ilk banka Türkiye İş Bankası olmuştur (Coşkun, Ardor vd., 2012, 8).

Bankacılık sektörü kısaca 1923-1980 arası ve 1980 dönemi sonrası olarak karşılaştırılmaktadır. 1923-1980 arası dönem finansal sistemin yeni geliştirilmeye

başlandığı devletin, bankacılık etkinliklerine çok sık bir şekilde biçimde katıldığı ve düzenlemeler yaptığı dönemdir (Coşkun vd. 2012:4).

1980 yılından sonra ki dışa açılma ve piyasa ekonomisi Dönemi olarak bilinen Finansal sistemde serbest piyasa koşullarının oluşturulmaya çalışıldığı bankaların etkinliklerini iyi bir şekilde devam ettirme amacını sağlamaktadır(Çelebican, 1998: 206).

2001-2010 yılları arasındaki dönem Bankacılık sektöründe yeniden yapılanma dönemi olarak bilinir. Yükselen enflasyon ve kamu açıklarının artık yönetilemez bir hal aldığı, 2000 senesinden itibaren enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamının sağlamanın yapıldığı dönemdir (Coşkun vd. 2012:23).

Günümüzde bankacılık sektörü, Türk finansal sisteminin en önemli unsuru olması ile birlikte tüm ekonomiyi derinden etkileyen büyük bir alandır. Yani bu sektörü ekonomide kaynak aktarımına aracılık eden finansal sistemin en önemli bir parçasını meydana getirmektedir(Coşkun vd. 2012:28).

3.2. Konvansiyonel Bankacılık Fon Toplama Yöntemleri

Konvansiyonel bankalarda fonlar iki kaynaktan sağlandığı görülmektedir. Bu kaynaklar özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır.

Özkaynaklar: yedek akçeler, devreden kârlar ve sermayeden meydana gelirken, yabancı kaynaklar ise kısa vadeli borçlanmalar (repo, merkez bankası kredileri, Eurodolar borçlanmalar) mevduatlar, ve uzun vadeli borçlanmalardan (tahvil ihracı vb.) meydana gelirler (Takan, 2002: 50).

3.2.1. Mevduat Toplamak

Geleneksel bankaların kaynakları arasında hiç şüphesiz en büyük payı mevduatların meydana getirdiği inkâr edilemez bir gerçektir. Mevduat denilince istenilen bir zaman veya belirli bir vadenin sonunda tekrardan geri alınmak üzere bankalara yatırılan para olarak anlaşılması gerekmektedir. Banka açısından

bakıldığında mevduat bir borçlanma işlemi olarak kabul edilir. İnsanların parasını bankaya yatırmayla bankaya kredi verdiği anlamına gelmektedir (Şakar, 2000: 123).

Tasarruf işlemleri her bir birey ve kurum yapabilmektedir. Bu tasarruflar bankalar tarafından muhafaza edilmekte olup ayrıca sahibine ekstra gelir (faiz) getirmektedir.

Bankaların tasarruf sahiplerinden, topladığı bu paralar mevduat veya tevdiat olarak isimlendirilmektedir.

Birey veya kurumların bankalara para yatırımlarının iki sebebi bulunmaktadır. Bunlar;

- i. Gelir elde etmek,
- ii. Güvenli bir biçimde saklamak.

Mevduatın en geleneksel olarak sınıflandırılması vadesiz mevduat, vadeli mevduat ve ihbarlı mevduat şeklinde tanımlanabilir (Sungur, 1988: 4).

Vadesiz Mevduat: Bankalarda belli bir zaman ve süreye bağlı kalmaksızın istenilen zamanda paranın geri alınmak üzere yatırılan paralara denilmektedir.

İhbarlı mevduat: İhbar tarihinden belirli bir süre sonra çekilmek şartıyla bankalara yatırılan paralara ihbarlı mevduat denilmektedir. İhbarlı mevduat, vadeli mevduat ve vadesiz mevduat arasında yer almaktadır ve diğer iki mevduat türünün özelliğini taşıdığı açıkça görülmektedir (Takan, 2002: 161).

Vadeli mevduat: Gerçek ve tüzel kişiler tarafından yatırılan paraların ancak belli bir müddet geçtikten sonra çekilmek kaydıyla bankalara veya bu konuda yetkili kuruluşlara yatırılan paralara vadeli mevduat denir. Vadeli mevduatta bankalar, paranın ne zaman çekileceğini evvelden bildiği için bu türde yatırılmış paraları rahatlıkla kullanmaktadırlar.

Vadeli mevduatlar ise bankalar bilançolarında ticari mevduat, tasarruf mevduatı, döviz tevdiatı, bankalar mevduatı, resmi mevduat ve diğer mevduat olmak üzere altı başlık altında sınıflandırılmaktadır.

3.2.2. Merkez Bankası Kredileri

Bir ülkedeki ekonomik faaliyetler arttığında, bireylerin ve kurumların krediye olan ihtiyacı da artmaktadır. Bankaların kaynakları kısıtlı olması nedeniyle zaman zaman kredi ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bankalar her hangi bir nedenle nakit sıkıntısına düştüğünde merkez bankalarına başvuruda bulunurlar. Bankalarda nakit sıkıntısı olduğunda ya da kendilerine yapılan kredi taleplerini karşılama gücü olmadığı durumda, reeskont mekanizmasına başvururlar. Yani merkez bankasından geçici bir yolla ihtiyaç duyulan kaynağı sağlayabilirler. Bu kaynağı sağlamak maksadıyla merkez bankasından avans ve reeskont biçiminde kredi çekebilirler. Kaynağın maliyeti reeskont oranları olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca kaynakğın vade süresi 1 gün veya birkaç hafta olabilmektedir. Merkez bankası kredisi üç şekilde temin edilebilir. Bunlar;

- i. İskonto edilmiş senetlerin reeskontu,
- ii. Senetler karşılığı kredi,
- iii. Tahvil ve kıymetli maden rehni karşılığında avansları

sayılabilir (Altan, 2001: 119).

Kredi piyasasındaki meydana gelen bu hareketler, merkez bankasına para-kredi işlerinin iktisadi politikanın amaçlarına göre düzenleme olanağı sunmaktadır. Merkez bankaları en önemli amacı ekonomik dengenin bozulmaksızın korunmasını ve istikrarlı olmasıdır. Bu amaca ulaşmak için para-kreditinin düzenlenmesi, denetlenmesi ile ilgili değişik şekillerde kontrol araçları kullanmaktadır.

Bu araçlar;

- i. Açık piyasa işlemleri,

- ii. İskonto hadlerinin ayarlanması,
- iii. Umumi disponibilite oranının ayarlanması,
- iv. Genel olarak faiz oranlarının ayarlanması,
- v. Mevduat karşılık oranlarının ayarlanması,
- vi. Banka kredilerinin düzenlenmesi,
- vii. Kredi tavanları
- viii. Diğer araçlar

şeklinde sıralanabilir (Takan, 2002: 25).

Merkez bankasının reeskont politikası özellikle selektif kredi politikası uygulanan ülkelerde önemli bir araçtır (Öçal ve Çolak, 1999:122).

3.2.3. Repo ve Ters Repo

Repo, taraflardan birinin menkul değerlerini diğer tarafa belirlenmiş bir tarihte belirlenmiş fiyattan geri satın alma garantisi vererek satma anlaşması olarak tanımlanmaktadır. Bankalar birkaç günlük fona gerek duyduklarında repoya fon kaynağı olarak başvuruda bulunurlar. Bankalar ellerinde bulunan hazine bonolarını devlet tahvillerine banka bonosu ve banka garantili bonolarını ihraç edilen menkul kıymetlerini yatırımcılara kısa bir müddet sonra geri almak şartıyla satarak kaynak ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Banka ile müşteri arasında yapılan repo işlemleri belirli bir vade ve belirli bir oranda yapılmaktadır. Repo işlemleri sonrasında mülkiyeti geçici olarak müşteriye geçmektedir. Bankalar tarafından kağıtlar müşteriye teslim edilebilir veya çoğu zamanda olduğu gibi banka tarafından müşteri adına saklanmaktadır. Bunun sonucunda bankanın menkul değerlerin daha önce kararlaştırılan vadede geri satın

alınacağına yönelik verilen taahhüdü bünyesinde barındıran bir makbuz müşteriye ayrıca verilmektedir (Takan, 2002: 25).

Bankada müşteri adına saklanmış olan menkul kıymetler, müşteri adına nazım hesaplarda açılmış olan bir emanet hesabına aktarılmaktadır. Daha önce kararlaştırılan vade süresi dolduğunda, kağıdın geri alımı yapılarak tekrardan portföye girişi yapılmaktadır. Müşterinin parası faizi ile beraber müşteriye verilmektedir. Aslında yapılan bu işlem ticari portföyde bulunmakta olan kağıdın üzerindeki faizi müşteri ile paylaşma anlamına gelmektedir. Portföy taşımak sebebiyle ortaya çıkabilecek fonlama gerekliliğini daha da hafifletmek gayesiyle repo yapılması tercih edilmektedir. Bunun yanında portföydeki rakamın bilanço dışına, nazım hesaplara taşınması sebebiyle disponibilibite ve munzam karşılıktan istisna olduğu içinde mevduat kabulü yerine repo yapılması da tercih edilebilmektedir.

Reposa vade kısıtlaması bulunmamaktadır, fakat reponun vadesi menkul kıymetin vadesini aşmamaktadır.

Türkiye’de repo işlemleri ilk kez yabancı bankalar tarafından yapılmıştır. 1985 yıllarının sonrasından itibaren T.C. Merkez Bankası tarafından açık piyasa işlem aracı olarak kullanılan repoya yönelik yasal düzenlemeler Sermaye Piyasası Kurulunun 31 Temmuz 1992 tarihinde yayınlanan “Menkul Kıymetlerin Geri Alma ve Satma Taahhüdü ile Alım Satımı Hakkında” ki Seri V. No: 7 Tebliği ile yapılmıştır. Repo işlemlerini Sermaye Piyasası Kurulunun 34. maddesi gereğince faaliyet izni almış bankalar ile sermaye piyasası mevzuatına uygun olarak faaliyet gösteren ve ödenmiş sermayesi 10 milyar lira olan aracı kurumlar tarafından yapılabilmektedirler. Repo işlemi gerçekleştirilirken taraflardan en az birinin bu şartlara sahip olması yeterli olmaktadır. Bankalar için repo işlemleri mevduat olarak yorumlanabilir. Şu anda vergi kesintisi olarak repo kazancından %20 oranında yapılmaktadır.

Ters repo, geri satım vaad edilmesiyle yapılan menkul kıymet alımları şeklinde tanımlanmaktadır. Bankanın, elinde kaynak fazlası bulunduğu ya da daha iyi şartlarda repo yapma imkânı bulunduğu elinde kâğıt bulunan banka

müşterileri ile anlaşarak ters repo işlemi yapabilmektedir. Taraflar arasında yapılan anlaşma vasıtasıyla banka işlem gününde parayı öderken kâğıtları teslim almaktadır ve kâğıtların portföyüne girişini yaparken, vadede bulunan kâğıtları teslim ederken faizi ile birlikte parasını geri almaktadır. Çok sık olarak başvurulmayan bu işleme bir tür menkul değer karşılığı kredi denilebilmektedir. Ters repo işlemleri çok daha uygun fiyatlı repo yapılması gayesiyle yapılmakla birlikte müşterilerinin kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını kredi prosedüründen geçirmeden giderme gayesini bünyesinde barındırmaktadır (Şakar, 2000: 83).

İşlemin karlılık ölçüsü;

- i. Ters repo yapan taraf yani müşteri için faiz geliri,
- ii. Repo yapan taraf yani banka için ise, işleme konu menkul kıymetin işlem vadesi süresince, müşteriye ödenmiş olan faiz giderinden çok daha fazla getirisi olması, ayrıca tahsil edilen paranın faiz giderinden yüksek gelir ile plase edilmesi

olarak kabul edilir (Altan, 2002:120).

3.2.4. Eurodolar Borçlanmalar

Kısa vadeli fona gereksinim duyan herhangi bir milli banka, bu ihtiyacını ülke dışarisından başka bir banka ya da kurumdan ya da Eurodolar piyasalardan karşılaması durumunda eurodolar borçlanmış olmaktadır. Özellikle toptancı piyasalarda faaliyet gösteren bankaların çok sık bir şekilde müracat ettikleri bir finansman kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Bankalar, Commercial Paper ve Euro Commercial Paper ihraç ederek ekstra kaynak sağlayabilmektedirler. Commercial Paper'ler tüm dünya çapında işlem görürken, Euro Commercial Paper'ler yalnızca Avrupa piyasasında işlem görmektedirler. Bu kâğıtlar genellikle 100.000 dolarlık kupürler biçiminde ve değişik döviz cinslerinde ihraç edilmektedirler. Commercial Paper ve Euro Commercial Paper'ları ihraç etmek isteyen bankalar "raiting" almaktadırlar. Bankanın raitingi ne

kadar yüksek olursa bankalar o derecede daha ucuz borçlanabilmektedirler (Altan, 2002:121).

Fakat, raitingi olmayan ihraçlarda bulunmaktadır. Bunlar bankalar için daha yüksek derecede maliyetli bir borçlanma sağlamaktadır. Bir başka farklı seçenek ise ihracın yüksek raitinge malik olan farklı bir ikinci kuruluş tarafından yapılan teminatlandırılma şeklinde olmaktadır.

Commercial Paper ve Euro Commercial Paper'lerinin alıcıları kurumsal yatırımcılardır. Para piyasası yatırım fonları tüm ihraç edilen Commercial Paper'lerin yaklaşık üçte birinin alıcısı sigorta fonları, konvansiyonel bankalar, emeklilik fonları ve hükümetlerdir. Kısa vadeli olması nedeniyle bunların ikincil piyasası çok küçük olmaktadır.

Commercial Paper ve Euro Commercial Paper'lerinin müşteri açısından avantajları aşağıdaki biçimde sayılabilir;

i. Disponibilite ve karşılık ayrılma ihtiyacı bulunmadığı için banka açısından maliyeti düşük bir kaynak olmaktadır. Bu sebeple müşteriye daha yüksek faiz oranı önerilebilmektedir.

ii. Müşteri ihtiyacı doğrultusunda bir vade seçebilmektedir.

iii. Müşterinin getirisi açıktır. Herhangi bir vergi kesintisi bulunmamaktadır.

iv. Vadeden evvel bozulmak istendiğinde, paranın hesapta kaldığı süreye göre faiz oranı uygulamaktadır.

v. Müşterinin parasını büyüklüğü nispetince daha cazip faiz oranları önerilebilmektedir (Altan, 2002:122).

3.2.5. Tahvil İhracı

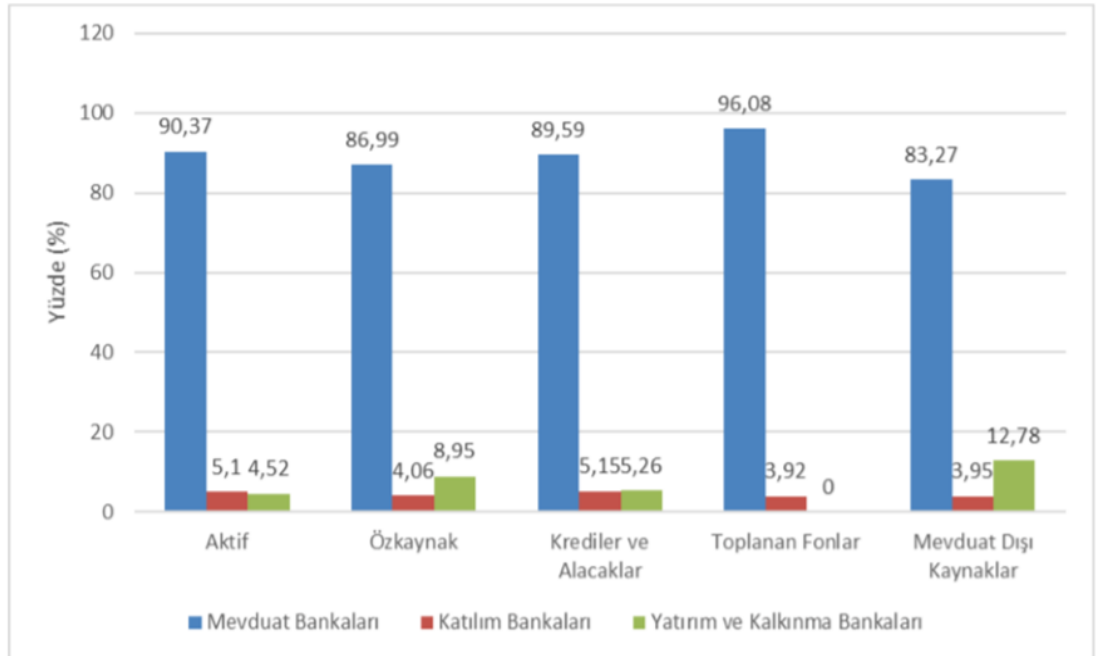
Bankaların bir başka fon kaynağını tahvil ihracı meydana getirmektedir. Daha çok yatırım ve kalkınma bankaları bu yola müracaat etmektedirler. Başvurma nedeni

ise, bu bankaların açmış oldukları uzun vadeli kredileri öz sermayeleri ve mevduat ile karşılama olanakları bulunmamaktadır. Özellikle sermaye piyasanın gelişmiş olduğu ülkelerde yatırım ve kalkınma bankalarının uzun vadeli kredilerini tahvil ihracı ile sağladıkları fonlarla karşıladıkları görülmektedir. Tahvil ihracı suretiyle yapılan borçlanmanın tamamının ipotekle sağlama olanağı bulunmaktadır. Yatırım ve kalkınma bankaları uzun vadeli kredileri için ihtiyaç duyulan kaynağın sağlanması açısından ipotekli tahvil ihracı, üzerinde iyice durulması gereken bir konudur.

3.3. Konvansiyonel ve Katılım Bankalarında Bilanço

Katılım bankalarının konvansiyonel bankalar ile karşılaştırılmasında genel durumun tam olarak görülmesi için aşağıda bilanço grubu bazında banka gruplarının dağılımı sunulmuştur. 2015 yılı verilerinden faydalanılarak Grafik 3.1’de bilanço kalemlerinin oransal dağılımı gösterilmiştir.

Grafik 3.1: Banka Grupları Bazında 2015 Yılına İlişkin Bazı Bilanço Kalemlerinin Oransal Dağılımı.

Kaynak: TKBB: 2017, “**Katılım Bankaları 2017**”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf, 01 Ağustos 2018, s.29.

Grafik 3.1'deki 2015 verilerine göre bankacılık sektörünün aktiflerine bakıldığında en yüksek oran mevduat bankalarına aittir. Aynı durum özkaynaklar için de geçerli olduğu grafikte görülmektedir. Yani mevduat bankaları toplam özkaynakların %86,99'una, katılım bankaları %4,06'sına, yatırım ve kalkınma bankaları ise %8,95'ine sahiptir. Krediler ve alacaklarda da durum farklılık arz etmemektedir. Toplanan fonlara ise, toplanan mevduatın tümü geleneksel bankalar ve katılım bankaları sistemindedir; yatırım ve kalkınma bankalarının payının sıfır olmasının nedeni bu bankacılık türünün mevduat toplama yetkisinin olmamasıdır. Son olarak mevduat dışı kaynaklar kısmında mevduat bankaları %83,27, katılım bankaları %3,95, diğer banka türü ise %12,78'lik bir paya sahiptir. Grafikten de anlaşılacağı gibi sektördeki hâkim güç mevduat bankalarıdır. Bu nedende bankacılık sektörü ile mevduat bankalarının oranları birbiriyle yüksek oranda aynı yönde olduğu görülecektir.

3.3.1. Bankacılık Sektörü Bilançosu

Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğüne bakıldığında 2016 yılına göre 2017 senesinde %19,3 oranında artış göstererek 3.258 milyar TL'ye ulaşmıştır. Aktiflerin %60'tan fazlasını oluşturan kredilerde Kredi Garanti Fonu (KGF)'nin desteğiyle gerçekleşen yükseliş neticesinde aktiflerin yıllık artış hızı üçüncü çeyrekte %20,5'e kadar çıkmıştır. Ancak son çeyrekte kredilerin yıllık artış hızında yavaşlama olması nedeniyle aktiflerin yıllık artış hızı da %19,3'e gerilemiştir (TKBB, 2017: 34).

Tablo 3.1. Seçilmiş Bilanço Kalemleri.

	Tutar	2016-2017
	(milyar TL)	(%)
Aktifler		
Nakit ve Nakit Benzeri Kalemler*	262	17,6
Zorunlu Karşılıklar	227	23,1
Krediler	2.098	21,0
Takipteki Alacaklar (brüt)	64	10,0
Menkul Değerler	402	14,3
Diğer Aktifler	270	13,1
Toplam Aktifler	3.258	19,3
Yükümlülükler		
Mevduat	1.711	17,7
Bankalara Borçlar	475	13,8
Repo İşlemleri	99	(28,2)
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	145	25,1
Özkaynaklar	359	19,6
Diğer Yükümlülükler	468	53,3
Toplam Yükümlülükler	3.258	19,3

*Nakit, Merkez Bankası, Para Piyasası ve bankalardan alacaklar kalemlerinin toplamından oluşmaktadır.

Kaynak: TKBB: 2017 “Katılım Bankaları 2017”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf, 30 Temmuz 2018, s.34.

Katılım bankalarına bakıldığında; Katılım bankaları gelir dağılımının düzeltilmesi, reel sektöre kaynak aktarılması, kayıt dışı ekonominin azaltılması, istihdam olanaklarının artırılması ile ilgili önemli derece ekonomiye katkı sunmaktadır (TKBB, 2017: 44)..

Katılım bankacılığı bilançonun pasif kısmındaki yükümlülükleri ile riskini azaltıcı, aktifindeki kredilerin emniyetini yani aktif kalitesini artırıcı özelliği bulunan bankacılık türüdür (TKBB, 2017: 44)..

Bu özellik, 2017 yılında katılım bankalarının kendisini gösterdiğini belirtmektedir. Türkiye’deki katılım bankaları Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Vakıf Katılım, Türkiye Finans Katılım Bankası ve Ziraat Katılım’ın toplam aktif

büyükluğu 2016 yılına göre 2017 yılında %20,5 artış göstererek 160.136 milyon TL'ye eriştiği görülmektedir (TKBB, 2017: 44).

Tablo. 3.2. Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri.

	2016	2017	Değişim %
Toplanan Fonlar	81.505	105.310	29,2
Toplanan Fonlar TL	48.313	57.494	19,0
Toplanan Fonlar YP	29.984	43.180	44,01
Kıymetli Madenler YP	3.208	4.636	44,51
Kullandırılan Fonlar	84.880	106.733	25,75
Toplam Aktifler	132.874	160.136	20,52
Özkaynaklar	11.494	13.645	18,7
Net Kâr	1.106	1.584	43,1

Kaynak: TKBB: 2017, “Katılım Bankaları 2017”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf, 30 Temmuz 2018, s.45.

Katılım bankalarının 2016 yılındaki 1.106 milyon TL olan net dönem kârı %43 oranında artış göstererek 2017 senesinde 1.584 milyon TL'ye ulaşmıştır. Özkaynak toplamına bakıldığında %18,7'lik artış göstererek 13.645 milyon TL'ye çıkmıştır (TKBB, 2017: 45).

2017 yılında katılım bankaları arasında en yüksek net kârı 674 milyon TL ile Kuveyt Türk olmuştur. İkinci sırada 375 milyon TL ile Türkiye Finans Katılım Bankası, üçüncü sırada 237 milyon TL ile Albaraka Türk, dördüncü sırada 159 milyon TL ile Ziraat Katılım ve son sırada ise 138 milyon TL ile Vakıf Katılım bulunmaktadır (TKBB, 2017: 45). 2016 senesinde ise net kârını en çok artıran banka ise Vakıf Katılım bankasıdır.

Tablo. 3.3. Katılım Bankalarının aktif gelişimi ve sektör içindeki payı
(Milyon TL, 2013-2014).

	Toplam Aktifler	Değişim %	Sektörel Pay %
2013	96.022	36,7	5,5
2014	104.073	8,4	5,2
2015	120.252	15,27	5,1
2016	132.874	10,5	4,9
2017	160.136	20,5	4,9

Kaynak: TKBB: 2017, “**Katılım Bankaları 2017**”, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf, 30 Temmuz 2018, s.45.

Kuveyt Türk 2017 senesinde 57,1 milyar TL ile Türkiye’nin en büyük aktif toplamına sahip katılım bankası olmuştur. Kuvvet türk’ü 39,1 milyar TL ile Türkiye Finans Katılım, 36,2 milyar TL ile Albaraka Türk takip etmiştir. Ziraat Katılım 14,4 milyar TL ve Vakıf Katılım 13,2 milyar TL ile son iki sırayı almıştır (TKBB, 2017: 45).

3.3.1.1 Albaraka Türk Katılım Bankasının Son Bir Yıllık Bilanço Örneği

Albarak Türk Katılım Bankasının Son Bir Yıl içerisindeki üçer aylık Bilanço Örneği Şekil 3.1’de sunulmuştur.

Şekil 3.1.: Albarak Türk Katılım Bankasının Son Bir Yıl içerisindeki Üçer Aylık Bilanço Örneği.

Toplam Yükümlülükler ▾	34006,21	33842,54	31533,76	31883,18
Borç Hesapları	967,73	747,19	715,74	1152,89
Ödenecek/Tahakkuk	-	-	-	-
Kısa Vadeli Yatırımlar	-	-	-	-
Toplanan Toplam Fonlar	26260,42	25583,84	24159,37	23805,8
Diğer Maliyetli Yükümlülükler	-	-	-	-
Toplam Kısa Vadeli Krediler	3093,91	3720,06	3468,74	3086,2
Uzun Vadeli Borçların Cari Kısımı/Finansal Kiralama	-	-	-	-
Diğer Cari Yükümlülükler, Toplam	49,14	94,02	39,44	54,02
Toplam uzun Vadeli Borç	3397,8	3270,09	2757,54	3395,55
Uzun Vadeli Borç	3397,8	3270,09	2757,54	3395,55
Finansal Kiralama Yükümlülükleri	-	-	-	-
Toplam Borç	6491,7	6990,16	6226,28	6481,75
Ertelenmiş Vergi Varlıkları	-	-	-	-
Azınlık Payları	158,55	156,05	152,99	152,15
Diğer yükümlülükler, Toplam	78,66	271,28	239,94	236,57
Dönem Sonu:	2018 31/03	2017 31/12	2017 30/09	2017 30/06
Toplam Dönen Varlıklar	-	-	-	-
Toplam Aktifler ▾	37169,83	36331,71	33916,68	34257,16
Nakit & Bankalardaki Aktifler	5552,76	7268,4	6465,5	7106,43
Gelir Getiren Diğer Aktifler, Toplam	4538,8	2967,26	2915,08	3294,71
Net Krediler	25936,85	25193,46	23710,84	22876,37
Gayrimenkul, Tesis ve Ekipman, Toplam - Net	586,08	589,67	564,83	563,86
Gayrimenkul, Tesis ve Ekipman, Toplam - Brüt	-	-	-	-
Birikmiş Amortisman, Toplam	-	-	-	-
Şerefiye, Net	-	-	-	-
Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Net	26,48	28,48	30,25	34,01
Uzun Vadeli Yatırımlar	28,44	23,19	21,95	21,1
Diğer Uzun Vadeli Aktifler	212,98	136,82	75,02	48,9
Diğer Aktifler, Toplam	287,44	124,42	133,2	311,78
Toplam Cari Yükümlülükler	-	-	-	-

Toplam Özkaynak ▼	3163,62	2489,17	2382,92	2373,98
Paraya Çevrilebilir İmtiyazlı Hisse Senedi, Toplam	-	-	-	-
Şerefiye, Net	-	-	-	-
Hisse Senedi Karşılığı, Toplam	900	900	900	900
Ek Ödenmiş Sermaye	-	-	-	-
Geçmiş Yıllar Kar (Birikmiş Zarar)	2036,47	1368,66	1277,47	1263,69
Hazine Bonosu - Adi Hisse Senetleri	-	-	-	-
Çalışanların Hisse Senedi Sahipliği - Borç Teminatı	-	-	-	-
Gerçekleşmemiş Kâr (Zarar)	-	238,12	215,13	216,37
Diğer Özkaynak, Toplam	227,15	-17,61	-9,68	-6,08
Toplam Yükümlülükler & Özkaynaklar	37169,83	36331,71	33916,68	34257,16
Toplam Ödenmemiş Adi Hisse Senetleri	900	900	900	900
Toplam Ödenmemiş İmtiyazlı Hisse Senetleri	-	-	-	-

* Milyon Bazında TRY (Hisse öğeleri başına hariç)

Kaynak: INVESTING İnternet Sitesi: 2018 (Çevrimiçi),
<https://tr.investing.com/equities/albaraka-balance-sheet>, 02 Ağustos 2018.

3.3.1.2. Akbank T.A.Ş.'ın Bir Yıllık Bilanço Örneği

Akbank T.A.Ş.'ın son bir yıl içerisindeki üçer aylık Bilanço Örneği Şekil 3.2'de sunulmuştur.

Şekil 3.2.: Akbank T.A.Ş.'ın Son Bir Yıl içerisindeki Üçer Aylık Bilanço Örneği.

Toplam Özkaynak	41884,14	41159,48	40613,43	39137,27
Paraya Çevrilebilir İmtiyazlı Hisse Senedi, Toplam	-	-	-	-
Şerefiye, Net	-	-	-	-
Hisse Senedi Karşılığı, Toplam	4000	4000	4000	4000
Ek Ödenmiş Sermaye	1700	1700	1700	1700
Geçmiş Yıllar Kar (Birikmiş Zarar)	32913,81	31323,49	32521,46	30803,56
Hazine Bonosu - Adi Hisse Senetleri	-	-	-	-
Çalışanların Hisse Senedi Sahipliği - Borç Teminatı	-	-	-	-
Gerçekleşmemiş Kâr (Zarar)	-	-	2348,96	2349,13
Diğer Özkaynak, Toplam	3270,33	4135,99	43,02	284,58
Toplam Yükümlülükler & Özkaynaklar	368215,67	348454,31	341609,96	315474,57
Toplam Ödenmemiş Adi Hisse Senetleri	4000	4000	4000	4000
Toplam Ödenmemiş İmtiyazlı Hisse Senetleri	-	-	-	-

* Milyon Bazında TRY (Hisse öğeleri başına hariç)

Dönem Sonu:	2018 30/06	2018 31/03	2017 31/12	2017 30/09
Toplam Dönen Varlıklar	-	-	-	-
Toplam Aktifler ▾	368215,67	348454,31	341609,96	315474,57
Nakit & Bankalardaki Aktifler	43359,05	36130,05	40969,15	39884,75
Gelir Getiren Diğer Aktifler, Toplam	91216,77	80521,9	74471,07	65107,77
Net Krediler	224049,75	222519,02	209737,83	196182,14
Gayrimenkul, Tesis ve Ekipman, Toplam - Net	3533,2	3475,74	3425,92	3298,24
Gayrimenkul, Tesis ve Ekipman, Toplam - Brüt	-	-	-	-
Birikmiş Amortisman, Toplam	-	-	-	-
Şerefiye, Net	-	-	-	-
Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Net	516,76	482,73	478,54	336,62
Uzun Vadeli Yatırımlar	5,52	3,92	3,92	3,92
Diğer Uzun Vadeli Aktifler	685,76	410,96	171,04	136,49
Diğer Aktifler, Toplam	4848,86	4909,98	12352,48	10524,63
Toplam Cari Yükümlülükler	-	-	-	-
Toplam Yükümlülükler ▾	326331,53	307294,83	300996,52	276337,3
Borç Hesapları	-	-	6641,09	6854,29
Ödenecek/Tahakkuk	-	-	-	-
Kısa Vadeli Yatırımlar	-	-	-	-
Toplanan Toplam Fonlar	240652,48	237265,81	201963,05	189350,91
Diğer Maliyetli Yükümlülükler	-	-	-	-
Toplam Kısa Vadeli Krediler	2676,12	2007,43	31130,6	24805,4
Uzun Vadeli Borçların Cari Kısmı/Finansal Kiralama	-	-	-	-
Diğer Cari Yükümlülükler, Toplam	846,02	1102,9	1137,66	544,86
Toplam uzun Vadeli Borç	60752,86	50442	49103,1	45514,46
Uzun Vadeli Borç	60752,86	50442	49103,1	45514,46
Finansal Kiralama Yükümlülükleri	-	-	-	-
Toplam Borç	63428,98	52449,43	80233,7	70319,86
Ertelenmiş Vergi Varlıkları	116,67	101,89	482,84	775,21
Azınlık Payları	0,14	0,14	0,14	0,14
Diğer yükümlülükler, Toplam	21287,23	16374,65	10538,05	8492,03

Kaynak: INVESTING İnternet Sitesi: 2018 (Çevrimiçi),
<https://tr.investing.com/equities/akbank-balance-sheet>, 02 Ağustos 2018.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞINDA FON TOPLAMA SİSTEMİNİN PORTER'IN 5 GÜÇ MODELİ İLE İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Konvansiyonel bankacılık ile katılım bankacılığı arasında fonlama sistemlerinden kaynaklanan temel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, her iki türdeki bankaların müşterilerinin ihtiyaç ve taleplerine bağlı olarak şekillenen sistemlerden oluşmaktadırlar. Buna karşın, her iki bankacılık türü de, bankacılık sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu durum da, bankacılık sektöründe yapılacak bir yatırımda akla iki temel soru getirmektedir. Birincisi, katılım bankacılığına mı yoksa konvansiyonel bankacılığa mı yatırım yapılması gerektiği, ikincisi ise katılım bankacılığına yatırım yapılması durumunda konvansiyonel bankacılığa oranla ne gibi farklılıklarla karşılaşılabilir.

Bu araştırmanın amacı, yukarıda bahsedilen sorulara somut cevaplar bulabilmek maksadıyla; katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık kapsamında uygulanan fon sistemleri arasındaki farklılığın, bu bankalar açısından sektörel farklılığa olan etkisinin işletme stratejisi bakımından incelenerek ortaya konulmasıdır. Böylece bir katılım bankasının, bankacılık sektöründe konvansiyonel bir bankaya oranla;

- * Bankacılık sektöründe katılım bankacılığının çekiciliği,
- * Bir katılım bankasının, konvansiyonel bankarın da bulunduğu bir sektörde bulunduğu pozisyon nedeniyle rekabet ortamından nasıl etkileneceği,
- * Katılım bankacılığının hangi rakiplerle ve zorluklarla mücadele etmek zorunda kalacağı,
- * Böyle bir katılım bankasının, bankacılık sektöründe başarıya ulaşması için kendisini nasıl konumlandırması gerektiği

Ortaya konulabilecektir. Bu çalışma, böylece katılım bankacılığı hizmetlerinden yararlanmak isteyen yatırımcılara işletme bilimi açısından göz önünde bulundurmaları gereken hususları ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan bir kaynak niteliği taşıyacaktır. Aynı zamanda, katılım bankacılarının bankacılık sektöründe rekabetçi güçlerini artırmaları için hangi hususlara odaklanmaları ve geliştirmeleri gerektiği konusunda yapılabilecek ileriki çalışmalar için de bir temel teşkil edebilecektir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, öncelikle literatür taraması yöntemiyle katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasındaki özellikle fonlama sistemlerine yönelik temel farklılıkların ortaya konulabilmesi maksadıyla,

- * Bankacılık kavramı ve türleri,
- * Katılım bankacılığının tanımı ve ilkeleri,
- * Katılım bankacılığını ortaya çıkartan etkenler ve tarihi gelişimi,
- * Katılım bankacılığına duyulan ihtiyacın sebebi (tercih edilme nedenleri),
- * Katılım bankacılığında fon kullandırma ve fon toplama yöntemleri (fon sistemi)

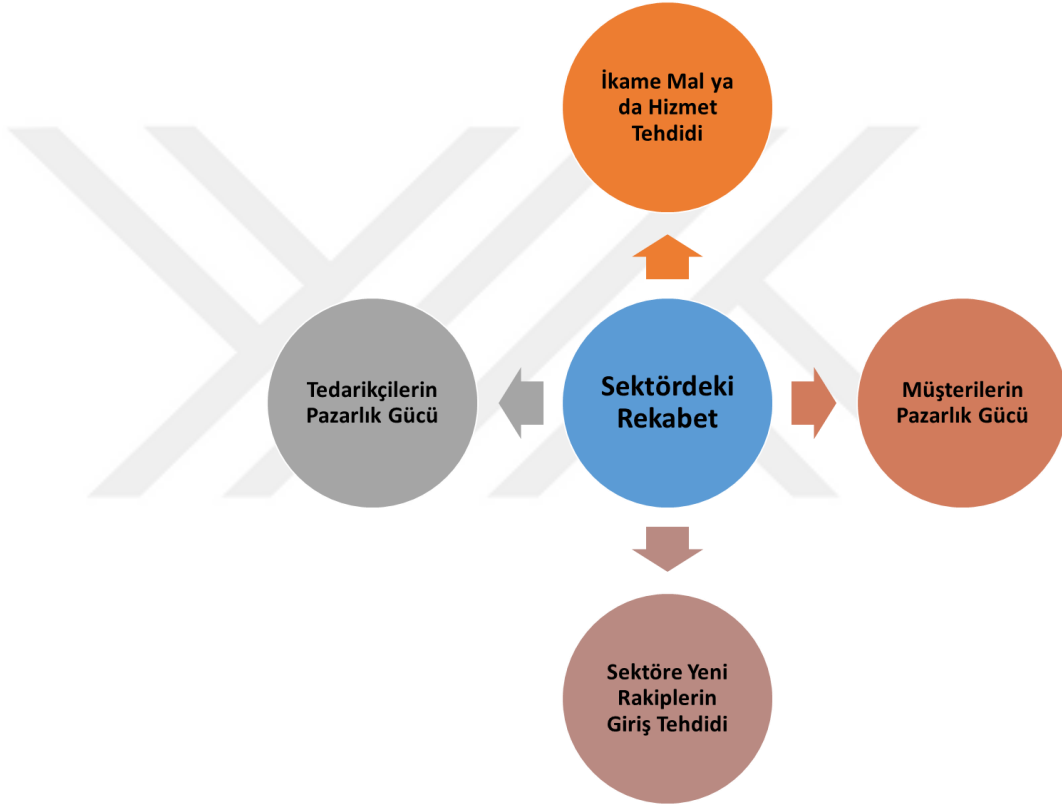
Ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İkinci olarak, literatür taramasında elde edilen bilgilere dayalı olarak bankacılık sektörü özelinde katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılık, bir sektördeki rekabetçi güçleri ve bunların yapısını anlamaya yardımcı olan Porter analizinde kolaylık sağlaması maksadıyla SWOT analizi ile ve sonrasında Porter'ın 5 Güç Modeli esas alınarak analiz edilmiş ve karşılaştırılmıştır. Bu analiz neticesinde bankacılık sektöründe katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa göre arz

ettiği farklılıklar ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa oranla daha zorlu şartlarda bulunmasına rağmen, daha az riskli ve gelişim potansiyeline sahip bir alan olduğu değerlendirilmiştir.

4.2.1. Porter'ın 5 Güç Modeli

Şekil 4.1.: Porter'ın 5 Güç Modeli.

Kaynak: Harvard Business School Institute For Strategy & Competitiveness, <https://www.isc.hbs.edu/strategy/business-strategy/Pages/the-five-forces.aspx>, 02 Temmuz 2018.

5 Güç Modeli, bir sektördeki ekonomik değerlerin endüstri aktörleri arasında paylaşımını sağlayan rekabetçi güçleri ve bu sektördeki rekabetçi güçlerin yapısını anlamak üzere oluşturulmuş bir modeldir. Bu modelin üzerine kurulu olduğu teoriye göre, bir endüstride rekabet ortamına karar veren beş faktör bulunmaktadır. Bu kuvvetler bir endüstrideki rekabetin karakteristiğini de şekillendirmektedirler. Öyleyse endüstrideki en güçlü rekabetçi unsurlar, bu endüstrinin karlılığına ve

strateji formulasyonundaki önemine doğrudan karar vermektedirler. Buna karşın, bahse konu beş gücün yapısı, endüstriden endüstriye farklılık göstermektedir.

İlk olarak Michael Porter tarafından, klasikleşen, 1979 Harvard Business Review makalesinde ortaya konulmuş olan Porter'in bu kavrayış modeli, strateji alanında bir devrim oluşturmuştur ve halen bugünkü akademik düşünce ve iş uygulamalarını şekillendirmeye devam etmektedir. 5 Güç Modeli, şirketlere endüstri çekiciliğini, endüstri rekabetinin trendleri nasıl etkileyeceğini, bir şirketin hangi rakiplerle baş etmek zorunda kalacağını ve bu şirketin başarıya ulaşmak için kendisini nasıl pozisyonlandırması gerektiğini analiz etmede yardımcı bir metod sunmaktadır. Bu metod sayesinde belli bir sektöre giriş yapmayı düşünen yatırımcılar, giriş yapmadan önce karşılaçıkları zorlukları öngörebilmekte ve bu zorluklara rağmen sektöre girişe değer bir yatırım olup olmadığına daha kolay karar verebilmektedirler. Metod aynı zamanda, sektörlerde bulunan belli başlı tehdit ve fırsatları da ortaya koyarak potansiyel gelişim alanları açısından bir fikir edinilmesini de sağlamaktadır.

Bahse konu beş güç modeli bir endüstrideki rekabetin, mevcut aktörlerin oldukça ötesine uzandığı gerçeğini de ortaya koymaktadır. Modelin üzerine kurulduğu teoriye göre her bir güç birleşik olarak endüstrideki rekabetin şekline ve endüstrinin karlılığına karar vermektedirler. En güçlü kuvvetler, bu kuvvetler ile baş edilebilmesi ve onlara rağmen endüstri içinde gelişilebilmesi için uygulanacak stratejinin belirlenmesi açısından en etkin karar vericiler durumuna geçmektedirler. Bir şirket, belli bir endüstri içinde hayatını sürdürebilmek ve gelişebilmek için bahse konu endüstri içindeki dinamiklerin nasıl olduğunu ve kendi durumunu nasıl etkileyeceğini doğru bir şekilde tespit etmek zorundadır. (Pcarcc and Robinson,1997).

Beş gücün herbiri bir endüstri içindeki karlılık yapısını, oluşan ekonomik değerin ne şekilde paylaşıldığına karar vererek yönetmektedir. Bir başka deyişle, bahse konu beş kuvvet, bu endüstri içindeki karlılığın nasıl paylaşıldığını belirlemektedir. Oluşan değer, rekabet ortamı nedeniyle mevcut rakipler arasındaki çekişmede kaybolabileceği gibi, tedarikçiler ya da müşteriler tarafından oluşturulacak etkiyle azaltılabilir ya da sektöre yeni giriş yapan aktörler ve ortaya

ıkan yeni ikame mallar tarafından azaltılabilir. Strateji, bu rekabetçi glere karşı bir savunma oluşturma ya da endüstri içinde rekabetçi glerin daha az etken olduğu bir pozisyonda kendini konumlandırma çabası olarak görülebilir. Bahse konu güçlerdeki değişim, endüstri yapısında da değişim anlamına geleceğinden, oluşturulan stratejinin gözden geçirilerek yeni duruma göre baştan şekillendirilmesi gerektiği anlamına gelecektir.

Modelde, incelenmesi arzu edilen sektöre ilişkin yapı, beş başlık altında analiz edilmektedir:

1. Sektördeki rekabet,
2. Sektöre yeni rakiplerin giriş tehdidi,
3. Tedarikçilerin pazarlık gücü,
4. İkame mal ya da hizmet tehdidi,
5. Müşterilerin Pazarlık Gücü.

4.2.1.1. Sektördeki rekabet

Sektördeki rekabet durumu, şirketlerin sunduğu ürünlerin fiyatlarını ve elde ettikleri karları doğrudan etkiler. Sektörün karlılığı ise bu sektöre girişe yönelik verilecek kararda etken olan hususların başında gelmektedir.

Sektördeki rekabetin yoğun olduğu durumlarda, rekabetin getirdiği yüksek maliyet ürün ücretlerinin ve karlılığın düşmesine sebep olmaktadır. şirketler bir anlamda oluşturduğu değeri, rekabete kurban etmektedirler. Rekabet, özellikle aşağıdaki durumlarda oldukça sert hale gelmektedir:

* Rakipler oldukça fazla ya da ölçek ve market pozisyonu olarak yaklaşık aynıysa,

* Endüstri gelişimi yavaşsa,

- * Ücret kesme ihtiyacı oluşturacak şekilde sabit maliyetler yüksekse,
- * Sektörden çıkış zorluysa,
- * Rakiplerin işe adanmışlığı yüksekse,
- * Firmalar farklı hedeflere sahipse, rekabete farklı yaklaşımlar sergiliyorsa veya birbirlerine fazla aşına değillerse.

Sektördeki rekabetin yüksek olması, karlılığı düşüreceğinden arzu edilen bir durum değildir. Bu nedenle, rekabetin yüksek olması durumunda şirketler, müşteriyi kazanmak ve elde tutmak üzere daha fazla yatırım yapmak zorunda kalacak, bu durum da masrafları artıracaktır.

Rekabetin düşük olması durumunda ise şirketlerin rekabetten kaynaklanan masrafları en az düzeye ineceğinden karlılık oranları artacaktır.

4.2.1.2. Sektöre yeni rakiplerin giriş tehdidi

Bir sektörde karlılığın yüksek olması durumunda, doğal olarak bu sektöre girmek isteyen pek çok yatırımcı olur. Sektöre yeni rakiplerin girişi genellikle sektördeki karlılığın yüksek olduğu ve girişin kolay olduğu durumlarda gerçekleşecektir. Yeni rakiplerin artması tehdidi ise mevcut şirketleri ücretleri düşük tutmaya ve müşterilerini elde tutmak için daha fazla masraf yapmaya zorlar.

Aslında yeni bir giriş, yeni bir kapasite ve ücret ve masraflar üzerinde yeni bir baskı oluşturur. O halde yeni bir giriş tehdidi, endüstrinin karlılık potansiyeline yeni bir ortağın katılması tehdididir. Bu tehdit, ölçek ekonomisi de dahil sektöre giriş engellerinin türü ve boyutuna, marka farkındalığı oluşturmanın maliyetine, dağıtım (tedarikçi) kanallarına nüfuz etme gücüne ve devlet yaptırımlarına bağlıdır.

Yeni rakiplerin giriş tehdidi, aynı zamanda sektöre girme ihtimali bulunan diğer şirketlerin kabiliyetlerine de bağlıdır. Örneğin başka bölgelerde bulunan şirketlerin, analiz edilen bölgeye yayılma ihtimalleri, yeni giriş tehdidini artırır.

4.2.1.3. Tedarikçilerin pazarlık gücü

Her endüstride şirketler, tedarikçilerden çeşitli girdiler alır. Bu girdiler farklılaşan oranlarda maliyetlere yol açar. Güçlü tedarikçiler, pazarlık güçlerini ücretleri yükseltmek ya da rakiplerden daha uygun şartlar elde etmek için kullanabilirler. Bu da sektörün karlılığını düşürür.

Eğer ürün için temel bir girdiyi sağlayan yalnızca tek bir tedarikçi mevcutsa ya da tedarikçi değiştirmek oldukça zorlu ve masraflı bir işse, bu durumda tedarikçi grubunun pazarlık gücü oldukça yüksek olacaktır.

4.2.1.4. İkame mal ya da hizmet tehdidi

Yeni bir ürün ya da hizmet, mevcut ürün ya da hizmetin karşıladığı ihtiyacı farklı bir biçimde karşılayabildiği durumda sektör karlılığı sıkıntıya düşer. Örnek olarak, video konferans uzun mesafeli yolculuklar için bir ikamedir. Benzer şekilde e-posta da, bazı kargolar için bir ikame sağlar.

İkame tehdidi, bahse konu sektörde bulunan bir şirketin ürününe karşı cazib bir fiyat-performans çözümü sunan ya da müşterilerin geçiş yapmasının masraflı ve zor olmadığı ikame ürünler bulunduğu durumlarda oldukça yüksektir.

4.2.1.5. Müşterilerin Pazarlık Gücü

Güçlü müşteriler, nüfuzlarını ücretleri aşağı çekmek ya da mevcut ücret üzerinden daha fazla mal ya da hizmet elde ederek daha fazla değer sahibi olmak için kullanırlar. Müşterilerin pazarlık gücü, müşteriler kendilerine hizmet eden rakiplere oranla geniş oldukları, ürünler arasında farklılaşma bulunmadığı ve müşterilere ciddi bir masraf oluşturduğu ve bir rakipten diğerine geçişte az bir masraf bulunduğu durumda en yüksek seviyeye çıkar. Diğer bir deyişle, şirketin müşterisini elde tutmayı sağlayacak farklılaşmış bir ürünü yoksa, müşterinin farklı bir şirketten alış-veriş yapmasının önünde ciddi bir engel yoksa, ya da ücret, ürün kalitesine oranla yüksekse bu durumda müşteri gücü yüksek olacaktır.

Bir endüstri içinde farklı seviyelerde, farklı pazarlık gücüne sahip müşteri grupları bulunabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

VERİLERİNİN ANALİZİ VE BULGULARIN

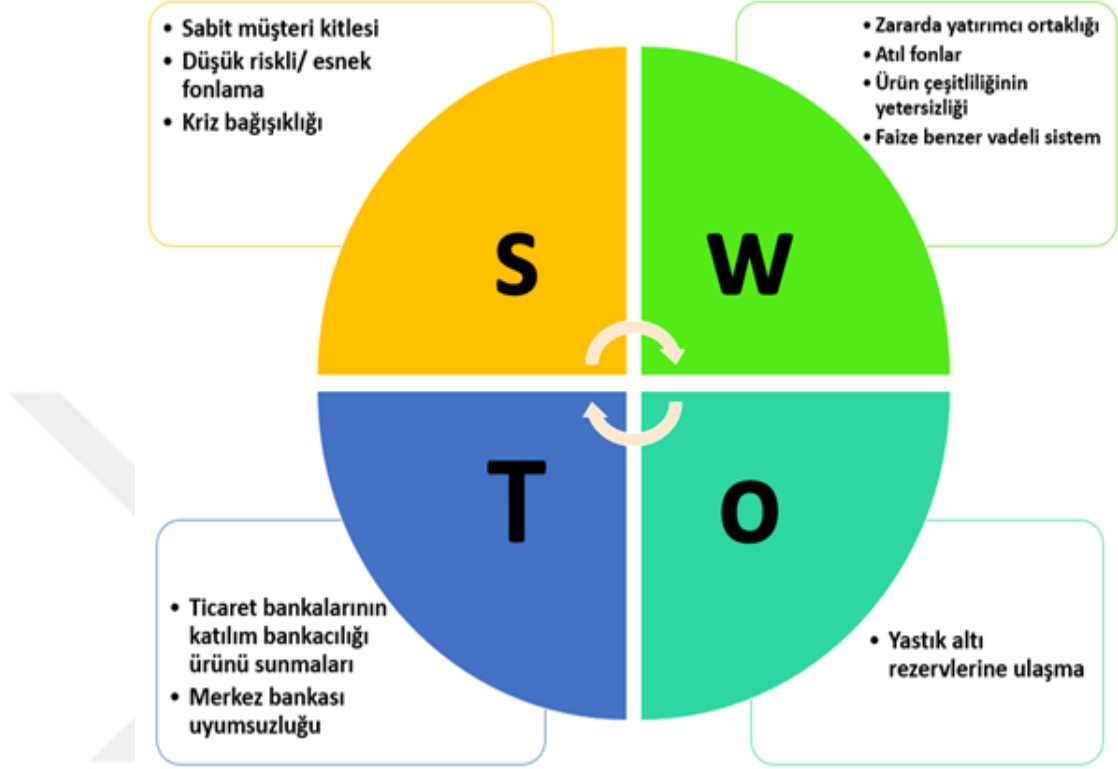
DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Katılım Bankacılığı SWOT Analizi

Katılım bankalarının diğer şirket gibi, kendine ait hususiyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan güçlü ve zayıf yönleri mevcuttur. Bu bankaların güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulması, konvansiyonel bankalarla yapılacak kıyaslama açısından katkı sağlayacak, aynı zamanda Porter analizinde ilgili başlıklar altında yapılacak incelemeye de referans teşkil edebilecektir.

Katılım bankacılığının SWOT analizi öncelikle güçlü yönlerin ve fırsatların incelenmesi, sonrasında ise zayıf yönlerin ve tehditlerin incelenmesi başlıkları altında ele alınmıştır.

Şekil 5.1.: Katılım Bankacılığı Swot Analizi.

Kaynak: ÖZEL, A.: 2013 ‘İslami Yatırım Fonları’, Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yatırımcılar Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara, s.2.

5.1.1. Katılım Bankacılığının Güçlü Yönleri ve Fırsatlar

Katılım bankacılığın, diğer bankacılık sistemlerinden ayıran temel özellik, fonlama sisteminin farklı oluşudur. Bahse konu fonlama sistemi, katılım bankalarının müşterilerinin temel değerlerini teşkil eden İslam inancı üzerine kuruludur. Bu durum nedeniyle literatür taramasında katılım bankalarının güçlü yönleri olarak dört temel hususla karşılaşılmıştır. Bunlar; müşterilerinin sürekli olması, fonlama sisteminin idame edilmesinde bankaların düşük risk ve yüksek esnekliğe sahip olması, oluşabilecek genel kriz durumlarına nispeten daha bağışık bir yapıda olmaları, bununla birlikte konvansiyonel bankaların ulaşamadığı müşteri kitlesine ve yastık altı rezervlerine ulaşabiliyor olmaları şeklinde sıralanabilir.

İlk olarak katılım bankaları, konvansiyonel bankalar tarafından cezbedilemeyen sabit bir müşteri kitlesine sahiptir. Katılım bankalarının müşterileri, konvansiyonel bankaların fonlama sisteminde ortaya çıkan faizden kaçınmak maksadıyla, yatırım ve borçlanma işlemlerini faizsiz yürütebilecekleri katılım bankalarına yönelmektedirler. Bu durum da, katılım bankalarını konvansiyonel bankalar ya da ikame olarak görülebilecek faizli krediler açısından rakipsiz konuma getirmektedir.

İkinci olarak, katılım bankacılığında konvansiyonel bankacılığa oranla daha düşük risk ve fonlamanın yönetiminde daha yüksek esneklik oranı bulunmaktadır. Örneğin, fon yatırımları yapılırken banka, ödenecek kar oranı açısından bir söz vermemektedir. Ortaya çıkan kardan ve hatta zarardan yatırımcının payına düşen ne ise, banka ve yatırımcı bu karın ödenmesi konusunda anlaşmaya varmaktadır. Bu nedenle, katılım bankaları konvansiyonel bankaların taşıdığı risklerden daha azını taşımaktadır.

Katılım bankalarının sahip olduğu bu esneklik, farklılaşan piyasa koşullarına daha kolay uyum sağlaması, riskin yükseldiği ortamda hayatına daha kolay devam etmesini sağlayabilmektedir. Bu nedenle katılım bankalarının diğer bir güçlü yönü, kriz durumlarına daha bağışık bir yapıya sahip olmalarıdır. Geçmişte yaşanan ekonomik kriz zamanlarında katılım bankalarının daha az etkilenmesi bu durumla açıklanabilmektedir. Konvansiyonel bankalar ise ekonomik kriz zamanlarında kaynak kıtlığı yaşarken, daha önceden verdikleri taahhütleri yerine getirme sorumlulukları artarak devam etmekte olduğundan, bu dönemleri kolay atlatabilmemektedirler. Bununla birlikte, konvansiyonel bankalardan alınan krediler yüksek riskli alanlara yatırım yapılabildiğinden, borcun geri alınmasında sorunla karşılaşma riski bulunmaktadır. Fakat katılım bankalarında yapılan yatırımın bir karşılığı olduğundan bu tür bir risk bulunmamaktadır. Bu nedenle kriz zamanlarında fonlama sistemini devam ettirebilmektedirler. Kısaca, katılım bankaları kriz dönemlerinde kur ile faiz risklerini taşımayıp, yalnızca piyasaya ilişkin riskle karşı karşıya kalmaktadır.

Son olarak, katılım bankaları, konvansiyonel bankaların ulaşamadığı bir müşteri kitlesine ve bu müşteri kitlesinin konvansiyonel bankalara açmadığı finansal kaynaklarına ulaşma kabiliyetine sahiptirler. İslami kurallara uygun olarak yatırım yapmak isteyen müşteriler, yastık altında tuttıkları rezervleri katılım bankacılığı aracılığıyla fonlama sistemine sokmaktadır. Böylece katılım bankaları, konvansiyonel bankaların istifade edemediği kaynaklardan istifade etme kabiliyeti kazanmaktadır.

5.1.2 Katılım Bankacılığının Zayıf Yönleri ve Tehditler

Katılım bankalarının zayıf yönleri, konvansiyonel bankaların kullandığı faizli enstrümanları kullanamaması ile kar-zarar ortaklığı sistemine bağlı olarak bütün yatırımcıların bankanın yaşadığı genel durumdan etkilenmesi nedenleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, katılım bankacılığının zayıf yönleri temel olarak dört şekilde sıralanabilir: Kriz zamanlarında ortaya çıkan zararın, normal şartlarda bu zarardan etkilenmeyecek yatırımcılara da pay edilmesi, katılım bankalarının kısa vadeli atıl fonlarını konvansiyonel bankalar gibi hazine bonosu ve devlet tahvilinde değerlendirememesi, katılım bankalarının faizsiz ürünler sunması nedeniyle konvansiyonel bankaların sunduğu ölçüde ürün çeşitliliği sunamaması, ve uygulanan nakit kredi işlemlerinin faizli kredi işlemine oldukça benzemesi.

İlk olarak, katılım bankasının uğrayacağı zarardan yatırımcılar etkilenmektedir. Katılım bankaları kar-zarar ortaklığı prensibi üzerine kuruludur. Bir katılım bankasının uğrayacağı zarar bu nedenle bütün yatırımcıların yatırımlarına zarar olarak yansımaktadır. İlaveten, kriz zamanlarında bir katılım bankasının faaliyetlerinin sonlandırılması neticesinde mevduat sahiplerine sınırlı olarak yapılacak ödemeler, oluşturulan güvence fonundan sağlanacaktır. Buna bağlı olarak kriz zamanlarında tedbirli ve esnek davranarak olumsuz sonuçlardan kaçınabilen yatırımcılar da yapılacak ödemenin yükünü yüklenmiş olacaklardır.

İkinci olarak, katılım bankalarının kısa vadeli atıl fonlarının değerlendirilmesini sağlayabilecek, konvansiyonel bankaların sahip olduğu enstrümanlar bulunmamaktadır. Konvansiyonel bankalar, kısa vadeli ihtiyaç fazlası

fonlarını hazine bonosu ve devlet tahvili gibi enstrümanlarla değerlendirerek sabit getiri sağlayabilmektedirler. Buna karşın, bahse konu enstrümanlara tekabül eden faizsiz kamu borçlanma senetleri mevcut değildir. Bunun sonucu olarak, katılım bankaların atıl fonlarını kullanarak getiri sağlayamamaktadırlar.

Üçüncü olarak, katılım bankaları faize bağlı ürünleri kullanamadıklarından dolayı, konvansiyonel bankaların sağladığı ürün çeşitliliğine sahip değildirler. Bu da potansiyel müşteri kitlesini azaltmakta, konvansiyonel bankacılığı kullanan müşterilerin katılım bankalarına geçişini sağlayacak ürünlerin oluşturulmasını engellemektedir. Örnek olarak yukarıda bahsedilen atıl fonların kullanılarak getiri elde edilemediğinden, müşterilere sunulacak alternatif yatırım kaynakları ve seçenekleri azalmaktadır. Diğer bir örnek de bireylerin tüketici kredisi ihtiyaçlarını karşılayacak uygun bir katılım bankacılığı ürünü bulunmamasıdır.

Dördüncü olarak, katılım bankalarının nakit kredi işlemlerinin yapılmasında kullanılan vadeli satış yönteminin faizli krediye oldukça benzemesi ve mudilere verdikleri kâr payının piyasadaki faiz oranlarına oldukça yakın olması, katılım bankalarının konvansiyonel bankalarla aynı olduğu izlenimi doğurmaktadır. Buna bağlı olarak, katılım bankaları faizden kaçınma çabasında bulunan bir kısım müşteriyi çekmekte zorlukla karşılaşabilmektedir.

Katılım bankacılığının belirtilen zayıf yönlerinin yanı sıra, tehdit olarak nitelendirilebilecek iki hususiyeti de bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, günümüzde konvansiyonel bankaların, artık katılım bankalarının sunduğu ürünleri de sunmaya başlamasıdır. Bu durum, katılım bankacılığının mevcut müşteri kitlesi açısından sahip olduğu avantajı ortadan kaldırarak, müşterilerinin konvansiyonel bankalara kayması tehdidini doğurmaktadır. Buna karşın, katılım bankalarının, faiz kullanan konvansiyonel banka müşterilerini çekme kabiliyeti yeterli değildir. Dolayısıyla, yakın bir gelecekte katılım bankalarının müşteri çoğunluğunu kaybetmesi nedeniyle değişime uğramak ya da görevlerini sonlandırmak zorunda kalabilirler. İkinci olarak, katılım bankalarının çoğalması ve sektörde çoğunluğu ele alması, merkez bankasının faiz üzerinden oluşturduğu para politikalarını sekteye uğratabilir. Bu nedenle, katılım bankalarının gelişimi devlet açısından tamamen desteklenmeyebilir. Sonuç olarak,

katılım bankalarının günümüze kadar olan sınırlı gelişiminin gelecekte yüksek seviyeye çıkmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır.

5.2. Katılım Bankacılığının Konvansiyonel Bankacılık İle Karşılaştırmalı Porter Modeli Analizi

Şekil 5.2.: Katılım Bankacılığı Porter Analizi.

Kaynak: SMOLA, E., MİRAKHOR, A.: 2010 “The Global Financial Crisis and Its Implications for the Islamic Financial Industry”, **International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management**, 3, (4), pp. 372.

Şekil 5.3.: Konvansiyonel Bankacılığı Porter Analizi.

Kaynak: SMOLA, E., MİRAKHOR, A.: 2010 “The Global Financial Crisis and Its Implications for the Islamic Financial Industry”, **International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management**, 3, (4), pp. 376.

Katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki yaşadığı/ yaşayacağı rekabet yapısını, sektörün finansal yapısı ve değer dağılımını, bir katılım bankasının kendisini sektörde nasıl konumlandırması gerektiğini ortaya koymak, katılım bankalarının uygulaması gereken stratejilerin ağırlık noktasına karar vermek ve bütün bunların sonucunda bir katılım bankası kurup kurmama kararı almak için Porter’ın 5 Güç Modeli analizi yardımcı bir metod sunmaktadır. Katılım bankacılığının Porter Modeli Analizi konvansiyonel bankacılıkla karşılaştırmalı olarak, daha önce sunulan beş başlık altında gerçekleştirilmiştir.

5.2.1. Sektör Rekabeti

Bankacılık sektöründe bir katılım bankasının kurulması durumunda hayatını nasıl devam ettirebileceği ve rekabet ortamıyla başa çıkarak karlılığını artırabilmesi için hangi stratejileri izlemesi gerektiğini ortaya koyabilmek için öncelikle bankacılık sektörünün rekabet ortamını ele almak gerekmektedir. Bu açıdan bankacılık sektörüne bakıldığında, bir katılım bankasının başlıca iki rakibi mevcuttur: Konvansiyonel bankalar ve diğer katılım bankaları. İlaveten, literatür taramasına ve önceki kısımda yapılan SWOT Analizinin tehditler kısmına bakıldığında, bankaların gelişiminin devletin desteklemesine oldukça bağlı olduğu görülmektedir. Bu durumda rekabet ortamına “devlet desteğinin durumu” da üçüncü bir unsur olarak eklenmektedir.

Rekabet ortamının ilk unsuru olan konvansiyonel bankalar, katılım bankalarına göre bankacılık sektöründe büyük bir paya sahip olagelmıştır. Bununla birlikte, katılım bankaları kurulduğu günden bu güne, konvansiyonel bankaların büyüme hızına erişememişlerdir. Bu durum büyük çoğunlukla konvansiyonel bankaların müşteri kitlesinin sayısının, katılım bankası müşteri kitlesinin sayısından oldukça fazla olması ile açıklanabilir. O halde sektörde daha büyük paya ulaşmak için öncelikle katılım bankasının müşteri sayısını artırması icab edecektir. İlaveten, önceki kısımda yapılan SWOT Analizine bakıldığında, konvansiyonel bankaların, katılım bankalarının sunduğu ürünleri sunmaya başladıkları görülmektedir. Bu durum, konvansiyonel bankalardan katılım bankalarına müşteri kayması ihtimali oldukça düşükken, katılım bankalarının müşteri kitlesinin büyük bir kısmını konvansiyonel bankalara kayması sonucuyla karşı karşıya kalabilme ya da katılım bankalarına ileride ihtiyaç kalmaması gibi tehlikeleri ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, katılım bankalarının, konvansiyonel bankaların bu yeni ürünlerini cazip olmaktan çıkaracak tedbirler alması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, konvansiyonel bankaların daha çok diğer konvansiyonel bankalarla rakip durumunda oldukları görülmektedir.

Rekabet ortamının ikinci unsuru sektördeki diğer katılım bankalarıdır. Sektörde bulunan katılım bankaları arasında literatür taraması esnasında göze çarpar

bir avantaj unsuruna rastlanmamıştır. Bu durum, katılım bankaları arasında ön plana çıkarak diğer bankalardan müşteri çekmenin ürün çeşitliliği, tanıtım/ reklam ve henüz katılım bankacılığıyla tanışmamış olan potansiyel müşteri kitlesine diğer bankalardan önce ulaşılması suretiyle mümkün olabileceği izlenimi doğurmaktadır. Bununla birlikte, şirket ve bireylerin finansal işlemlerini genelde müşterisi bulunduğu bankanın yardımıyla yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda (otomatik ödeme vb.), bir bankadan diğerine geçmenin müşteriler açısından bütün bir finansal sistemin değişimi anlamına gelebileceği anlaşılmaktadır. Bu durumdan kaynaklanan zorluk, diğer bankaların müşterilerine ulaşmayı engelleyebilir. O halde, banka değiştirmeyi kolaylaştıracak tedbirler üzerinde de düşünülmelidir.

Rekabet ortamının üçüncü unsuru olarak “devlet desteğinin durumu” göz önünde bulundurulmalıdır. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, merkez bankasının para politikaları faiz oranları ile yakından ilişkili durumdadır. SWOT Analizinin tehditler kısmına bakıldığında da benzer şekilde, merkez bankasının sisteminin faizli bankacılıkla uyumlu olması, katılım bankalarının büyümesini engelleyebilecek bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, faizsiz bankacılık özelliği taşıyan katılım bankalarının, piyasadaki paranın çoğunluğunu sisteminde bulundurması, merkez bankasının ve dolayısıyla devletin para politikalarını ihtiyaç duyduğu şekilde şekillendirmesine engel teşkil edebilir. Bu nedenle katılım bankacılığının, bankacılık sektörünün çoğunluğuna ulaşması devlet tarafından desteklenmeyen bir durum haline dönüşebilir. O halde katılım bankalarının, bankacılık sektörü içinde şartlar değişmediği sürece gelişiminin kısıtlı olacağı (sektörde, devlete ilişkin şartlar değişmedikçe sektörün çoğunluğuna sahip olamayacağı) öngörülebilir.

Konvansiyonel bankalar açısından meseleye bakıldığında, konvansiyonel bankaların sundukları faizsiz ürünlerle katılım bankalarının müşterilerine erişim imkanı yakaladıkları ve bu açıdan avantaj sağladıkları görülmektedir. Ayrıca konvansiyonel bankalara yönelik katılım bankalarına oranla daha güçlü bir devlet desteği devam edecektir. Bunlara karşın konvansiyonel bankaların sektördeki rekabeti genel olarak diğer konvansiyonel bankalarla olacaktır. Bu nedenlere bağlı

olarak, katılım bankacılığına oranla konvansiyonel bankaların sektör rekabeti durumu orta seviyede olarak (konvansiyonel bankalarla rekabetin temel unsur olması nedeniyle) değerlendirilebilir.

Bütün bu hususlara karşın, katılım bankacılığının gelecekte gelişim trendi izleyeceğini söylemek mümkündür. Uluslararası açıdan katılım bankacılığı sektöründe başı çeken ülkeler olarak Bahreyn, Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Kuveyt ve Pakistan göze çarpmaktadır. “Dünya Katılım Bankacılığı 2016 Raporu”na göre “bu ülkelerdeki toplamın %93’ünü temsil eden sektör aktiflerinin 920 milyar ABD dolarını aşması” beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik tabloya rağmen, henüz karşılanmayan talebin oldukça yüksek olduğu ve bu nedenle katılım bankacılığının geleceğinin yükselen bir trend izleyeceğinin öngörüldüğünden yine aynı raporda bahsedilmektedir. (Dünya Katılım Bankacılığı, 2016: 2). Türkiye açısından bakıldığında raporda, katılım bankacılığının sektördeki yerinin artırılabilmesi için bir takım yasal düzenlemelerin açıklığa kavuşturulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Türkiye’de katılım bankacılığının büyüme trendini nispeten yavaş sürdüreceği, daha hızlı bir büyüme için ilgili yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.2.2. Sektöre Yeni Rakiplerin Giriş Tehdidi

Bir sektöre yeni aktörlerin girişi, o sektördeki karlılığın oldukça yüksek, girişin kolay, marka farkındalığı oluşturma maliyetinin uygun, dağıtım (tedarikçi) kanallarına nüfuz etme gücünün yüksek ve devlet yaptırımlarının karşılanabilir olmasına bağlıdır.

Bankacılık sektörü, büyüme oranlarına bakıldığında karlılığı yüksek bir sektör olarak göze çarpmaktadır. Türkiye’de bankacılık sektöründe şubeleşme hızının her geçen yıl daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat 2004 yılından itibaren gözlenen genişlemenin, 2015-2016 döneminde ufak bir gerileme ile kesildiği görülmektedir. Bu nedenle önümüzdeki yıllardaki gelişme durumunun, ülkenin ekonomik durumunun gelişimiyle paralellik arz edeceği öngörülebilir.

Katılım bankacılığının tarihsel gelişiminin incelendiği bölümde 2016 yılı verilerine bakıldığında katılım bankaları özkaynaklarının toplam %8 artış gösterdiği, ayrıca 2005-2016 aralığında yıllık olarak % 25.4 düzeyinde büyüme gösterdiği, buna karşın bankacılık sektöründe % 3.8’lik bir payı temsil ettiği görülmüştür. Literatür taramasında sektör girişine etki eden diğer hususlarda belirgin bir dezavantaja rastlanmamıştır. Bununla birlikte, katılım bankalarına has olarak, devlet desteğinin konvansiyonel bankalara oranla daha az olacağı izlenimi doğmaktadır.

Bütün bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, her iki bankacılık açısından da bankacılık sektörüne yeni giriş tehdidinin yüksek olduğu, buna karşın bu tehdidin ülke ekonomisinin gidişiyle paralellik arz etme ihtimalinin yüksek olduğu (ekonominin kötüye gitmesinin giriş tehdidini oldukça düşüreceği) sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.2.3. Tedarikçilerin Pazarlık Gücü

Bankacılık sektöründe tedarikçiler, bankaların ana kaynağı olan parayı finanse eden unsurlardır. Katılım bankacılığında tedarikçiler, banka aracılığıyla parasını fonlama sistemine dahil eden yatırımcılar, şirketler ve bireyler olarak sıralanabilir.

Bu unsurlar, bankanın işleyişini sağlayan kaynaklar olduğu için, bunların memnuniyetsizliği ve sistemden çıkışları bankaları oldukça zor duruma sokabilme potansiyeline sahiptir. Örneğin, faizden uzak bir şekilde parasını işletme talebinde olan yatırımcı ve şirketler, bu bankaların herhangi bir şekilde faizli bir işlem yapmasına şiddetli bir tepki gösterebilir, işlemlerini sürdürmeyi kesebilirler. Bu nedenle katılım bankaları faizli işlemlerden uzak durmak zorunda kalacaklardır. Bu durum, tedarikçilerin pazarlık payının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşın, bankaların para kaynağını oluşturan pek çok unsur olduğu için, bu unsurlardan bir kısmının bireysel memnuniyetsizliklerle sistemden çıkması, bankaları etkilemez. O halde tedarikçilerin pazarlık payları, toplu bir harekete neden olan olaylarda yüksek olacak, fakat bireysel olarak yüksek olmayacaktır. Örnek olarak, bir katılım bankasında yüklü miktarda parası bulunan bir şirket, kısa vadeli

nakit ihtiyacını karşılamak üzere katılım bankacılığının temel prensiplerine uymayan bir kredi talep edebilir. Bu durumda banka bahse konu talebe olumlu karşılık veremeyecektir. Örnekte, tedarikçilerin genelinin pazarlık gücünün yüksek olması nedeniyle bankanın bireysel talebe karşılık veremediği görülmektedir. Bu durumda katılım bankacılığında yatırımcıların ve aynı zamanda tedarikçi sayılabilecek müşteri kitlesinin ortak hassasiyet ve taleplerine özen gösterildiği müddetçe tedarikçilerin pazarlık gücünün düşük olduğu söylenebilir. Meseleye diğer açıdan bakıldığında ise, tedarikçilerin genelini ilgilendiren hususlarda pazarlık güçlerinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Konvansiyonel bankalarda ise, tedarikçi kitlesinin katılım bankaları oranında hassasiyetlerinin bulunmadığı varsayılabilir. Bu durumda konvansiyonel bankalar açısından tedarikçilerin pazarlık gücünün düşük olduğu söylenebilir. Çünkü tedarikçilerin topluca hareket etmelerini gerektirecek bir durumun ortaya çıkma ihtimali düşüktür.

Son olarak, konvansiyonel bir banka faizsiz ürünler sunduğunda müşterilerinden tepki görmezken, katılım bankaları faizli ürünler sunduklarında tepki görebilirler. Bu açıdan da, katılım bankaları konvansiyonel bankalara göre dezavantajlı durumdadırlar.

5.2.4. Müşterilerin Pazarlık Gücü

Diğer birçok hizmetten ayrı olarak bankacılık hizmetlerinde; ödünç verilen, yatırılan, transfer edilen para hizmet konusudur. Bankacılık sektöründe müşteriler ise, bankanın hizmet konusu olan parayla ilgili olan ürünlerini kullanan (mevduat hesabı, taksitlendirme, nakdi/gayrinakdi krediler vb.) unsurlardır. Banka ürünlerini kullanmak suretiyle bankada para kaynağını bulunduran tedarikçiler, aynı zamanda ürünleri kullanan ya da bankanın hizmetlerinden faydalanan müşterilerdir. Bu anlamda bakıldığında müşterilerin pazarlık gücü, tedarikçilerin pazarlık gücü ile benzerdir.

Bankacılık hizmetlerimde “direkt dağıtım” önem arz etmektedir. Direkt dağıtım, bankanın şubeleri aracılığıyla yapılmaktadır. Bankacılık hizmetlerini pazarlamada satıcı ile hesap sahibinin ilişkileri de önemlidir ve bu ilişki bankanın

ürünü tarafından dizayn edilmiştir. Kısaca; ürün, satıcı-banka-müşteri ilişkileri, dağıtım ve bankacılık hizmetlerinin pazarlanması hususları, müşterilerin banka ile ilişkilerini devam ettirip ettirmeyeceği konusunda belirleyici rol oynamaktadır. Müşterilerin bankasıyla mevcut olan ilişkinin devam ettirip ettirmeyeceğine ilişkin kararda, bankaların hizmetleri sunma biçimleri ile pazarda bulunan rakip işletmelerin durumu belirleyicidir.

Bankaların hizmetlerinin yapıları, müşterilerin devamlılığına ve dolayısıyla uzun vadedeki başarıya etki etmektedir. Müşteri memnuniyeti açısından hizmetlerin yapılarında; güvenilirlik, sürat, rahatlık benzeri teknik hususlar ile, hizmet paketlerinin görünümü, danışmanlık benzeri yapısal özellikler de belirleyicidir. Bununla birlikte, günümüzün getirdiği yoğun iş ortamına bağlı vakit darlığı, müşterileri işlemlerini daha hızlı ve daha konforlu şekilde yapmaları ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bankalar bu tür ihtiyaçların karşılanması açısından işlemleri hızlandırmak üzere ATM'ler ile internet bankacılığı gibi hizmetler sunmaktadırlar. Bu husus müşteri trafiğinin ve bankaların yükünün azalması anlamına gelmektedir. Günümüzde bankaların müşterilerin devamlılığını sağlayabilmesi için teknolojik gelişmelere ayak uydurması ve müşterilerin, hayatın gelişimine bağlı ortaya çıkabilecek yeni ihtiyaçlarına sürekli çözümler üretmesi ihtiyacı doğmaktadır.

Bütün bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, müşteri memnuniyetinin bankaların devamlılığı için önemli olduğu, müşterilerin kaybedilmemesi için bankaların ürünlerini müşteri ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirmesi ve pazarlamasını uygun şekilde yapması gerektiği göze çarmaktadır.

Sonuç olarak, müşteriler aynı zamanda bankanın tedarikçisi konumunda bulunduklarından, pazarlık güçleri tedarikçilerle oldukça benzerdir. Katılım bankaları açısından müşterilerin bireysel anlamda pazarlık güçleri zayıf, fakat bütün bir müşteri kitlesini ilgilendiren durumlarda pazarlık güçleri yüksektir. Tedarikçilerden farklı olarak, müşteri kitlesinin topluca pazarlık gücünün harekete geçmesine sebep olabilecek hususlar arasında müşteri memnuniyetinin devamlılığının sağlanması ve pazarlamanın sürekli ve uygun şekilde yapılması ihtiyacı göze çarpmaktadır. O halde, müşterilerin pazarlık gücünün düşük tutulması için katılım

bankalarının, diğer rakiplerinin ürünlerini takip etmesi ve daha üstün ürünler ortaya çıkartarak iyi bir pazarlama ile müşterilere ulaştırması ihtiyacı stratejik bir önem taşımaktadır. Konvansiyonel bankalar açısından ise bir önceki kısımda belirtilen sebeplere bağlı olarak müşterilerin pazarlık gücünün nispeten düşük olduğu söylenebilir.

5.2.5. İkame Mal ya da Hizmet Tehdidi

İkame mal ya da hizmet, ortaya çıktığında bir mal ya da hizmete alternatif teşkil edebilen, ya da o mal ya da hizmetin karşıladığı ihtiyacı farklı yollardan karşılayabilen ürünlerdir. Katılım bankacılığının temel ürünleri, faizsiz bankacılık prensiplerine uygun ürünlerdir. Bu temel ürünler için ikame tehdidi günümüzde iki açıdan oldukça yüksektir. Bunlar; yastık altı rezervlerinin elde tutulması için altın/ döviz gibi yatırım araçlarının bulunması ile konvansiyonel bankaların faizsiz bankacılık ürünlerini sunmaya başlamaları olarak sıralanabilir.

Katılım bankacılığında birikimlerin bankada bulundurulması durumunda müşteri banka ile kar-zarar ortaklığına girmektedir. Konvansiyonel bankalarda ise, bankada bulundurulan birikimlerin faiz uygulanması suretiyle sürekli ve risksiz bir kazanç getirmesi durumu söz konusudur. Bu nedenle konvansiyonel bankalardaki sürekli kazancın ortaya çıkardığı avantaj katılım bankalarında daha düşük bir durumdadır. Bu husus, faizden kaçınmayan kişilerin yastık altı rezervlerini konvansiyonel bankalara yatırmaya motive ederken, faizden kaçınanları tam olarak motive edemeyebilir. Önceki kısımda yapılan SWOT Analizinin zayıflıklar kısmında ortaya çıkan ve “zararda yatırımcı ortaklığı” olarak ifade edilen husus, yatırımcı ve müşterileri özellikle ülke ekonomisinin kötüye gittiği günlerde ikame mal ve hizmetlere yöneltebilir.. Çünkü zarar ortaklığından kaçınmayı sağlarken aynı zamanda kar ortaklığının ikamesi olarak, yastık altı rezervlerinin ya da birikimlerin altın veya döviz şeklinde yapılması alternatifi mevcuttur. Özellikle ülke ekonomisinin kötüye doğru gittiği günlerde, katılım bankalarının karlılığı düşeceği, zarar riskinin artacağı göz önüne alındığında, müşterilerin genellikle güvenli liman olarak görülen altın ya da dövizle yönelerek bankalardaki birikimlerini azaltma eğiliminde olacakları öngörülebilir. Konvansiyonel bankalar ise bu durumdan,

müşteri ve yatırımcıların birikimlerine faizli sabit kazanç sağlamak suretiyle kaçınabilecekleri için, altın ve dövizin ikame mal tehdidi bu bankalar için düşüktür.

İkinci olarak, günümüzde konvansiyonel bankalar katılım bankalarının ürünlerini müşterilere sunarak, katılım bankalarına ikame bir mal ve hizmet unsuru ortaya çıkarmışlardır. Bu durum, katılım bankaları için oldukça büyük bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü, konvansiyonel bankalar, sektör içindeki müşterilerini elinde tutmaya devam ederken, katılım bankalarının müşterilerini/ potansiyel müşterilerini de kendilerine çekecek bir yol geliştirmiş olmaktadır. Buna karşın katılım bankaları, sektörde ulaşamadığı konvansiyonel bankaların müşterilerine ilaveten, kendi mevcut ve potansiyel müşterilerini de kaybetme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. İlaveten, hali hazırda konvansiyonel bankalar faizli ürünleri zaten sundukları için bu ürünlere devam edebilmektedir. Fakat katılım bankalarının, bahse konu ikame tehdidine bağlı müşteri kaybını telafi etmek için faizli ürünler sunması gibi bir alternatif, oldukça risklidir. Çünkü, faizden kaçınan yatırımcı ve müşterilerinin bankaya olan güven kaybı, daha çok müşterinin kaybedilmesiyle sonuçlanabilir.

Kısaca, katılım bankalarının ürünlerine yönelik başlıca iki adet ikame mal ve hizmet tehdidi mevcuttur. Bunlar altın, döviz gibi kar getirme potansiyeline sahip yatırım araçları ile konvansiyonel bankaların, katılım bankalarına ait ürünleri sunmaya başlamasıdır. Altın/ döviz gibi yatırım araçları özellikle ülke ekonomisinin kötüye gittiği dönemlerde katılım bankalarının daha fazla müşteriye ulaşmasını engelleyebilir ya da mevcut müşterilerden bir kısmının parasını bankadan çekmesine sebep olabilir. Konvansiyonel bankaların sunduğu faizsiz ürünler ise katılım bankalarının mevcut ve potansiyel müşterilerini kaybetmesine sebep olarak sektörde zaten oldukça düşük olan paylarının daha da azalmasına sebep olabilir. O halde katılım bankaları, bahse konu ikame mal/ hizmetin ortaya çıkardığı tehdidi bertaraf edecek tedbirler geliştirmelidir. Aksi durumda katılım bankaları yakın gelecekte oldukça büyük bir pay kaybına uğrayabilirler.

SONUÇ

Yapılan çalışmada, Türkiye’de katılım bankacılığı ve konvansiyonel (faizli) bankacılık sistemi arasındaki fon sistemi farklılıkları, Porter’ın 5 Güç Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle literatür taraması yapılması sureti ile katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankalara yönelik ayrıntılı bilgi toplanılmış, daha sonra toplanılan bu bilgiler, Porter Analizi’nde istifade edilecek şekilde anlamlandırılmak üzere SWOT Analizi gerçekleştirilmiş, bu analizden ve literatür taraması esnasında elde edilen diğer bilgilerden de faydalanılarak Porter Analizi sonlandırılmıştır.

Literatür taraması, Bankacılık Kavramı ve Banka Türleri ve Katılım Bankacılığı olmak üzere iki ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. İlk önce Bankacılık kavramı kapsamında yapılan inceleme neticesinde bankacılığın tanımı, önemi, amacı, tarihi, bankacılık hizmetleri ve bankacılık çeşitleri ayrıntılı olarak incelenmiş, böylece katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılığın içinde bulunduğu bankacılık sektörünün ana yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer bölümde fonlama sistemi nispeten daha az bilinen ve daha karmaşık olan katılım bankacılığının konvansiyonel bankacılıktan farklarının anlaşılabilmesi maksadıyla tanımı, ilkeleri, ortaya çıkış nedenleri, tarihsel gelişimi, tercih edilme sebepleri ile fon toplama ve kullandırma sistemleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu sayede, katılım bankacılığının konvansiyonel bankacılıktan farkları net olarak ortaya konulmuştur.

Bankacılık Kavramı ve Banka Türleri kapsamında, öncelikle bankacılık kavramının anlaşılması önem arz etmektedir. Banka, ekonomiye ilişkin bir takım özel fonksiyonları (likidite yaratma, finans aracılığı yapma, asimetrik bilgi sorunlarının çözümü, para politikası etkinliğinin artırılması, ihracatın teşvik edilmesi, kapsam ve ölçek ekonomilerinden faydalanılması, ödeme sistemleri etkinliğinin artırılması, kredi talebinde bulunanların değerlendirilmesi ile dış ticaretin fonlanması gibi) yerine getiren ve kar elde etme amacı taşıyan ticari işletme olarak tanımlanmaktadır. Temel olarak bankalar piyasadan fon toplayarak, topladığı fonları

talep doğrultusunda tüzel ya da gerçek kişilere vererek kar elde eden iktisat işletmeleridir. Bu sayede kişi ve şirketlerin ekonomik işlemlerine destek ve yardımcı olarak (rutinleştirerek) hayatı kolaylaştırdıkları görülmektedir.

Tarihsel anlamda bakıldığında ilk bankaya benzer yapıların Sümerler ve Babiller döneminde ortaya çıkarken, sonraki dönemlerde fazla parası olanlar ile para ihtiyacı olanları buluşturan bireylerin ortaya çıkması ile banka yapısının daha somutlaştığı görülmektedir. 1300-1400'lü senelerde İtalya'daki Medici ailesinin bankacılığa büyük katkı sağladığı görülmektedir. Sonraki dönemde yaşanan gelişmeler ile sanayi devrimi sonrasında kredi ihtiyacındaki artış bankacılığın gelişimine katkı sağlamıştır.

Türkiye'de Osmanlı döneminde kurulan bankaların genelde yabancı sermaye ya da iştirakleri ile kurulduğu görülmektedir. Cumhuriyet döneminde ise millileşmeye doğru adımlar atılarak ürün farklılıklarında artış yaşanmıştır. 1868'de Bank-ı Osmani Şahane'nin kurulması, tasarruf alışkanlığının halka kazandırılması maksadıyla Mithat Paşa öneminde kurulan İstanbul Emniyet Sandığı'nın kurulması ve bu sandığın 1907'de Ziraat bankasına devredilmesi, 1924'te Türkiye İş Bankası'nın kurulması, 1933'de Belediyeler Bankası'nın kurulması ve 1945'de İller Bankası'na çevrilmesi, 1963'de TSKB, 1964'de DYB, 1976'da DESİYAB'ın kurulması, DYB ile DESİYAB'ın birleşimiyle Türkiye Kalkınma Bankası'nın kurulması, 1980'de Türk bankacılık sisteminin dışa açılması ile yabancı sermaye sahibi bankaların rekabeti artırması ve son olarak 2005 yılı sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sistemine olan yatırımlardaki artış, Türkiye bankacılığindeki belli başlı gelişmeleri oluşturmaktadır.

Bankaların taşıdıkları kar amacının yanı sıra ekonomik sistem açısından oldukça önemli bir takım işlevlere sahip olduğu da görülmektedir. Bu işlevler arasında; nakit kaynak sağlanması, asimetrik bilgi sorunlarının çözümü, para politikası etkinliğinin artırılması, finansal aracılık yapılması, ihracatın teşvik edilmesi, kredi talep eden müşterilerin değerlendirilmesi ve izlenmesi, kapsam ile ölçek ekonomilerinden faydalanılması, ödemeler sistemi etkinliğinin arttırılması, dış ticaretin fonlanması gibi işlevler öne çıkmaktadır. Bu gibi işlevlere yönelik ihtiyaç ve

talepler artarken, iş dünyasındaki yoğunluğun da fazlalaşması ile birlikte işlemlerin daha hızlı ve kolay yapılmasına ilişkin ihtiyaç da aynı oranda artmaktadır. Buna bağlı olarak geçmişten bu yana bankacılık hizmetlerinin yapısı, bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak verilmiş, ATM ve elektronik bankacılığın kullanımına başlanmıştır. Bankaların yeni çıkan ihtiyaçlara cevap verebilecek teknik/ teknolojik gelişmeleri gerçekleştirebilmesinin, sektördeki rekabet ortamıyla baş edebilmesi için gerekli olduğu görülmektedir. Çünkü bankaların hizmet yapıları, onların uzun vadedeki başarılarını etkilemektedir. Günümüzde hizmetlerin yapılarında; güvenilirlik, sürat, rahatlık ön plana çıkmakta, bununla birlikte hizmet paketlerinin görünümü, danışmanlık benzeri yapısal özellikler vs. de belirleyici olmaktadır.

Bankacılığın, odaklandığı hizmet alanına bağlı olarak pek çok çeşide ayrıldığı görülmektedir. Bankalar, kapsam ve faaliyet gösterdiği alanlar olarak iki grupta incelenebilir. Kapsam bakımından bankalar perakende, özel, evrensel, toptancı, holding, kıyı ve uluslararası bankacılık olarak sınıflandırılırken faaliyet gösterdiği alanlara göre merkez bankaları, yatırım bankaları, ticaret bankaları, kalkınma bankaları ile katılım bankaları şeklinde sınıflandırılabilir. Diğer açıdan konusuna göre bakıldığında bireysel, ticari, katılım, yatırım, kalkınma bankacılığı ile merkez bankaları olarak ayrılmaktadır. Bireysel bankacılık aracılığıyla kişilerin devamlı değişen ve çoğalan ihtiyaçları fon sağlanarak karşılanır. Ticari bankalar kişi, firma ve resmi kurum ile kuruluşlardan sağlanan mevduatlar ve öz sermayelerden fon sağlar ve bu fonları kredi, menkul değer ve diğer plasman alanlarında kullanırlar. Katılım bankaları, dinimize göre haram olan faiz uygulaması olmayan, faizsiz esas çerçevesinde bankacılık faaliyetleri gerçekleştiren kuruluşlardır. Yatırım bankaları, tahvil ihracı yaparak ya da yurtiçi-yurtdışındaki finans kurumlarından sağlanan kredileri sanayi şirketlerinin uzun vadeli yatırımları maksadıyla finansman için kullandıran bankalardır. Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerdeki atıl paranın yatırımlara sevk edilmesini sağlar. Merkez bankaları ise bağlı bulundukları ülkelerin para politikalarının sorumluluğunu taşıyan kurumlardır. Bütün bu banka çeşitlerinden özellikle merkez bankaları, para politikalarını belirlerken faizli sisteme uygun olarak işlemlerini yürüttüğü için, katılım bankacılığı sistemiyle tezat içindedir. Buna bağlı olarak, katılım bankalarının sektörün çoğunluğunu elde etmesinin merkez

bankalarının ülkenin para politikalarını düzenlemesini zorlaştıracığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, katılım bankalarına devlet desteğinin sınırlı olma ihtimalinin yüksek olduğu değerlendirilmiştir.

Katılım Bankacılığı incelendiğinde farklılıklarının anlaşılabilmesi için tanımı, ilkeleri, ortaya çıkış nedenleri, tarihsel gelişimi, tercih edilme sebepleri ile fon toplama ve kullandırma sistemlerinin önem arz ettiği görülmüştür. Tanım olarak katılım bankacılığı; tasarruf sahiplerinin faizin yerine bankanın elde ettiği kar ya da zarara katılımını esas alan bankacılık türüdür. Katılım bankacılığını klasik bankacılıktan ayrı kılan, klasik (konvansiyonel) bankacılıkta mevduat sahiplerine paralarının bankada bulunduğu döneme göre kaybetme riski olmadan bir faiz verilmesi vaat edilirken, katılım bankacılığında mevduat sahiplerine faiz verilmemektedir. Bunun yerine bütün mevduat sahipleri bankanın elde ettiği kar ya da zarardan payına düşeni elde etmektedir. Ayrıca katılım bankalarınca diğer bankacılık hizmetleri de farklı usullerle gerçekleştirilerek, birçok bankacılık hizmetinin yapılabilmesi açısından klasik bankalara göre uygun bir alternatif oluştururlar. O halde katılım bankalarının fonlama sistemini konvansiyonel bankalardan ayıran en büyük farklılığın faizsiz bir fonlama sistemi olması olduğu söylenebilir.

Hitap ettiği müşteri kitlesinin ihtiyaç ve taleplerinin karşılanması açısından, katılım bankacılığının kendisine has bir takım prensipleri mevcut olmak zorundadır. Katılım bankacılığı, İslam esaslı finansal sistemin prensiplerine uygun bir sistem ortaya koymaktadır. Bahse konu ana prensipler; faizin yasak oluşu, paranın yalnızca diğer kaynaklar ile birlikte üretim süreci içerisine dâhil olması durumunda sermaye niteliği kazanması, spekülasyon davranışlarının yasak olması (belirsizlik, kumar ve aşırı risk benzeri konuların ticari faaliyetler için söz konusu olamaması), riskin girişimciler ve finansörler tarafından paylaşılması, sosyal adalet, sözleşmelerin kutsallığı ve İslam dinince uygun görülen faaliyetlerin gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir. Bu prensiplere üzerine kurulu bir sisteme olan talep katılım bankacılığının ortaya çıkışını tetiklemiştir. Fakat bu husus, katılım bankacılığının ortaya çıkışını tek başına açıklamamaktadır.

Katılım bankacılığının ortaya çıkışının üç temel sebebe bağlı olduğu görülmektedir. Bunlar dini, ekonomik ve politik-sosyal nedenler olarak sıralanabilir. Dini açıdan bir önceki paragrafta bahsedilen ilkelere uygun bir sisteme olan talep, böyle bir bankacılık sistemine olan ihtiyacı doğurmuştur. Dini prensipler çerçevesinde konvansiyonel sistemden olan farklılığının anlaşılması için, faiz ile kar kavramlarının iyi anlaşılması gerekmektedir.

Ticarette faiz ile karın birbirinden ayırt edilmesinde değişik ölçülere rastlanmıştır. Örneğin, aynı borç vasıtasıyla birçok defa faiz alınabilirken, ticarette sadece bir kere kar elde edilebilir. İlaveten, ticarette satıcılar ile alıcılar arasında menfaatlerin eşit değişimi söz konusudur. Faiz içeren işlemlerde ise alacaklı tarafın kendi faydasına fazlalık elde ederken borçlu tarafın yalnızca süre ertelemesi elde etmesi söz konusudur. Borçlu tarafın borcundan kar elde edip etmeyeceği belirsizdir. Son olarak, ticarette harcanılan imkân ve zamanın karşılığı alınırken faizde risksiz ve kesin kazanç mevcuttur. Bahse konu bu ölçütlerin kullanıldığı dine uygun bir sisteme olan talep, katılım bankacılığının ilk sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat, eğer bu talebin karşılanmasının ülkelerin ekonomisine katkı yerine zarar getirmesi söz konusu olsaydı, katılım bankacılığı hiç hayata geçemeyebilirdi. O halde katılım bankalarının ortaya çıkışının ikinci sebebi ekonomik sebeplerdir.

Ekonomik açıdan katılım bankalarının sektöre olan katkısı, bu bankaların ortaya çıkışını desteklemiştir. Bu bankaların ekonomiye en büyük katkısı, faizden kaçındığı için bankacılık sistemine giriş yapmayan kişilerin kaynaklarının bankacılık sistemi aracılığıyla ekonomiye kazandırılmasıdır. Böylece ülke içinde daha önce ulaşılamayan kaynakların ülke ekonomisine kazandırılması sağlanmıştır. Diğer bir açıdan bakıldığında katılım bankacılığı, faizden kaçındığı için sermayesini herhangi bir yatırım yapmak suretiyle değerlendiremeyen kişiler ve şirketler için de bu fırsatı sağlamaktadır. Bununla birlikte sermayeleri çok olan İslam ülkeleriyle yetersiz sermayesi olan ülkelerin aralarında yapacakları işbirliği neticesinde, her iki grupta yer alan ülkelerin pozitif sonuçlar elde edebileceği fikrinin de faizsiz bankacılığın kuruluşu açısından önem arz ettiği görülmüştür.

Politik ve sosyal açıdan bakıldığında ise katılım bankacılığı gelir dağılımının eşitlenmesine katkıda bulunmuş ve İslam ülkelerince faizsiz bankacılık, politik seviyede güçlenme ve uluslararası politika konularında söz sahibi olabilmek için kullanılmıştır. Kısaca bütün bu nedenlerin bir arada katılım bankalarının kuruluşuna ve tarihi seyri içindeki gelişimlerine yol açtıkları sonucuna varılmıştır.

Tarihi gelişimine bakıldığında katılım bankacılığına dair ilk gelişmelerin 1963-1966 arasında Mısır'da hizmete giren faizsiz bankacılık modeli ve 1969'da gerçekleştirilen İslam Konferansı sonrasında yaşanan bir takım gelişmeler olduğu görülmüştür. Günümüzde Malezya, İslami bankacılık alanında başı çeken ülkelerden birisi konumundadır. İran'da da İslami finans varlıklarının %40'ının bulunduğu iddia edilmektedir. Dünya genelindeki en büyük 7 İslam bankası İran'da yer almaktadır. Batı ülkeleri de dahil olmak üzere dünya genelinde faizsiz sistemle çalışan 100'ün üzerinde banka olduğu görülmektedir. Buna rağmen katılım bankacılığının 2013 yılı verilerine göre dünya bankacılık sektörünün yaklaşık 1/30 kadar düşük bir orana tekabül ettiği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde katılım bankacılığının ilk örnekleri 1985 yılında görülmektedir. Zaman içinde yaşanan gelişmeler neticesinde 2016 yılı itibariyle ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankası sayısı beşi bulmuştur. Literatür taraması kapsamında bahse konu bankaların sektördeki pazar paylarının yaklaşık %5 düzeyinde olduğu görülmüştür. Bankacılık sektöründeki pazar paylarının düşüklüğüne bakıldığında, tercih sebebinin temelde dini inançlar olduğu izlenimi doğmaktadır. Diğer bir tercih sebebi de kriz zamanlarında faizli sisteme göre katılım bankacılığının fonlama sisteminin daha az riskli olması olabilir. Çünkü, kriz zamanlarında katılım bankalarının müşterilerine faiz ödeme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Aksine, zarar ediyorsa, bu zararı müşterileri de yüklenmektedirler. Bu da katılım bankalarının iflas etme ihtimalini oldukça düşürmektedir.

Katılım bankalarının fonlama sistemine bakıldığında, en önemli fonksiyonlarının halktan fon toplayarak üretim alanlarına aktarmak olduğu görülmektedir. Bu kapsamda diğer bankalardan farklı olarak katılım bankaları, fon sahipleri ve üreticiler ile ortak konumundadırlar. Fon toplama maksadıyla kullanılan

yöntemler ise yatırım hesapları, özel cari hesaplar ve sukuk yöntemleridir. Fon kullandırmada direkt nakit kullanılmamaktadır. Örneğin banka, kredi kullanan müşteri adına müşterinin mal aldığı firmaya ödemeyi yapar, bu ödemenin üzerine belli bir kar payı koyarak müşteriden taksitli olarak bu borcu tahsil eder. Bu işlem diğer bir deyişle, bankanın müşterinin istediği malı satın alarak, müşteriye taksitle ve belli bir kar payı ile satması olarak özetlenebilir. Fon kullandırma yöntemleri temel olarak nakdi (bireysel finansman, icara, murabaha, mudarebe, müşareke, teverruk, karz-ı hasen, istisna/eser sözleşmesi, selem/istisna sözleşmesi) ve gayri nakdi (akreditifler, teminat mektupları, harici garantiler, aval kabul kredileri) krediler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapılan çalışmada fon toplama ve kullandırma yöntemlerinin, konvansiyonel bankacılıktaki farklı durumlara ve ihtiyaçlara uygun ürünlerin faizsiz muadilleri oldukları görülmüştür. Bu yöntemlerin içeriği ne olursa olsun, temel noktaları, faize değil, kar-zarar ortaklığına dayalı olmalarıdır. O halde analizlerin bu temel farklılıklara dayanılarak yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Literatür taraması sonucu da elde edilen bulgulara dayanılarak meselenin analizi gerçekleştirilmiştir. Bankacılık sektöründe yapılacak bir yatırımda karşılaşılan iki temel sorudan birincisi, katılım bankacılığına mı yoksa konvansiyonel bankacılığa mı yatırım yapılması gerektiği, ikincisi ise katılım bankacılığına yatırım yapılması durumunda konvansiyonel bankacılığa oranla ne gibi farklılıklarla karşılaşılabilir. Bu çalışmada; bahse konu sorulara cevap bulabilmek amacıyla literatür taramasında elde edilen bilgilere dayalı olarak katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılık, Porter'ın 5 Güç Modeli esas alınarak karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Aynı zamanda Porter analizinde kolaylık sağlaması amacıyla katılım bankacılığının SWOT analizi de gerçekleştirilmiştir. Bu analizler neticesinde rekabet ortamı açısından bankacılık sektöründe katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa göre arz ettiği farklılıklar ortaya konulmuştur.

SWOT Analizi kapsamında katılım bankacılığının güçlü yönleri ve fırsatlar ile zayıf yönleri ve tehditler tespit edilmiştir. Bu kapsamda güçlü yönlerine

bakıldığında, katılım bankacılığının müşteri kitlesinin dini hassasiyetleri nedeniyle konvansiyonel bankacılığa geçiş yapma ihtimali düşük olan sadık bir müşteri kitlesi olduğu görülmektedir. Bu durum aynı zamanda katılım bankaları için konvansiyonel bankaların ulaşamadığı, bankacılık sistemiyle henüz tanışmamış faizden kaçınan müşterilerin yastık altı rezervlerine (faizden kaçınmak için başvurdıkları yöntem olarak) de ulaşma fırsatı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, katılım bankacılığında müşterilere sürekli bir faiz getirisi ödenmediği için, kriz dönemlerinde bu bankaların borçları konvansiyonel bankalar gibi kontrolsüz şekilde artmamaktadır. Bu da düşük riskli ve esnek bir fonlama sistemi olduğu anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda katılım bankalarının kriz bağımsızlığı olduğu şeklinde de anlaşılabilir. Bütün bu güçlü yönler neticesinde katılım bankaları konvansiyonel bankaların ulaşamadığı bir müşteri kitlesini cezbedebilmekte, düşük riskli ve esnek bir fonlama sistemi sunmakta, kriz dönemlerinde yatırımcı ve müşteriler için daha risksiz bir fonlama olanağı sunmaktadır.

Katılım bankacılığının güçlü yönlerine karşın bir takım zayıf yönlerinin olduğu da tespit edilmiştir. Öncelikle katılım bankacılığının fonlama sistemi zarar ortaklığına dayandığı için, zarar ettiği durumlarda yatırımcılar için cazip bir seçenek olmaktan çıkmaktadır. Sürekli ve risksiz bir karlılık sunmaması, katılım bankacılığının konvansiyonel bankaların müşteri kitlesine ulaşımını olanaksız kılmaktadır. Bu durum, katılım bankalarının büyüme potansiyelini faizden kaçınan müşteri sayısı ile sınırlı duruma getirmektedir. İkinci olarak, katılım bankacılığında kullanılmayan atıl durumdaki fonlar, konvansiyonel bankalarda olduğu gibi faizde işletilerek kar elde edilememektedir. Bu da katılım bankalarının konvansiyonel bankalara nispeten karlılığını düşürmektedir. Üçüncü olarak, katılım bankacılığının ortaya koyduğu ürünler, konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi her müşteri ihtiyacını karşılayamamaktadır. Çünkü, faizsiz sistemin kullanılabileceği ürün çeşitleri sınırlı kalmaktadır. Bu da yine, konvansiyonel bankaların müşteri kitlesine ulaşılmasını zorlaştırdığı gibi, katılım bankaları müşterilerinin memnuniyet seviyesini de düşürebilir. Son olarak, katılım bankacılığında ortaya konulmuş olan vadeli sistem, faizli sisteme oldukça benzemektedir. Bu durumun oluşturduğu kafa

karışıklığına bağlı olarak katılım bankalarının, bütün müşteri potansiyeline ulaşamıyor olabilecekleri anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının bahse konu zayıf yönlerine ilaveten, gelecekteki karlılıklarını büyük oranda sınırlayabilecek tehditler tespit edilmiştir. Öncelikle, katılım bankaları müşteri kitlesini faizli herhangi bir ürün oluşturmamasına, yani tamamen faizsiz sistem üzerine kurulu olmasına borçludur. Bu nedenle katılım bankaları konvansiyonel bankaların sunduğu faizli ürünleri sunamamaktadır. Buna karşın konvansiyonel bankaların faizsiz ürünler sunmasının önünde herhangi bir engel (müşterilerinden tepki toplaması gibi) bulunmamaktadır. Günümüzde konvansiyonel bankalar, katılım bankacılığı hizmetleri de sunmaya başlamışlardır. Bu durumun yaygınlaşması, katılım bankacılığına olan ihtiyacın ortadan kalkması sonucunu ortaya çıkartabilecek bir tehdit olarak görünmektedir. İkinci olarak, merkez bankasının para politikalarını faizli sisteme uygun olarak yönettiği için, katılım bankalarının sektör çoğunluğunu elde etmesi, merkez bankasının ve dolayısıyla devletin arzu edeceği bir durum değil gibi görünmektedir. O halde katılım bankalarına devlet desteğinin ve dolayısıyla büyümenin sınırlı olacağını öngörmek mümkündür.

Yapılan SWOT Analizi sonrasında elde edilen sonuçlardan da faydalanılarak katılım bankacılığının konvansiyonel bankacılıkla karşılaştırmalı olarak Porter Modeli Analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu analiz neticesinde daha önce ortaya konulan bulgulardan konvansiyonel bankaların sektör çoğunluğunu elde tutması, katılım bankalarının aynı zamanda diğer katılım bankalarıyla da rekabet durumunda olması, ilaveten devlet desteğinin konvansiyonel bankalara nispeten zayıf olması, bütün bunlara bağlı olarak katılım bankalarının büyüme potansiyelinin oldukça sınırlı olması nedenleriyle “Sektördeki Rekabet Durumu” katılım bankaları açısından “Yüksek” olarak tespit edilmiştir. Buna karşın konvansiyonel bankalar katılım bankalarının müşterilerine de erişebilme potansiyeli taşıdığından, temel olarak yalnızca diğer konvansiyonel bankalarla rekabet halinde olduğundan ve sektörde büyümesinin önünde devlet ekonomisi açısından herhangi bir engel

bulunmadığından “Sektördeki Rekabet Durumu” konvansiyonel bankalar açısından “Orta” olarak değerlendirilmiştir.

İkame Mal ya da Hizmet Tehdidi incelendiğinde, altın/ döviz gibi yatırım araçlarının katılım bankalarının bir takım ürünleri için ikame teşkil ettikleri anlaşılmaktadır. SWOT analizinde bahsedilen, faizsiz sistemin faizli sistemle olan benzerliği göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun oluşturduğu tereddüt neticesinde katılım bankalarının müşteri potansiyellerinin tamamına erişmekte zorluk çekebilecekleri anlaşılmaktadır. Bu durumun üstesinden gelmek için katılım bankaları, faizsiz sistemin müşterilerin dini hassasiyetlerine uygun olduğu konusunda tereddüte yer bırakmayacak şekilde anlatmaya yönelik projeler gerçekleştirmeleri faydalı olacaktır. İkinci olarak, konvansiyonel bankaların katılım bankalarının sunduğu ürünlere benzer ürünler sunmaları yeni bir ikame tehdidi doğurmaktadır. Bu nedenle katılım bankaları müşteri kaybetme sorunuyla karşı karşıya kalabilirler. O halde katılım bankalarının yakın gelecekte yaygınlaşmasını bekleyebileceğimiz bu durumun üstesinden gelecek tedbirler alması gerekecektir. Kısaca, bu nedenlere bağlı olarak “İkame Mal ya da Hizmet Tehdidi” katılım bankacılığı açısından “Yüksek”, konvansiyonel bankacılık açısından ise “Düşük” olarak tespit edilmiştir.

Müşteriler ve tedarikçilerin pazarlık gücü açısından bakıldığında, her iki banka türü için de diğer pek çok sektörde olduğu gibi müşteri ve tedarikçilerin topluca tepki vermesine neden olabilecek durumlar için pazarlık güçleri yüksek olarak düşünülebilir. Bu gibi bir durumun konvansiyonel bankacılıkta gerçekleşmesine neden olabilecek herhangi bir durumla literatürde karşılaşılmazken, katılım bankacılığı için müşteri kitlesinin dini hassasiyetleri dikkat çekmektedir. Katılım bankalarının herhangi bir şekilde dini prensiplere uygun olmayan bir ürün sunmaları bu bankaların müşteri ve tedarikçilerinde tepkiye yol açabilir; buna karşın konvansiyonel bankalar katılım bankacılığı ürünlerini sunarsa herhangi bir tepki ortaya çıkmayacaktır. Bu nedenle katılım bankacılığı açısından tedarikçi ve müşterilerin toplu olarak ilgilendiren durumlarda pazarlık payları yüksek, konvansiyonel bankalar için düşük olarak değerlendirilmiştir. Her iki bankanın da

pek çok tedarikçisi ve müşterisi olduğundan bireysel ya da tek olarak bunların pazarlık gücünün düşük olduğu değerlendirilmektedir.

Sektöre yeni rakiplerin giriş tehdidinin ülke ekonomisiyle doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bankacılık sektörü oldukça karlı ve devletin desteklediği bir sektör konumundadır. Bu nedenle ülke ekonomisinin iyi olduğu durumlarda “Yüksek”, kötüye gidişin beklendiği durumlarda “Düşük” olarak değerlendirilmiştir. İlaveten, konvansiyonel bankaların katılım bankacılığı ürünleri sunma ya da bünyelerinde katılım bankası kurma ihtimali de mevcut olduğundan, katılım bankaları için bu ihtimal çok daha fazlalaşmaktadır.

Sonuç olarak, katılım bankacılığının, konvansiyonel bankacılığa oranla daha zorlu şartlarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılım bankacılığında sektör rekabeti ve ikame mal ve hizmet tehdidinin yüksek, bazı durumlarda müşteri ve tedarikçilerin pazarlık gücünün ve sektöre yeni rakiplerinin giriş tehdidinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın konvansiyonel bankacılık için sektör rekabeti orta, diğer rekabet ortamı unsurları da düşük olarak ortaya çıkmaktadır. Katılım bankacılığı, konvansiyonel bankacılık karşısında fon toplama sisteminden kaynaklanan zorlu bir rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmaktadır. Sektördeki payının uzun sayılabilecek geçmişine rağmen oldukça düşük kalması da bu durumu doğrulamaktadır. Buna rağmen katılım bankacılığının daha az riskli ve sınırlı da olsa gelişim potansiyeline sahip bir alan olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle katılım bankacılığı sektörüne giriş yapılması arzu edilen durumda, katılım bankacılığının karlılığını ve sektördeki payını artırması için stratejik açıdan atılması gereken adımlar analiz neticesinde aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

- Konvansiyonel bankaların ulaşamadığı müşteri kitlesine ve yastık altı rezervlerine ulaşımını artıracak tedbirler alınması,
- Potansiyel ve mevcut müşteri kitlesini, katılım bankacılığının İslami prensiplere uygun olduğuna ve yatırımların değerlendirilmesini sağladığına dair bilinçlendirmek ve ikna etmek üzere tedbirler alınması, potansiyel müşteri kitlesini müşteriler arasına kazandırmak için çabaların artırılması,

- Özellikle kriz dönemlerinde katılım bankacılığının düşük risk durumunun ön plana çıkartılarak konvansiyonel bankacılık müşterisine hitap edebilecek, fakat faizsiz ürünlerden taviz vermeyecek yollar aranması,
- Konvansiyonel bankaların katılım bankacılığı ürünü sunmaları ya da bünyelerinde katılım bankaları kurmalarının oluşturduğu tehdidi ortadan kaldıracak tedbirler düşünülmesi (katılım bankacılığı ürünlerinde yüksek konfor, alternatifsiz yenilikçi ürünler oluşturulması vb.)
- Devlet desteğini artırmak üzere merkez bankası ile daha uyumlu bir yapıya kavuşmanın ve büyümeyi sağlayacak ne gibi yasal tedbirlerin (düzenlemelerin) alınabileceğinin yollarının aranması,
- Atıl fonların değerlendirilerek karlılığın artırılmasını sağlayacak yollar aranması,
- Konvansiyonel bankacılık müşteri kitlesinden müşteri kazanmak üzere bu kişilerin katılım bankacılığı konusunda bilinçlendirilmesi ve konvansiyonel bankalardan geçişi kolaylaştıracak ve teşvik edecek tedbirler alınması,
- Her geçen gün artan müşteri ihtiyaçlarını karşılayabilecek, konvansiyonel bankaların ürünlerine alternatif olabilecek ürünler geliştirilmesi,
- Altın ve döviz gibi yatırım araçlarının ikame unsuru olmaktan çıkartacak tedbirler alınması (altın hesabı benzeri daha cazip ürünler oluşturulması gibi).

Yukarıda bahsedilen adımların her biri aynı zamanda üzerinde çalışılması gereken ayrı alanlar oluşturmaktadırlar. Bu nedenle bahse konu adımların ne şekilde gerçekleştirilebileceğine dair yeni araştırmalar yapılmasının literatüre katılım bankacılığının gelişimi açısından oldukça önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA

- AHMAD, A. R. Y.: "Islamic modes of finance and the role of sukuk", **Islamic Finance Instruments and Markets**, London. 2010
- AKIN, C.: 2012 **Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu 2-3 Tebliğler Kitabı**, Kültür Sanat Basımevi, İstanbul.
- AKIN, C.: 1986 **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, İlmi Araştırmalar Serisi Nu; 1. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- AKIN, F. ve ECE, N.: 2010 "İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi", **Mevzuat Dergisi**, Temmuz, ss.4-5.
- AKTEPE. İ., E.: "Sorularla Katılım Bankacılığı", **Türkiye Katılım Bankaları Birliği**, İstanbul. 2014
- ALBARAKA: 2015 Katılım Bankacılığı, Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması, Kurumsal Yayın, İstanbul.
- ALDOHNİ, A. K.: "The Quest for a Better Legal and Regulatory Framework for Islamic Banking", **Ecclesiastical Law Journal**, Volume 17, Issue 01, pp. 15-35. 2015
- ALTAN, M.: 2001 **"Bankacılık" "Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından"**, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- ARİFF, M.: 2014 "Whither Islamic Banking?", **The World Economy**, Volume 37, Issue 6, pp. 733–746.
- ASUTAY, H.: 2011 **Alım-Satım ve Faiz**, 7. Baskı, Hâcegân Yayınları, İstanbul.
- AYUB, M.: 2007 **Understanding Islamic Finance**, John Wiley and Sons, West Sussex.
- BDDK: 2001 **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı**, (Çevrimiçi), http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.Pdf. 22 Haziran 2018.
- BAŞAR, H.: 2000 **"Özel Finans Kurumları Neden Önemlidir?"** Bankalar Kanunu'nda Özel Finans Kurumları Değişikliğinin Kamuoyundaki Yansımaları, Özel Finans Kurumları Birliği, İstanbul.
- BAYINDIR, A.: "Ticaret ve Faiz", **Süleymaniye Vakfı Yayınları**, İstanbul.

2005

BAYINDIR, A.: "Ticaret ve Faiz", **Süleymaniye Vakfı Yayınları**, İstanbul.
2007

BELLALAH, M., "Islamic finance, interest rates and Islamic banking: A Survey
ELLOUZ S.: 2004 of the literature", **Finance India: special issue**, 18, pp.533-546.

BEROOĞLU, H.: Nakit Yönetimi, "**Özel Finans Kurumları Açısından Teorik
2002 ve uygulamalı Bir Yaklaşım**", Doktora Tezi, İstanbul.

BOZ, N.: 2000 "**4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun Özel Finans Kurumları'na İlişkin Düzenlemesinin Hukuki Sonuçları**", Türkiye'de Özel Finans Kurumları –Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, s.219-225.

BUDUR, E.: 2003 "**Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması**", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.15.

BÜYÜKAKIN, F., "Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları",
ve ÖNYILMAZ O.: **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Marmara
2012 Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Sayı 7, ss.1-16.

BÜYÜKDENİZ, A.: "**Faizsiz Finans Kurumlarının Mali Sistem İçindeki Yeri ve Çalışma Prensipleri**", Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları: 17, Kültür Kitapları:2, İstanbul.

COŞKUN, M. ve **Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma
diğ.: 2012 Davranışları ve Rekabet Analizleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul.

Deb, A.T. ve "Theoretical framework of competition as applied to banking
Murthy, B.: 2008 industry", **MPRA Paper No: 7465**, January.

2009 DIFC (Dubai International Financial Centre). Sukuk Guide Book.

2016 Dünya Katılım Bankacılığı Raporu, (çevrimiçi),
<http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets>, 22 Haziran 2018.

ECE, N.: 2011 "Dünya'da Ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi", **Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı 25, ss:1-17.

ERDEM, E.: 2010 **Para Banka ve Finansal Sistem**, Detay Yayıncılık, Ankara.

- : **Turkey News**, (Çevrimiçi), [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/TurKEYnews/\\$FILE/Approved%20EYmagazin_mayis_11.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/TurKEYnews/$FILE/Approved%20EYmagazin_mayis_11.pdf), 10 Temmuz.2018.
- EROĞLU, Ö.: 2004 **Para Teorisi ve Politikası Ders Notları**, Yayın No: 50, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, s.85-86.
- ESKİCİOĞLU, O.: **“İslam ve Ekonomi”**, Çağlayan Matbaası, İzmir. 1999
- 2006 **Financial Islam, “Types of Sukuk”**, (çevrimiçi), www.financialislam.com/types-of-Sukuk.html erişim 21 Temmuz 2018.
- GÖKBEN, A.: 2008 **“İslami Finans Sistemi”**, Sermaye Piyasasında Gündem. S. 69, ss. 18-30.
- GÜLŞEN, M.: 2010 **“Katılım Bankalarının Mali Tablo Analizi Ve Performanslarının Değerlendirilmesi”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- GÜNEY, A.: 2007 **Banka İşlemleri**, Beta Yayınları, İstanbul.
- HAHOLU, M.: 2012 **Sukuk İhraçları ve Ülkemizdeki Sukuk Düzenlemeleri, Çerçeve Dergisi**, İstanbul.
- Hammad, Nezhir **İktisadi Fıkıh Terimleri**, Çev. Recep Ulusuooy, 1996, İstanbul: İz Yayıncılık.
- 2013 **International Islamic Financial Market (IIFM), Sukuk Report**, 3rd Edition, Bahreyn: IIFM.
- 2009 **Islamic Financial Services Board**, “Capital Adequacy Requirements for Sukuk, Securitisations and Real Estate Investments”.
- KARAAYHAN, İ.: 2008 **Bankalarda Performans Değerlendirme Ve Türkiye’de Faalîyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerinde Bir Uygulama**, Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bölüm Dalı, Konya.
- Kargın, E. Ö.: 2006 **Bankacılıkta Hizmet Pazarlaması, Bireysel Bankacılık Hizmetleri Uygulamasında Bir Banka Akbank Örneği**. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana

Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İzmir.

- 2016 **Katılım Bankacılığı**, “Emek-Sermaye Ortaklığı”, (çevrimiçi), <http://www.katilimbancaciligi.com/ortaklik-nedir>, 22 Ağustos 2018.
- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK N.: 2005 **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KHAN, M.A. : 2003 **Islamic Economics and Finance: Glossary**, 2.Edition, London, Routledge.
- KÜÇÜK, M.: 1993 Bireysel Bankacılık, Otomasyon ve Türkiye’de Bireysel Bankacılık, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**. Yıl: 1. Sayı: 4. Aralık.
- KÜÇÜKÇOLAK, N.: 2008 “Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk’un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt.45, Sayı. 520, Haziran, ss. 23-48.
- KÜÇÜKKOCAOĞLU, G.: 2005 “İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları” Çalışma Notları, (çevrimiçi), www.baskent.edu.tr/gurayk/finpazcuma17.doc, 03 Ağustos 2018.
- Mustafa M.H.: 2013 Sukuk: Global Issues and Challenges Mustafa Mohd Hanefah, Universiti Sains Islam Malaysia Akihiro Noguchi, Nagoya University, Muhamad Muda, Universiti Sains Islam Malaysia, **Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues**, Volume 16, Number 1, 2013 p 109.
- MALLIN, C., FARAGA, H., Yonga, K.: 2014 “Corporate social responsibility and financial performance in Islamic banks”, **Journal of Economic Behavior & Organization** 103, pp.21–S38.
- MURATOĞLU, C.: 1998 Bireysel Bankacılıkta Pazarlama ve Satış, **Türkiye Bankalar Birliği Yayınları**, İstanbul.
- ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö.: 1999 **Finansal Sistem ve Bankalar**, Ankara: Nobel Yayınları, s.122.
- ÖZCAN, M. E. ve HAZIROĞLU, T.: 2000 “Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı”. **Bereket Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 9.
- ÖZEL, A.: 2013 “İslami Yatırım Fonları” Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yatırımcılar Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara, Mart, ss.2.

- ÖZSOY, İ.: 2011 **“Türkiye’de Katılım Bankacılığı”**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul, s.34.
- ÖZSOY, İ.: 2012 **“Türkiye de Katılım Bankacılığı”** Türkiye Katılım Bankaları Birliği,Eğitim no: Haziran, 2011-2012-57.
- ÖZSOY, Ş.: 2012 **Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. Yayını, İstanbul.
- ÖZTİN, A.: 1989 **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ÖZULUCAN, A. ve DERAN , A.: 2009 “Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 11, ss. 85-108.
- PARASIZ, İ.: 2000 **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- PARLAKKAYA, R. ve ÇÜRÜK, S.A.: 2011 “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, Vol:11, No:3, 397-405.
- PCARCC J.A and RobinSon R.B.: 1997 **Strategic Management: Formulation, Implementation and Control**, Irwin McGraw-hill, Boston, U.S.A.
- Pehlivan, P.: 2016 Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Nisan 2016, Sayı: 31.
- SMOLA, E., MİRRAKHOR, A.: 2010 “The Global Financial Crisis and Its Implications for the Islamic Financial Industry”, **International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management**, 3, (4), pp. 372-385.
- SÖYLER,İ.: 2012 **“Kira Sertifikalarına Yönelik Vergisel Teşvikler”**, (Çevrimiçi), www.maliyeokulu.org.tr, 20 ağustos 2018.
- SUNGUR, T.: 1988 **Banka Tekniği**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Olgaç Matbaası, Ankara.
- SÜMER, G., & ONAN, F.: 2016 Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci Ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(3), 296-308.

- ŞAKAR, H.: 2000. **Genel Bankacılık Bilgileri**, Bileşim Yayıncılık, İstanbul.
- TAKAN, M.: 2002 **“Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi”**, Nobel Kitabevi, Ankara, s.15.
- TARIQ, A., A.: **“Managing Financial Risks of Sukuk Structure”**, 2004 Loughborough University.
- TCMB: 2014 **“TCMB Broşürü”**, (Çevrimiçi), http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fc5a1567-80d5-431d-905a-ae98f49e42/TCMB_Brosur_2014.pdf?MOD=AJPERES, 30 Temmuz 2018), s.2-3.
- TERZİ, A.: 2013 **Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?**. İstanbul.
- TKBB: 2012 **“Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı”**, TKBB Yayınları, İstanbul.
- TKBB: 2016, **Katılım Bankaları 2016**, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Almanak_2016.pdf, 12 Temmuz 2018, s.33.
- TKBB: 2017, **Katılım Bankaları 2017**, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf, 30 Temmuz 2018, s.34.
- TKBB: 2018 **“Faizsiz Finansman Sözlüğü”**, (Çevrimiçi), http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2018_TR-Final.pdf, 29 Temmuz 2018,
- TOK, A.: 2009 İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme, **Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü**, İstanbul.
- TUNAY, K., B.: **Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi**, 2005 Birsan Yayınevi, İstanbul.
- TÜGİAD: 1992 **TÜGİAD Bülteni**, No. 24, Ekim, s. 19.
- TÜRKMENOĞLU, R. E.: 2007 **Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, s.16.
- UÇAR, M.: 1993 **Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap**

- Sistemleri**, Faysal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 22-23.
- VEHBE Z.: 1997 “Finans ve Borsa”, **I. Uluslar arası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Tebliğleri**, Müzakereler-Sonuç Bildirileri, Konya, s.305.
- YAĞCILAR, G. G.: 2011. **Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi**, BDDK Aroks Döküman Merkezi, Ankara.
- YAKAR S., KANDIR S., Y., ÖNAL Y., B.: 2013 “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 84, ss.72-94.
- YILDIRIM, İ. ve ÇAKAR, R.: 2016 Katılım Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma, **Global Business Research Congress (GBRC)**, May 26-27.
- YILMAZ, E.: 2014 Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Ocak.
- YILMAZ, O., N.: 2010 “**Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**”, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.
- YÜKSEL, A. S., YÜKSEL, A., YÜKSEL, Ü.: 2002 **Banka Yönetimi El Kitabı**, Alfa Yayınları, İstanbul.